

Människohandel för sexuella och andra ändamål

Lägesrapport 23

Polisen

Informationsklass Öppen

Polismyndighetens rapport för 2021

Nationella operativa avdelningen

Utgivare: Polismyndigheten, Nationella operativa avdelningen, 106 75 Stockholm
Diarienummer: A051.115/2022, Saknr: 429
Omslagsfoto:
Upplaga: Intrapolis

Förord

Människohandelsbrottet är ett komplext brott som innefattar situationer där oftast flera personer samverkar, mestadels i olika länder men också inom ett land, för att med hjälp av otillbörliga påtryckningar rekrytera och sedan förmå ett offer att resa från ett ställe till ett annat och där utnyttjas för olika ändamål. Handel med människor är ett globalt växande problem som kräver en helhetssyn och kunskapsbaserade strategier för att prioritera internationellt samarbete samt förebyggande och straffrättsliga nationella åtgärder. Det krävs att hela samhället i form av regeringen, myndigheter, kommuner, organisationer och civilsamhället samverkar för att bekämpa människohandel.

Arbetet med att bekämpa människohandel är särskilt viktigt i tider av kris då människor befinner sig på flykt och måste fortsätta trots utmaningar i form av en pandemi eller andra krissituationer. I årets rapport beskrivs hur samhällets förenade insatser kunnat fortgå trots pandemin och de förändrade förutsättningar som kom med den, om än med begränsade resurser och möjligheter, och därmed till viss del påverkat resultat. En utmaning för samtliga aktörer har varit att hitta alternativ till det ordinarie arbetet som till exempel digitala möten, konferenser och utbildningar för att hålla kunskapen om människohandel vid liv.

Utöver de redovisade förslagen på åtgärder så har även ett förslag på nationell åtgärdsplan utifrån de behov av insatser och förändringar som noterats i *Projekt Människohandel* tagits fram, vilket redogörs för på sidan 17. Det övergripande målet för den föreslagna åtgärdsplanen är att medverka till att gränsöverskridande och inhemsk organiserad brottslighet kopplat till prostitutionsverksamheter framgångsrikt bekämpas och uppkläras, att synliggöra och ge ett gott bemötande till brottsoffren samt främja deras rättigheter och säkerställa upprättelse. Därtill att på lång sikt motverka de samhällsliga effekterna av sådan organiserad kriminalitet.

Den nationella rapportören i frågor som rör människohandel

Stockholm den 8 december 2022

Innehållsförteckning

Förord	3
1 Inledning	6
2 Introduction	8
3 Sammanfattning	10
4 Polismyndighetens roll som nationell rapportör i frågor som rör människohandel	12
4.1 Samverkan med civila samhället	13
4.2 Utveckling av kompetenshöjande insatser rörande människohandel inom Polismyndigheten	14
4.2.1 Allmänt	14
4.2.2 Människohandelskonferensen.....	15
4.3 Polismyndighetens samverkan med Jämställdhetsmyndigheten i frågor som rör människohandel	15
4.4 Den myndighetsgemensamma satsningen mot organiserad brottslighet	16
4.5 Utveckling av det operativa arbetet mot människohandel inom Polismyndigheten.....	17
4.5.1 Allmänt	17
4.5.2 Projekt Människohandel	17
4.5.3 Internationellt polissamarbete i frågor som rör människohandel.....	18
4.5.4 Polismyndighetens deltagande i regeringsuppdraget avseende arbetslivskriminalitet	19
5 Brottsutvecklingen – människohandel för alla ändamål och relaterade brott 2021	21
5.1 Människohandel och organiserade brottsnätverk ansvariga för människohandel	21
5.1.1 Allmänt	21
5.1.2 Digitalisering av grova människohandelsbrott	22
5.2 Människohandel för sexuella ändamål.....	22
5.2.1 Allmänt	22
5.2.2 Anmälda brott om människohandel har ofta begåtts i ett annat land än Sverige	23
5.2.3 Analys av antalet anmälda brott om människohandel för sexuella ändamål, koppleri och köp av sexuell tjänst under 2021	24
5.3 Koppleri och köp av sexuell tjänst.....	24
5.3.1 Allmänt	24
5.3.2 Domar om människohandel och koppleri	25
5.3.3 Fällande domar om människohandel för sexuella ändamål och koppleri.....	26
5.3.4 Arenor för köp av sexuella tjänster.....	30
5.3.5 Fällande domar om koppleri och grovt koppleri i massagesalonger.....	31
5.3.6 Övriga rättsfall avseende massagesalonger år 2021	34
5.3.7 Prostitution i lägenheter och på hotell	36
5.3.8 Försäljning och köp av sexuella tjänster via internet.....	36
5.3.9 Offer för människohandel för sexuella ändamål.....	41
5.3.10 Människohandel för sexuella ändamål med offer inom Sverige.....	42
5.3.11 Offer för människohandel för sexuella ändamål till Sverige	43
5.4 Människohandel för andra ändamål än sexuella	48
5.4.1 Allmänt	48

5.4.2	Människohandel för tvångsarbete	49
5.4.3	Människohandel för tiggeri.....	60
5.4.4	Anmälda brott om människohandel för tiggeri.....	60
5.4.5	Offer för människohandel för tiggeri.....	61
5.4.6	Tiggeri – anmälda brott åren 2019–2021.....	62
5.4.7	Människohandel för övriga ändamål	62
5.4.8	Människoexploatering	63
5.5	Människohandel med barn för sexuella och andra ändamål	66
5.5.1	Allmänt	66
5.5.2	Utmaningar för rättsväsendet i ärenden om människohandel med barn	68
5.5.3	Förövarnas tillvägagångssätt.....	69
5.5.4	Människohandel med barn för sexuella ändamål.....	70
5.5.5	Människohandel med barn för andra ändamål än sexuella	70
6	FÖRSLAG TILL ÅTGÄRDER.....	75
6.1	Allmänt	75
6.2	Ärenden om människoexploatering bör i ännu större utsträckning handläggas av specialiståklagare.....	75
6.3	Kompetenshöjande insatser om människohandel för olika ändamål och människoexploatering för berörda myndigheter.....	76
6.4	Utökat skydd och stöd till offer för människohandel.....	78
6.5	En nationell sammanhållen strategi för skydd och stöd till offer för prostitution och människohandel för sexuella ändamål	79
6.6	Traumabaserad behandling för särskilt utsatta brottsoffer.....	80
6.7	Kompetenshöjande insatser och konsultation om offrens situation och levnadsvillkor	81
6.8	Granska skyddade boenden för offer för prostitution och människohandel för sexuella ändamål	81
6.8.1	Allmänt	81
6.9	Införande av tillstånds- och anmälningsplikt för skyddade boenden för offer för prostitution och människohandel	83
6.9.1	Allmänt	83
6.10	Adekvat stöd utan krav på förundersökning gällande uppehållstillstånd till medföljande barn till bevispersoner	85
6.11	Heltäckande stöd till brottsoffer även i fall där inte förundersökning inletts	86
6.12	Införande av könsuppdelad statistik.....	87
7	Bilagor	88

1 Inledning

Polismyndigheten i egenskap av nationell rapportör i frågor som rör människohandel överlämnar härmed rapporten Människohandel för sexuella och andra ändamål – lägesrapport 23 avseende år 2021.¹ Lägesrapporten ger Polismyndighetens bild av hur människohandelns omfattning och utbredning i Sverige har förändrats sedan år 2020.

Rapporten bygger främst på förundersökningar och domar som berör människohandel och därtill relaterad brottslighet, men också på information från myndigheter och frivilligorganisationer i Sverige och i viss mån från internationella institutioner. Den är framför allt avsedd för regeringen, berörda enheter inom Polismyndigheten, rättsväsendet och myndigheter. Den innehåller även information som kan vara användbar för frivilligorganisationer, forskare och för allmänheten.

År 1998 fick Polismyndigheten i uppdrag av regeringen att vara nationell rapportör i frågor som rör människohandel. Sverige var därmed först bland EU:s medlemsstater att utse en nationell rapportör efter att Haagdeklarationen antogs 1997.²

Polismyndighetens roll som nationell rapportör innebär att varje år i en skrivelse till regeringen redogöra för omfattningen av människohandel till, i och genom Sverige samt lämna förslag på hur människohandeln och relaterade brott kan förebyggas och bekämpas. En årlig rapportering om omfattningen och karaktären av människohandel i Sverige görs även till EU-kommissionen som i sin tur rapporterar regelbundet till Europaparlamentet. Arbetet som nationell rapportör innebär också att informera om hur Sverige arbetar för att förebygga och bekämpa människohandel och prostitution samt att leda och utveckla det kompetenshöjande arbetet inom Polismyndigheten rörande dessa frågor.

De nationella rapportörernas uppdrag finns beskrivna i EU-direktivet om förebyggande och bekämpande av människohandel samt skydd och stöd till

¹ Förordningen (2014:1102) med instruktion för Polismyndigheten.

² The Ministerial Declaration on European Guidelines for Effective Measures to Prevent and Combat Trafficking in Women for the Purpose of Sexual Exploitation (Hague, The Netherlands, April 1997).

brottsoffer.³ Sedan 2009 finns det ett informellt nätverk för nationella rapportörer inom EU som möts två gånger per år.⁴

Rapporten har utarbetats av kriminalkommissarie Kajsa Wahlberg, i samarbete med Gunilla Ekberg, som är sakkunnig i frågor som rör människohandel.

POLISMYNDIGHETEN

Anders Thornberg

Rikspolischef

³ Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/36/EU av den 5 april 2011 om förebyggande och bekämpande av människohandel, om skydd av dess offer och om ersättande av rådets rambeslut 2002/629/RIF.

⁴ The EU Network of National Rapporteurs or Equivalent Mechanisms (NREMs).

2 Introduction

The Swedish Police Authority, through its mandate as the National Rapporteur on trafficking in human beings, hereby submits the 23rd annual progress report on Trafficking in Human Beings for Sexual and Other Purposes for the year 2021. The progress report provides a comprehensive picture of the changes since 2020 to the scale and nature of different forms of human trafficking to, through and in Sweden, and an overview of actions taken by different stakeholders to prevent and combat these serious crimes during 2021.

The progress report is primarily based on preliminary investigations and convictions for human trafficking and related crimes in 2021, but also include information provided by public authorities and civil society organizations in Sweden and, to a certain extent, data from international institutions.

Its primary purpose is to inform the Government about the current status of human trafficking and related crimes in Sweden, but is also intended for operative units in the Swedish Police Authority. The progress report may also be useful for the judicial authorities and other concerned public authorities, as well as for civil society organizations, media, researchers and the general public.

In 1998, the Swedish Government assigned the mandate to the Swedish Police Authority to act as a National Rapporteur on trafficking in human beings. Sweden was the first of the European Union Member States to appoint a national rapporteur following the adoption in 1997 of the Hague Declaration.⁵

The mandate requires the Swedish Police Authority as the National Rapporteur on trafficking in human beings to report annually to the Government on the extent and nature of trafficking in human beings to, in and through Sweden, and give recommendations on measures on how trafficking in human beings and related crimes can be prevented and combated. The National Rapporteur also reports annually to the European Commission about the situation concerning trafficking in human beings for different purposes in Sweden.

The European Commission, in turn, reports to the European Parliament through regular progress reports, which identifies key patterns and challenges

⁵ The Hague Ministerial Declaration on European Guidelines for Effective Measures to Prevent and Combat Trafficking in Women for the Purpose of Sexual Exploitation (Hague, The Netherlands, 24-26 April 1997).

in addressing trafficking in human beings, provides data analysis, and outlines the results of anti-trafficking measures in the European Union in accordance with the EU 2011 Directive on preventing and combating trafficking in human beings and protecting and assisting victims of crime.⁶

The tasks of the National Rapporteurs on trafficking in human beings in EU Member States are outlined in the 2011 EU Directive. Since 2009, the National Rapporteurs have met twice yearly in an informal EU network of national rapporteurs within the EU.

The current annual progress report on trafficking in human beings in Sweden for 2021 was prepared by Detective Superintendent Kajsa Wahlberg, in cooperation with Gunilla S. Ekberg, who is an expert advisor on trafficking in human beings.

On behalf of the Swedish Police Authority

Anders Thornberg

National Police Chief

⁶ See: Report from the Commission to the European Parliament and the Council. Third report on the progress made in the fight against trafficking in human beings (2020) as required under Article 20 of Directive 2011/36/EU on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims (20 October 2020).

3 Sammanfattning

Årets lägesrapport ger Polismyndighetens bild av läget under 2021 rörande människohandel och därtill relaterad brottslighet, i och genom Sverige, samt hur omfattningen och utbredningen har förändrats sedan föregående års lägesrapport. Dessutom beskrivs effekterna av covid-19-pandemin – framför allt på offren men också på människohandeln för olika ändamål som fenomen. Rapporten innehåller även information om ett projekt genomfört vid Polismyndighetens nationella operativa avdelning (Noa) där fokus har varit att uppmärksamma kopplingen mellan människohandel för sexuella ändamål och organiserad brottslighet. Med anledning av resultaten av projektet har ett förslag till åtgärdsplan utarbetats. En del av åtgärderna har redan satts i bruk, som till exempel regionala insatsveckor mot sexuell exploatering. Andra återstår att besluta om däribland nationellt operativt team mot människohandel.

Covid-19-pandemin

Arbetet för att förebygga och bekämpa människohandel under 2021 påverkades av den globala covid-19-pandemin. Förövarna anpassade sina tillvägagångssätt och drog nytta av pandemin och dess konsekvenser för att öka sina intäkter.

Europol konstaterade i en rapport 2020 att handeln med människor riskerade att öka ytterligare som en konsekvens av den ekonomiska nedgången och ökade arbetslösheten under covid-19-pandemin. När människor hamnar i ekonomiska svårigheter utnyttjas deras utsatthet ofta av skrupelfria kriminella nätverk. Dessutom förväntas efterfrågan för offer för människohandel för sexuella ändamål och för tvångsarbete öka.⁷

I början av pandemin minskade antalet annonser drastiskt på webbsidor som säljer sexuella tjänster för att sedan öka igen sommaren 2020. Intervjuer med sexköpande män i Sverige visade att pandemin inte hade några begränsande effekter på deras vilja att köpa sexuella tjänster. Offrens utsatthet ökade dock som en konsekvens av att männen valde att ignorera de utfärdade pandemirestriktionerna. Många kvinnor inom EU och i tredje land förlorade dessutom sina arbeten och tvingades att försörja sig genom prostitution. I Sverige upptäcktes fler kvinnor från Ukraina och EU-medlemsländer som

⁷ Europol, Beyond the pandemic – How Covid-19 will shape the serious and organized crime landscape in the EU (30 April 2020). Länk: <https://www.europol.europa.eu/publications-documents/beyond-pandemic-how-covid-19-will-shape-serious-and-organised-crime-landscape-in-eu>

utnyttjades för sexuella ändamål i prostitutionsaktiviteter som ägde rum i andrahandslägenheter.

4 Polismyndighetens roll som nationell rapportör i frågor som rör människohandel

I samband med Kvinnofridspropositionen (prop. 1997/1998:55) gav regeringen dåvarande Rikspolisstyrelsen uppdraget att agera som nationell rapportör för Sverige i frågor som rör handel med kvinnor:

*”Frågan om handel med kvinnor i syfte att sexuellt utnyttja dem, har aktualiserats på senare tid i EU. Enligt en gemensam deklaration ska medlemsländerna bland annat utse en nationell rapportör i denna fråga. Rikspolisstyrelsen har därför fått i uppdrag att vara nationell rapportör för Sverige i frågor som rör handel med kvinnor”.*⁸

Sverige var därmed först ut bland EU:s medlemsstater med att utse en nationell rapportör i frågor som rör människohandel. Genom förordningen (2014:1102) med instruktion för Polismyndigheten permanentades Polismyndighetens uppdrag som nationell rapportör. Sedan myndighetens omorganisation 2015 är den nationella rapportörsfunktionen i frågor som rör människohandel placerad på Noas enhet utvecklingscentrum Stockholm (UC Stockholm).

I den nationella rapportörens uppgifter ingår bland annat att i en skrivelse till regeringen redogöra för omfattningen av människohandel till, i och genom Sverige samt lämna förslag på hur människohandeln kan förebyggas och bekämpas. Hittills har Polismyndigheten lämnat 22 årliga lägesrapporter till regeringen. En analys samt förslag till åtgärder presenteras i avsnitt 6.

Polismyndigheten i egenskap av nationell rapportör hämtar årligen in uppgifter från samtliga polisregioner och från Noa.⁹ Uppgifterna handlar bland annat om antalet förundersökningar och domar, de olika former av människohandel och människoexploatering som förekommer i polisregionerna och data om förövare och brottsoffer. Polisregionerna förväntas också rapportera om prostitutionens utveckling i polisregionen, förundersökningar som rör koppleri, antalet sexköpare som rapporterats och eventuella domar under relevant lagstiftning.

⁸ Prop. 1997/98:55 Kvinnofrid.

⁹ Fram till och med omorganisationen av Polismyndigheten under 2015 var den nationella rapportören placerad på dåvarande Rikspolisstyrelsen, och inhämtade information från Rikskriminalpolisen och polismyndigheterna samt det civila samhället.

Uppgifter samlas också in från Migrationsverket, Jämställdhetsmyndigheten, länsstyrelserna, andra myndigheter, frivilligorganisationer och forskare, samt från internationella institutioner såsom Europol.

Den insamlade informationen är oumbärlig för att Polismyndigheten ska kunna planera det nationella arbetet och utarbeta relevanta förslag på åtgärder om hur människohandeln bäst ska kunna förebyggas och bekämpas.

Polismyndighetens roll som nationell rapportör innebär också att informera brett om hur Sverige arbetar för att förebygga och bekämpa människohandel för alla ändamål och prostitution genom media och till exempel till besökande utländska delegationer. Förbudet mot köp av sexuell tjänst har sedan det trädde i kraft 1999 rönt ett stort internationellt intresse, särskilt när det gäller att förebygga och motverka människohandel för sexuella ändamål.

Den nationella rapportören är ansvarig för att tillhandahålla information till de olika kommittéer och organ som övervakar hur Sverige sköter sina internationella åtaganden rörande människohandel, prostitution och tvångsarbete, som Europarådets expertgrupp GRETA¹⁰ och FN:s CEDAW-kommitté.¹¹

I arbetet som nationell rapportör i frågor som rör människohandel ingår det att delta i det informella nätverk av nationella rapportörer¹² och liknande mekanismer som etablerats inom EU och samordnas av EU-kommissionen. Genom EU:s rapportörsnätverk samlas uppgifter in om människohandels omfattning och utveckling i medlemsländerna och resultat av och förslag på åtgärder för att bekämpa människohandeln. Informationen ligger bland annat till grund för EU-kommissionens rapportering till Europaparlamentet som sker vartannat år.¹³

4.1 Samverkan med civila samhället

I maj 2013 lanserade EU-kommissionen ett forum för det civila samhället mot människohandel, som möts två gånger om året i Bryssel.¹⁴ Det är ett

¹⁰ Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings.

¹¹ Kommittén som överser hur FN:s medlemsstater lever upp till sina skyldigheter under Kvinnokonventionen (CEDAW).

¹² The EU Network of National Rapporteurs or Equivalent Mechanisms (NREMs).

¹³ Council Conclusions on establishing an informal EU network of National Rapporteurs or Equivalent Mechanisms on Trafficking in Human Beings (2946th Justice and Home Affairs Council meeting Luxembourg, 4 June 2009).

¹⁴ EU Civil Society Platform against Trafficking in Human Beings.

forum för ett hundratal frivilligorganisationer på europeisk, nationell och lokal nivå som arbetar med mänskliga rättigheter, barns rättigheter, kvinnors rättigheter och jämställdhet, migranternas rättigheter och skyddsboende. Medlemmarna i EU-nätverket för de nationella rapportörerna deltar regelbundet i mötena.

Polismyndigheten samarbetar också med Plattformen för civila Sverige mot människohandel i enlighet med EU:s människohandelsdirektiv.¹⁵ I Plattformen för civila Sverige ingår ett trettiotal organisationer som på olika sätt kommer i kontakt med personer som är utsatta för olika former av människohandel.¹⁶

4.2 Utveckling av kompetenshöjande insatser rörande människohandel inom Polismyndigheten

4.2.1 Allmänt

I uppdraget att agera nationell rapportör ingår också ansvaret för att leda och utveckla Polismyndighetens kompetenshöjande arbete rörande frågor om människohandel.

Sedan 2010 erbjuder Polismyndigheten alla anställda en interaktiv utbildning om människohandel för olika ändamål och sedan 2017 också en interaktiv utbildning om människohandel med barn. Utbildningarna finns på Polismyndighetens intranät och handlar bland annat om hur människohandel kan uppdagas och utredas. Förundersökningsledare och utredare erbjuds en två veckor lång vidareutbildning om människohandel i samverkan mellan UC Stockholm och Polismyndighetens HR-avdelning. Vidareutbildningen ges en till två gånger per år.

Polisanställda har dessutom tillgång till en informationssida om förebyggande åtgärder och bekämpning av prostitution och människohandel för olika ändamål på Polismyndighetens intranät som uppdateras kontinuerligt. Informationssidan fungerar som en nationell standard för hur alla former av människohandel ska förebyggas, upptäckas och utredas.

¹⁵ Plattformen för civila Sverige mot människohandel, <http://www.manniskohandel.se>

¹⁶ Plattformen civila Sverige mot människohandel, Civilsamhällets kontakter med utsatta för människohandel 2021. Länk: <https://manniskohandel.files.wordpress.com/2022/08/civilsamhallets-kontakter-med-utsatta-for-manniskohandel-2021.pdf>

Under 2019 påbörjades ett arbete vid UC Stockholm med att ta fram ett avsnitt om människohandel i en handbok för gränspoliserna. Handboken förväntas publiceras under 2023.

I de flesta av de sju polisregionerna genomför Polismyndighetens regionala människohandelsgrupper konferenser, seminarier och/eller möten för polisanställda, men också gemensamt med andra myndigheter på polisområdes- och lokalpolisområdesnivå.

På grund av covid-19-pandemin genomfördes de planerade aktiviteterna 2021 digitalt i de flesta fall, eller ställdes in.

4.2.2 Människohandelskonferensen

Varje år arrangerar den nationella rapportören i frågor om människohandel, i samarbete med Noas underrättelseenhet, en människohandelskonferens för polisanställda. Under 2021 ställdes den årliga konferensen in med anledning av covid-19-pandemin.

4.3 Polismyndighetens samverkan med Jämställdhetsmyndigheten i frågor som rör människohandel

Sedan den 1 januari 2018 samverkar Polismyndigheten med Jämställdhetsmyndigheten som har ett nationellt samordningsansvar för människohandel.

Jämställdhetsmyndigheten har också det övergripande ansvaret för de regionkoordinatorer mot prostitution och människohandel som finns i de flesta polisregionerna och som är anställda av socialtjänsten.

Regionkoordinatorerna ska bland annat bistå myndigheter med stöd i människohandelsärenden och att fungera som regionala aktörer med spetskompetens. De förväntas också skapa förutsättningar för att koppla ihop det regionala arbetet mot prostitution och människohandel med arbetet på nationell nivå.¹⁷

¹⁷ Jämställdhetsmyndigheten, Prostitution och människohandel. Länk: <https://www.jamstalldhetsmyndigheten.se/mans-vald-mot-kvinnor/prostitution-och-manniskohandel>

4.4 Den myndighetsgemensamma satsningen mot organiserad brottslighet

Den myndighetsgemensamma satsningen mot organiserad brottslighet har pågått sedan 2009 och samordnas från 2015 av Polismyndigheten. I satsningen ingår tolv myndigheter och nio nätverksmyndigheter.

Satsningen leds av Samverkansrådet som beslutar om dess inriktning och organisation. Samverkansrådet består av de tolv myndighetscheferna och leds av rikspolischefen.

Det Operativa rådet beslutar om nationella myndighetsgemensamma insatser mot organiserad brottslighet och gemensamma prioriteringar.

Sju regionala samverkansråd leder den myndighetsgemensamma verksamheten på regional och lokal nivå. Myndigheterna bemannar även gemensamma underrättelsecenter, ett nationellt och sju regionala, som har i uppdrag att ta fram lägesbilder, underlag till prioriteringar och förslag på insatser och åtgärder. Satsningens verksamhet och utfall rapporteras årligen till regeringen.¹⁸

Enligt Samverkansrådets inriktningsbeslut, riktlinjerna för det Operativa rådet och den regionala myndighetsgemensamma verksamheten ska de samverkande myndigheterna gemensamt bekämpa den organiserade brottsligheten. Fokus ska ligga på bekämpning av allvarlig och samhällshotande organiserad brottslighet samt organiserad brottslighet i lokalsamhället. Arbetet ska präglas av effektiva och uthålliga insatser i syfte att långsiktigt uppnå varaktig samhällsnytta genom ett mer rättssäkert och tryggare samhälle. Internationell samverkan är ett naturligt inslag i arbetet

Ytterligare nio nätverksmyndigheter, som var för sig är viktiga pusselbitar i samhällets brottsbekämpande förmåga, har kopplats till satsningen via ett strategiskt nätverk, och deltar vid behov i det operativa arbetet.

Brottsområdet människohandel förekommer i vissa fall inom satsningens insatser mot organiserad brottslighet. Människohandel bekämpas genom lokal och regional myndighetssamverkan för att bland annat ingripa mot organiserade prostitutionsverksamheter eller genom myndighetsgemensamma tillsynsinsatser mot företag där exploatering av människor kan förekomma. Exempel på dessa är strippklubbar och oseriösa massagesalonger där det via anmälan eller underrättelser har uppstått misstankar om prostitution och/eller

¹⁸ Myndigheter i samverkan mot den organiserade brottsligheten 2021 (29 mars 2022). Länk: https://polisen.se/siteassets/dokument/ovriga_rapporter/myndigheter-i-samverkan-2021-webb.pdf

människohandel för olika ändamål. Myndighetsgemensam tillsyn har också uppdatat olika former av människohandel eller människoexploatering inom branscher såsom byggindustrin, bilvårdsektorn, städföretag och inom restaurangbranschen.

4.5 Utveckling av det operativa arbetet mot människohandel inom Polismyndigheten

4.5.1 Allmänt

Det operativa arbetet mot människohandel drivs i dag huvudsakligen på regional nivå. Människohandel ingår som en del av den polisoperativa inriktningens fyra huvuddelar som berör aktörer inom internationell organiserad brottslighet.¹⁹

I fem av de sju polisregionerna finns i dag särskilda grupper som arbetar mot människohandel. Särskilt utpekade kontaktpersoner inom polisregionerna rapporterar regelbundet data och annan information till den nationella rapportören i frågor som rör människohandel.

4.5.2 Projekt Människohandel

Under 2020 initierade UC Stockholm på Noa inom Polismyndigheten ett projekt som uppmärksammade kopplingen mellan människohandel för sexuella ändamål och organiserad brottslighet. Ett av projektets fokusområden var prostitution som ägde rum i oseriösa massagesalonger. Projektet ledde till ett förstärkt arbete inom flera polisregioner för att förebygga och bekämpa dessa prostitutionsverksamheter bland annat genom att kraftigt öka ingripanden mot koppleri och män som köper sexuella tjänster.²⁰ Syftet med projektet var att skapa en polisiär lägesbild av kopplingen mellan kriminella grupper och individer och prostitutionsverksamheter och människohandel för sexuella ändamål. Lägesbilden ligger till grund för en heltäckande åtgärdsplan för det fortsatta arbetet inom Polismyndigheten för att förebygga och bekämpa människohandel för sexuella ändamål och relaterade brott, och förväntas stärka förundersökningar, operativa insatser och kompetenshöjande åtgärder.

¹⁹ Polisoperativ inriktning mot allvarlig och organiserad brottslighet – Nationell inriktning och enhetlig prioritering under 2018–2022.

²⁰ Se också kap. 3 för en sammanfattning av Projekt Människohandel.

Arbetet genomfördes som ett pilotprojekt med deltagande av representanter för underrättelseenheterna i polisregionerna Stockholm och Väst. Under projekttiden samlade de deltagande polisregionerna in bred information om prostitutionsverksamheter med fokus på oseriösa massagesalonger och strippklubbar i polisregionerna, deras ägandeförhållanden, geografiska läge och andra viktiga fakta. Dessutom har information om lokala prostitutionsverksamheter inhämtats från de fem andra polisregionerna för att ytterligare bredda den aktuella lägesbilden.

Projektteamet har även studerat prostitutionsverksamheter och andra aktiviteter som kan kopplas till kriminella motorcykelklubbar i Sverige, Norge och Danmark. Dessutom har teamet studerat fenomenet ”charity rides” dvs. motorcykelkorteger som vissa motorcykelklubbar arrangerar till förmån för frivilligorganisationer som arbetar mot mäns våld mot kvinnor, människohandel och prostitution.

Projekt Människohandel har under projekttiden resulterat i ett större antal operativa insatser mot oseriösa massagesalonger i flera polisregioner i landet.²¹ Kunskapen och kännedom om prostitution inom kroppsvårdsverksamheter har också ökat. Antalet anmälda brott om köp av sexuell tjänst ökade kraftigt från 1 055 anmälda brott under 2020 till 1 886 anmälda brott under 2021. Den största ökningen av antalet anmälda brott om köp av sexuell tjänst kunde ses i polisregion Bergslagen där antalet anmälda brott ökade från 46 under 2020 till 364 under 2021 genom koordinerade insatser mot oseriösa massagesalonger.

Samarbeten mellan kommunala miljö- och hälsoskyddsförvaltningar och Polismyndigheten för att avslöja och stänga ner oseriösa massagesalonger och andra prostitutionsverksamheter har påbörjats i flera polisregioner som ett resultat av projektet, och har gett positiva resultat. Dessutom har Projekt Människohandel resulterat i ett förslag till en åtgärdsplan för Polismyndighetens fortsatta arbete att förebygga och bekämpa människohandel för sexuella ändamål. Rapporten förväntas bli klar i början av 2023.

4.5.3 Internationellt polissamarbete i frågor som rör människohandel

Under 2021 bedrevs det internationella polisarbetet mot människohandel framför allt inom ramen för Europolsamarbetet respektive EU:s

²¹ Polisregionerna Väst, Stockholm, Syd, Öst, och Bergslagen.

multidisciplinära plattform mot kriminella hot – EMPACT²² men även inom Interpol.

EMPACT är EU:s modell för multidisciplinär samverkan mot allvarlig och organiserad brottslighet. Det är ett myndighetsgemensamt samarbete mellan de länder som är medlemmar i EU och Norge, Island och Schweiz. I Sverige deltar förutom Polismyndigheten även bland annat Tullverket och Ekobrottsmyndigheten.

EMPACT bekämpar den brottslighet som anses vara den mest systemhotande för länderna inom EU. Arbetet har sin grund i EU:s gemensamma hotbildsrapport, Serious and Organised Crime Threat Assessment (SOCTA), som alla EU:s medlemsländer bidrar till med nationella analyser.²³

Med utgångspunkt i SOCTA beslutas vilka brottsområden som ska prioriteras i samarbetet och vilka strategiska mål som ska uppfyllas. Det går under namnet EU:s policycykel och sträcker sig över fyra år. Den pågående policycykeln gäller för 2018–2021. I den pågående policycykeln är människohandel ett prioriterat brottsområde. Varje policycykel avslutas med en redovisning och en analys av vad som har uppnåtts inom respektive brottsområde.

Varje år beslutar medlemsländerna gemensamt vilka aktiviteter som ska genomföras på de prioriterade brottsområdena. Alla medlemsländer har rätt att ta initiativ till aktiviteter, som andra länder sedan kan välja att delta i.

Den nationella rapportören och representanter från Noas underrättelseenhet deltog även under 2021 i denna samverkan.

4.5.4 Polismyndighetens deltagande i regeringsuppdraget avseende arbetslivskriminalitet

Sedan januari 2021 har åtta myndigheter²⁴, varav sex även ingår i den myndighetsgemensamma satsningen mot organiserad brottslighet, ett nytt permanent myndighetsgemensamt regeringsuppdrag²⁵ som avser fusk, regelöverträdelse och annan brottslighet i arbetslivet, även kallat A-krim.

²² EMPACT, länk: <https://www.europol.europa.eu/content/eu-policy-cycle-empact>.

²³ Länk: <https://www.europol.europa.eu/socta-report>

²⁴ Arbetsförmedlingen, Arbetsmiljöverket, Ekobrottsmyndigheten, Försäkringskassan, Jämställdhetsmyndigheten, Migrationsverket, Polismyndigheten, Skatteverket.

²⁵ Uppdrag om fortsatt myndighetssamverkan för att motverka fusk, regelöverträdelse och brottslighet i arbetslivet. Regeringsbeslut 2021-01-14 (A2021/00085).

Uppdraget leds av Arbetsmiljöverket och har tydliga synergier med den myndighetsgemensamma satsningen mot organiserad brottslighet.

Samverkan sker nationellt och regionalt med nära koppling till lokala resurser och genomförs regionalt genom myndighetsgemensamma samverkansgrupper. Den regionala indelningen är samordnad mot Polismyndighetens regionindelning och därmed också regionindelningen inom den myndighetsgemensamma satsningen mot organiserad brottslighet, som leds av Polismyndigheten. Myndighetssamverkan kan långsiktigt och gemensamt fokusera på de delar där myndigheterna enskilt har svårt att nå framgång.

Näringsverksamhet används för systematiskt systemutnyttjande vilket leder till att stora ekonomiska belopp undanhålls för samhället eller att näringsverksamheten genom utnyttjande av arbetskraft orsakar ett stort mänskligt lidande. Inom armen för uppdraget pågår också samverkan med arbetsmarknadens parter.

Under 2021 har 2 007 myndighetsgemensamma arbetskriminalitetsinsatser mot arbetsplatser genomförts; inom de aktuella riskbranscherna bygg, restaurang, städ, bilverkstäder, skönhetssalonger och transportnäringen. Inom satsningen samverkade myndigheterna också inom ramen för Polismyndighetens åtagande i EMPACT THB.

5 Brottutvecklingen – människohandel för alla ändamål och relaterade brott 2021

Den nationella rapportören och Noas underrättelseenhet inhämtar regelbundet information om individer, grupper och kriminella nätverk som är ansvariga för olika former av människohandel och relaterade brott till, inom och igenom Sverige.²⁶ Informationen kommer bland annat från svenska och utländska polismyndigheter, den europeiska polisorganisationen Europol, den internationella polisorganisationen Interpol samt från svenska myndigheter såsom Migrationsverket, frivilligorganisationer och allmänheten. Informationen och förundersökningar visar att människohandel för olika ändamål inte bara var ett storstadsfenomen utan förekom på mindre orter runt om i Sverige även under 2021.

5.1 Människohandel och organiserade brottsnätverk ansvariga för människohandel

5.1.1 Allmänt

Enligt Europol kännetecknas den organiserade brottsligheten av en nätverksmiljö där samarbetet mellan brottslingar är flytande, systematiskt och med ett fokus på att tjäna pengar. Mer än 80 procent av de kriminella nätverk som är verksamma i EU använder lagliga företagsstrukturer för sin brottsliga verksamhet.

Våldsanvändningen bland de kriminella som är inblandade i grov och organiserad brottslighet i EU tycks ha blivit allvarligare och ser ut att ha ökat i omfattning.

Ett viktigt kännetecken för kriminella nätverk, som även bekräftats under pandemin, är att de lätt och snabbt anpassar sig till och drar nytta av förändringar i den miljö där de verkar. Hinder blir till nya möjligheter för kriminella och korruption är ett inslag i de flesta, om inte alla, kriminella verksamheter i EU. Nästan 60 procent av de kriminella grupper som rapporterats för SOCTA 2021 ägnar sig åt korruption.

Omfattningen och komplexiteten av penningtvättverksamheten i EU har tidigare underskattats. Den grova och organiserade brottsligheten i EU är i grunden beroende av förmågan att tvätta stora mängder brottsvinster. För detta ändamål har professionella penningtvättare upprättat ett parallellt

²⁶ Uppgifterna som rör förövare och brottsoffer är uppdelade på kön, ålder samt nationalitet när det är av betydelse för en utredning, samt ekonomisk eller annan bakgrund.

underjordiskt finansiellt system för att hantera transaktioner och betalningar som är isolerade från alla tillsynsmekanismer som styr det lagliga finansiella systemet.

5.1.2 Digitalisering av grova människohandelsbrott

Användningen av digital informationsteknik är ett centralt inslag i den grova och organiserade brottsligheten under 2021. Flera steg i den brottsliga processen, t.ex. rekrytering av offer och annonsering av tjänster, har nästan helt och hållet flyttats över till internet. Gränsen mellan offer och medbrottsling har suddats ut, med kvinnliga offer som också tar på sig organisatoriska roller och med till synes formella affärsavtal som hindrar offren från att identifiera sig som offer.

Kriminella nätverk tjänar på utsatta migranternas situation genom att ta ut höga avgifter för att smuggla dem in i eller inom EU eller hjälpa dem att få uppehålls- och arbetstillstånd.²⁷

5.2 Människohandel för sexuella ändamål

5.2.1 Allmänt

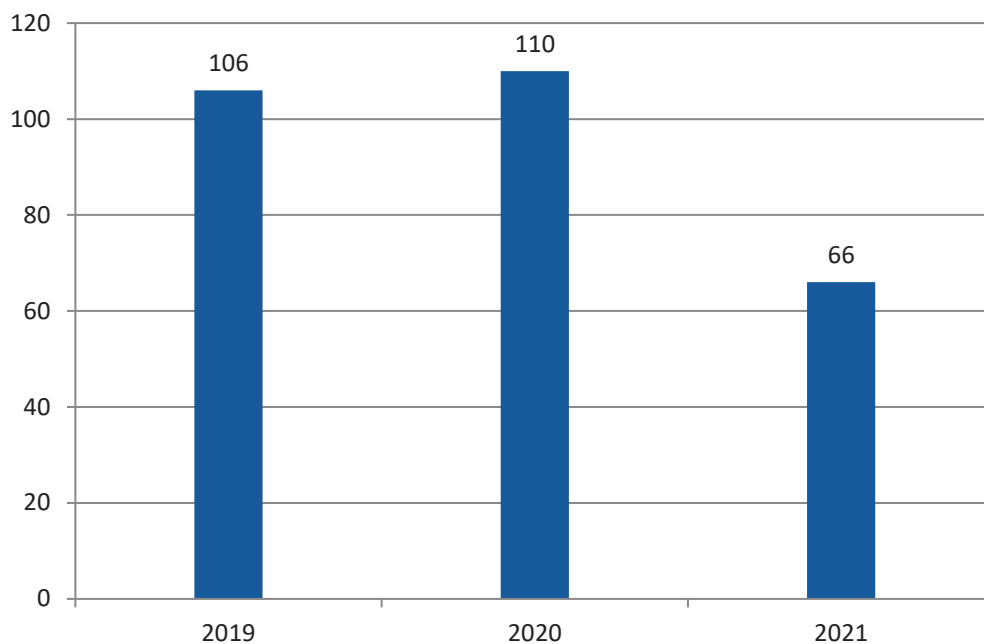
Under 2021 anmäldes totalt 140 brott som rörde människohandel för sexuella och andra ändamål, och 7 åtal väcktes. Dessutom anmäldes 178 brott om koppleri och 1 886 brott om köp av sexuell tjänst.

Under samma period lagfördes 1 person för människohandel för sexuella och andra ändamål i tingsrätten.²⁸ Ytterligare tre personer dömdes för människohandel för sexuella ändamål i hovrätten.²⁹ Dessutom lagfördes 8 personer för grovt koppleri och 20 personer för koppleri. Slutligen lagfördes 715 personer för köp av sexuell tjänst och 11 personer för utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling. Ytterligare förundersökningar om människohandel, koppleri, och köp av sexuell tjänst pågick vid årets slut och förväntas leda till fällande domar under 2021.

²⁷ Europol, European Union serious and organized crime threat assessment: A corrupting influence: the infiltration and undermining of Europe's economy and society by organized crime (SOCTA 2021) (Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2021).

²⁸ Statistik från Brottsförebyggande rådet (Brå), Tabell 420 Lagföringsbeslut efter huvudbrott och huvudpåföljd, 2021.

²⁹ Notera att hovrättsdomar inte ingår i Brås brottsstatistik.

Statistik: Brottsförebyggande rådet (Brå) 2021.

5.2.2 Anmälda brott om människohandel har ofta begåtts i ett annat land än Sverige

Under 2021 anmälades de flesta människohandelsbrott av Migrationsverket och av polisen men det förekom också att personer som besökte en polisstation anmälde dessa brott. Majoriteten av brotten begicks av förövare som vistas eller är boende i Sverige. En stor del av brotten begicks också utanför landets gränser men anmälades i Sverige. Exempel på länder utanför Sverige där brotten begicks var Frankrike, Grekland, Kosovo, Lettland, Litauen, Nederländerna, Polen, Spanien Turkiet, Tyskland och Ukraina.

Brott som begås utomlands kan vara svåra att utreda i Sverige. Omständigheter som kan underlätta för polisen att inleda en utredning om brottet har en stark anknytning till Sverige.

En sådan omständighet kan vara att en gärningsperson är svensk medborgare eller har uppehållstillstånd och vistas i Sverige.

5.2.3 Analys av antalet anmälda brott om människohandel för sexuella ändamål, koppleri och köp av sexuell tjänst under 2021

Antalet anmälda brott rörande människohandel för sexuella ändamål med vuxna minskade kraftigt under 2021, från 110 brott under 2020 till 66 under 2021. Antalet anmälda brott om människohandel för sexuella ändamål med barn minskade också, från 15 under 2020 till 7 under 2021.

Antalet anmälda brott rörande koppleri minskade marginellt, från 191 under 2020 till 178 under 2021. Minskningen skedde i första hand i polisregionerna Stockholm, Väst och Mitt. I polisregion Bergslagen ökade däremot antalet anmälda brott om koppleri från 6 under 2020 till 15 under 2021.

Det finns flera anledningar till varför anmälningar om människohandel för sexuella ändamål och relaterade brott minskade under 2021. En viktig orsak är att Polismyndigheten omfördelade operativ personal från de regionala människohandelsgrupperna till arbetet för att motverka andra grova brott som gängkriminalitet och skjutningar.

Den pågående covid-19-pandemin och reserestriktioner i Sverige och i många av brottsoffrens hemländer påverkade också möjligheterna för människohandlare att rekrytera och föra in kvinnor och barn från andra länder i Sverige för att utnyttjas i olika prostitutionsverksamheter.

5.3 Koppleri och köp av sexuell tjänst

5.3.1 Allmänt

Koppleri är ett brott som sällan anmäls av brottsoffret, allmänheten eller andra myndigheter utan uppdagas oftast efter utredningar och förundersökningar som polisen själv initierar.

Under 2020 initierade Polismyndigheten ett projekt som uppmärksammade kopplingen mellan människohandel för sexuella ändamål och organiserad brottslighet. Ett av projektets fokusområden var prostitution som ägde rum i oseriösa massagesalonger. Projektet ledde till ett förstärkt arbete inom flera polisregioner för att förebygga och bekämpa dessa prostitutionsverksamheter bland annat genom att kraftigt öka ingripanden mot koppleri och män som köper sexuella tjänster.³⁰

³⁰ Se också avsnitt 4 för en sammanfattning av Projekt Människohandel.

Antalet anmälda brott om köp av sexuell tjänst ökade kraftigt från 1 055 anmälda brott under 2020 till 1 886 anmälda brott under 2021. Den största ökningen av antalet anmälda brott om köp av sexuell tjänst kunde ses i polisregion Bergslagen där antalet anmälda brott ökade från 46 under 2020 till 364 under 2021 genom koordinerade insatser mot oseriösa massagesalonger.

Övriga ökning av antalet anmälda brott om köp av sexuell tjänst kan kopplas till stora utredningar om människohandel för sexuella ändamål och koppleri i polisregionerna Stockholm, Väst, Syd och Mitt samt egeninitierade insatser mot köp av sexuell tjänst i gatuprostitution, via internet eller anmälningar initierade av hotellpersonal.

5.3.2 Domar om människohandel och koppleri

Flertalet lagföringar som rör prostitutionsverksamheter resulterar fortfarande i domar om koppleri eller grovt koppleri snarare än människohandel, även om brottsoffren kommer från andra länder eller när förövarna har fört brottsoffren från en plats i Sverige till en annan. Det kan bero på att människohandelslagstiftningen är svårtolkad med en allt för hög bevisröskel.

En annan anledning kan vara att åklagare och domstolarna kan ha begränsade kunskaper om brottsoffrens bakgrund och särskilda utsatthet, särskilt de brottsoffer med ursprung i länder utanför EU såsom i Sydostasien eller Västafrika som utnyttjas i prostitution i Sverige.³¹

Oftast använder förövarna fysiskt och sexuellt våld och hot mot de utsatta kvinnorna för att kontrollera dem. I vissa fall utövar förövarna också makt över offren genom andra tillvägagångssätt bland annat genom att använda utstuderade psykologiska metoder som normaliserar den känslomässiga kontroll som förövarna ofta utsätter offren för.³²

Det är effektiva sätt att knyta offren till sig, dominera dem och göra dem känslomässigt beroende, vilket i sin tur kan resultera i att offren blir lojala mot förövarna och mindre benägna att vittna emot dem i en rättsprocess.

³¹ Förslag till åtgärd i avsnitt 6: Kompetenshöjande insatser om människohandel för olika ändamål och människoexploatering för berörda myndigheter.

³² Nationellt centrum för kvinnofrid, *Våldets uttryck och mekanismer*, länk: <https://nck.uu.se/kunskapsbanken/amnesguider/vald-i-nara-relationer/valdets-uttryck-och-mekanismer/>

5.3.3 Fällande domar om människohandel för sexuella ändamål och koppleri

5.3.3.1 Rättsfall 1

Malmö tingsrätt dömde en 24-årig kvinna från Rumänien för människohandel för sexuella ändamål till fängelse i tre år och nio månader samt tio års utvisning.³³ Samtidigt åtalades ytterligare två personer, en 27-årig man och en 33-årig kvinna också från Rumänien, också för människohandel för sexuella ändamål men friades för brottet.

Den 27-årige mannen dömdes istället för grovt koppleri till fängelse i två år samt tio års utvisning och den 33-åriga kvinnan dömdes för ringa narkotikabrott till dagsböter. Ytterligare en 41-årig man från Rumänien stod åtalad för grovt koppleri men han friades helt av tingsrätten.

Slutligen åtalades samtidigt tio män i åldrarna 25–57 år för köp av sexuell tjänst. Åtta av dem dömdes av tingsrätten till dagsböter medan två friades från brott.

Den 24-åriga kvinnan rekryterade två kvinnliga brottsoffer, 22 respektive 27 år från Rumänien, med falska förespeglningar om arbete och goda förtjänster i Sverige.

Den 27-åriga kvinnan, som har en intellektuell funktionsnedsättning, trodde att hon skulle tjäna pengar genom att städa. Istället tvingade den 24-åriga kvinnan henne till prostitution genom våld och hot om våld. Den utlovade förtjänsten uteblev. Förövaren informerade henne om att pengarna hon tjänade gick till omkostnader för boende, mat och andra omkostnader. Den 24-åriga kvinnan tog hennes id-handlingar och hon tvingades sälja sexuella tjänster dygnet runt.

Den 22-åriga kvinnan var arbetslös i hemlandet och ensamstående med försörjningsansvar för två små barn. Den 24-åriga kvinnan tvingade också henne till prostitution och omhändertog alla inkomster. Samtidigt som kvinnan sattes i skuld till henne.

Gemensamt för de båda kvinnorna var att de befann sig i en utsatt belägenhet i ett främmande land utan att ha pengar, kännedom om landet, vänner eller bekanta och utan att kunna tala något annat språk än rumänska.

De tre huvudmisstänkta hade olika roller:

³³ Malmö tingsrätts dom 2021-03-30 i mål nr B 1286–20.

- Den 24-åriga kvinnan annonserade ut offrens sexuella tjänster på webbsidan sextjejer.com, stod i kontakt med de sexköpande männen, bokade boenden för offren samt var den som betalade för boenden och annonseringen.
- Den 27-åriga mannen fungerade som bokförare av intäkterna från prostitutionens verksamhet. Han friades från misstankar om människohandel eftersom det inte ansågs bevisat att han hade full insikt i förhållanden att kvinnorna blev exploaterade för sexuella ändamål och att de befann sig i ett nödläge.
- Den 33-åriga kvinnan tillhandahöll ett svenskt bankkonto för att ta emot Swishbetalningar från sexköparna. Hon friades från misstankar om människohandel då det inte fanns någon konkret bevisning för att hon kände till att offren exploaterades för sexuella ändamål.

Tingsrätten beslutade att 800 000 kronor skulle förverkas från den 24-åriga kvinnan såsom utbyte av brott. Hon skulle dessutom betala ut ett skadestånd om 150 000 kronor till den 27-åriga kvinnan samt med 200 000 kronor till den 22-åriga kvinnan.

Hovrätten fastställde i huvudsak tingsrättens dom med några smärre justeringar.³⁴ Skadeståndsbeloppet för den 27-åriga kvinnan höjdes till 200 000 kronor och för den 22-åriga kvinnan till 250 000 kronor.

Hovrätten dömde även den 33-åriga kvinnan för grovt penningtvättbrott till villkorlig dom.

5.3.3.2 Rättsfall 2

Tingsrätten i Göteborg dömde en 24-årig man från Rumänien och hans 25-åriga rumänska fru för koppleri till fängelse i ett år med fem års utvisning. Samtidigt dömdes ytterligare en 21-årig man från Rumänien för misshandel och koppleri till fängelse i sex månader med fem års utvisning.³⁵ Åklagaren åtalade alla tre för människohandel men detta ogillades av tingsrätten som istället dömde för koppleri av normalgraden.

Åklagaren menade att den 24-åriga mannen och hans fru samt den 21-åriga mannen tillsammans och i samförstånd förmått en 20-årig kvinna från Rumänien att följa med dem från Rumänien till Sverige i syfte att utnyttja henne genom prostitution och lura henne på intäkterna. Den 20-åriga kvinnan följde med till Sverige i tron att alla fyra gemensamt skulle arbeta i Sverige.

³⁴ Hovrätten över Skåne och Blekinges dom 2021-06-30 i mål nr B 1345–21.

³⁵ Göteborgs tingsrätts dom 2021-06-28 i mål nr B 6061–21.

Den 20-åriga kvinnan var dessutom förälskad i den 21-åriga mannen trots att han regelbundet utsatte henne för misshandel. Åklagaren menade att de tre gärningspersonerna utnyttjade den 20-åriga kvinnans förälskelse i, beroende av och rädsla för våld från 21-åringen på ett sätt som allvarligt begränsade hennes alternativ. Genom sina begränsade språkkunskaper, bristande omvärldsorientering, brist på pengar, rädsla för våld från och beroende av 21-åringen var hon helt utlämnad till de åtalade.

Alla fyra anlände samtidigt till Sverige. De tre åtalade inhyste den 20-åriga kvinnan över tre perioder i två olika vandrarhem i Göteborg. De förmådde henne att prostituera sig genom att utöva våld, hotelser och påtryckningar mot henne. Gärningspersonerna utnyttjade sina fysiska och psykiska övertag över henne på ett sätt som allvarligt begränsade hennes alternativ. Alla tre deltog också i den brottsliga verksamheten genom att publicera sex-annonser på internet, sköta kontakterna med sexköpande män, köra kvinnan till kunder och tillbaka samt tillgodogöra sig hennes intäkter.

Tingsrätten ansåg att den 20-åriga kvinnan befunnit sig i en utsatt position både i Rumänien och i Sverige men att omständigheterna inte varit sådana att hon kunde varit i en situation som inneburit nödläge. De åtalade kunde därför inte fällas till ansvar för människohandel.

Hovrätten ändrade tingsrättens dom och dömde den 24-åriga mannen och hans hustru för människohandel till fängelse i två år.³⁶ Den 21-åriga mannen dömdes också för människohandel till fängelse i elva månader. Tingsrättens dom för alla tre om utvisning stod fast.

Hovrätten ansåg att de tre gärningspersonerna tillsammans och i samförstånd genom vilseledande och utnyttjande, rekryterat, transporterat och inhyst den 20-åriga kvinnan för att hon skulle exploateras för sexuella ändamål och att det hade skett på det sätt som åklagaren påstått.

5.3.3.3 Rättsfall 3

Uppsala tingsrätt dömde en 32-årig kvinna från Kuba för grovt koppleri till fängelse i tre år samt tio års utvisning.³⁷ Totalt 680 000 kronor skulle dessutom förverkas som utbyte av brott.

Ytterligare en 36-årig man från Kuba och en 40-årig kvinna bosatt i Sverige dömdes för koppleri till fängelse i nio månader och fem års utvisning

³⁶ Hovrätten för Västra Sveriges dom 2021-09-06 i mål nr B 4422–21.

³⁷ Uppsala tingsrätts dom 2021-12-22 i mål nr 1818–21.

respektive villkorlig dom. Dessutom dömdes en 31-årig man från Syrien för våldtäkt till fängelse i två år.

Slutligen dömdes samtidigt 22 män i åldrarna 21-61 år till mellan 40–60 dagsböter för köp av sexuell tjänst (16) och försök till köp av sexuell tjänst (6). Männen kom ursprungligen från Sverige (13), Afghanistan (4), Somalia (2), Eritrea (1), Gabon (1) och Syrien (1).

Utredningen initierades med anledning av en recension på webbsidan sextjejer.com där en person uppgav att han köpt en sexuell tjänst av en kvinna som verkade vara tvingad att utföra sexuella tjänster mot betalning.

I åtalet menade åklagaren att den 32-årige kvinnan och den 36-åriga mannen främjat och otillbörligen ekonomiskt utnyttjat att minst nio kvinnor (brottsoffren) haft tillfälliga förbindelser mot ersättning. Brottet ansågs som grovt då det avsåg en verksamhet som bedrivits i större omfattning, medfört betydande vinning samt inneburit ett hänsynslöst utnyttjande av annan.

Den 32-åriga kvinnans främjande av verksamheten bestod i att hon administrerade offrens annonser på webbsidan sextjejer.com, hänvisade sexköpande män till rätt adress, tog emot betalning för de sexuella tjänsterna samt bokade boende och taxi för offren.

Den 36-årige mannens främjande av verksamheten bestod i att han tog emot betalning för de sexuella tjänsterna och bokade boenden och taxi för offren.

Genom att vidta dessa åtgärder menade åklagaren att de båda gärningspersonerna möjliggjort att ett mycket stort antal, i vart fall 1 300, tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning hade ägt rum. Den brottsliga perioden varade i drygt ett år och medförde en sammanlagd vinst om åtminstone 985 000 kronor.

Den 40-åriga kvinnan ansågs ha främjat verksamheten på ett liknande sätt som 32-åringen och 36-åringen men i något mindre omfattning.

Utredningen visade att gärningspersonerna utnyttjade nio kvinnor för prostitutionsändamål på flera ställen i landet som Stockholm, Göteborg, Malmö, Västerås, Uppsala och Örebro. Totalt 16 prostitutionsannonser på webbsidan sextjejer.com kunde kopplas till de åtalade. Till dessa annonser kunde polisen koppla 33 olika telefonnummer som administrerades av gärningspersonerna. Dessutom kunde ett 120-tal bokningar av andrahandslägenheter och hotellrum knytas till dem.

De sexköpande männen kunde beställa sexuella tjänster till ett pris av 500–3 000 kronor. Betalningen skedde kontant till kvinnorna eller via Swish till gärningspersonernas konton. Det fanns inget i utredningen som tydde på att

kvinnorna tvingades att sälja sexuella tjänster och de fick behålla 50 procent av intäkterna.

Endast en kvinna från Venezuela hördes som målsägande i målet. Hon var ensamstående med fyra barn i hemlandet och såg prostitution som den enda möjligheten till försörjning för sig och sina barn. Hon hade erfarenhet av prostitution innan hon kom till Sverige och hoppades på att kunna tjäna mer pengar här. I Sverige tog hon emot två till sex sexköpande män per dag och tjänade 15 000–60 000 kronor per vecka.

Den 31-åriga mannen utsatte henne för våldtäkt. Efter våldtäkten mådde hon mycket dåligt men vågade inte anmäla brottet till polisen eftersom hon vistades illegalt i landet.

Målsäganden erhöll ett skadestånd på 140 000 kr jämte ränta.

5.3.4 Arenor för köp av sexuella tjänster

5.3.4.1 Prostitution inom kroppsvårdsverksamheter

Under den senaste femtonårsperioden har antalet massagesalonger och andra verksamheter för kroppsvård i Sverige ökat kraftigt. De är mestadels koncentrerade till storstäderna, men förekommer även i mindre orter. Det bör understrykas att majoriteten av kroppsvårdsverksamheter är seriösa och är inte involverade i kriminell verksamhet.³⁸

Genom Projekt Människohandel framkom information som bekräftar att ett större antal kroppsvårdsverksamheter används som täckmantel för grov brottslighet med fokus på prostitutionsverksamhet och för ekonomisk brottslighet.³⁹

Majoriteten av brottsoffren kommer uteslutande från andra länder än Sverige särskilt från Thailand och Vietnam.

Tecken som kan tyda på att prostitution förekommer på en oseriös massagesalong kan vara att

- kvinnorna som arbetar där inte bär ändamålsenliga kläder

³⁸ Stockholms tingsrätts dom 2017-06-15 i mål nr B 709–17, Uppsala tingsrätts dom 2016-06-03 i mål nr B 1237–16, Stockholms tingsrätts dom 2020-10-28 i mål nr B 4720–20, Varbergs tingsrätts dom 2020-05-06 i mål nr B 2110-18 och Eskilstuna tingsrätts dom 2020-12-02 i mål nr B 2062-20.

³⁹ Se Projekt Människohandel rapport.

- massage erbjuds i sängar eller på en madrass på golvet istället för på massagebänkar
- salongen annonserar öppet om erotisk massage på skyltar i salongen och på sin hemsida
- kvinnorna som ger massage talar inte svenska (som tillhandahåller massagetjänsterna inte talar svenska)
- salongen har öppet till sent på kvällarna
- priserna är orimligt låga per timme för att verksamheten ska bära sig
- endast eller mestadels män tillåts boka tid på salongen
- kvinnorna bor på massagesalongen.

5.3.5 Fällande domar om koppleri och grovt koppleri i massagesalonger

Rättsfall 1 och 2 fungerade som fallstudier under Projekt Människohandel.

5.3.5.1 Rättsfall 1

Under 2021 dömde tingsrätten i Göteborg en 59-åriga kvinna född i Thailand bosatt i Sverige som hade utnyttjat kvinnor från Thailand i prostitution i 13 oseriösa massagessalonger på flera orter i Västsverige till fängelse i tre år och tre månader samt tio års utvisning för grovt koppleri.

En 61-årig man dömdes till fängelse i ett år och sex månader för medhjälp till grovt koppleri. Hovrätten fastställde tingsrättens domslut.⁴⁰

De oseriösa massagesalongerna var belägna i hyrda lokaler på bottenvåningen i flerfamiljshus som ägdes av privata fastighetsbolag i och runt Göteborg samt i Skövde. Den 59-åriga kvinnan hyrde dessutom ut lokaler i andra hand och sålde massagesalonger till andra inom den thailändska diasporan.

De 57 kvinnorna som utnyttjades i de tretton oseriösa massagesalongerna, kom ursprungligen från Thailand. De flesta var boende i Sverige sedan en längre tid. De var i åldrarna 28–61 år och hade någon form av anknytning till en svenskfödd man - antingen som sambo, gift eller frånskild.

Den viktigaste inkomstkällan för kvinnorna som utnyttjades i massagesalongen var den ersättning de erhöll för att utföra erotisk massage på manliga kunder, en ”extratjänst” som bestod av ett köp av sexuell tjänst.

⁴⁰ Göteborgs tingsrätt, mål nr. B15964-21; (22 februari 2022), Hovrätten för Västra Götaland, mål nr. B2061-22 (27 april 2022).

De sexköpande männen betalade mellan 300 kronor och 1 000 kronor beroende på vilken sexuell handling som de krävde. Dessa inkomster fick kvinnorna behålla under förutsättning att den manliga kunden betalade kontant för köpet av sexuell tjänst.

Under 2020 gjorde män som köpte sexuella tjänster dubbla Swishbetalningar till bolaget vid 282 tillfällen och vid 128 tillfällen under 2021. Köpen av sexuella tjänsterna genererade en vinst på omkring 30 000–40 000 kronor per kvinna och månad för ägarens bolag.

Mannen som dömdes för medhjälp till grovt koppleri var 61 år och gift. Han var VD för ett välkänt företag i Göteborg, men förlorade posten i samband med att hans roll i koppleriärendet avslöjades. Han hade också sedan länge en relation med massagesalongernas ägare och vistades ofta i vissa av de oseriösa massagesalongerna.

Mannens huvudsakliga medverkan i koppleribrottet var att bidra till finansieringen av verksamheten, bistå vid tecknande av kontrakt för lokaler, ingå borgensåtagande för hyreskontrakt, bistå med marknadsföring samt insamling och överföring till Thailand av inkomster från verksamheten. Han var också ansvarig för kamerabevakning av alla massagesalongerna och var den som monterade videokameror.

Tingsrätten konstaterade att det tydligt framgick av polisutredningen att det rörde sig om tusentals tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning/ köp av sexuell tjänst på de 13 oseriösa massagesalongerna under den tid som åtalet omfattade.

Några av de sexköpande männen hördes som vittnen, men ingen av dem åtalades för köp av sexuell tjänst. Enligt åklagaren var orsaken att det inte gick att bevisa att Swishbetalningarna rörde köp av sexuell tjänst. Det finns inga planer på att vissa av de sexköpande männen kommer att åtalas i efterhand.⁴¹

Eftersom ingen av kvinnorna som utnyttjades i de oseriösa massagesalongerna hördes som målsägande, fick de heller inte tillgång till målsägandebiträde och därmed inte möjlighet att ansöka om skadestånd.

De beräknade samlade intäkterna från de tretton oseriösa massagesalongerna uppskattades till mer än 3 miljoner kronor under tiden januari-oktober 2021.

⁴¹ Intervju med åklagare (220105) samt Sveriges radio, ”Åklagaren: Därför åtalas inga sexköpare – trots jätteutredning om sexhandel” (27 januari 2022). Länk: <https://sverigesradio.se/artikel/inga-sexkopare-atalade-trots-jatteutredning-om-sexhandel>

Den 59-åriga kvinnan ålades att enskilt betala 256 831 kr till Skatteverket. Dessutom är gärningspersonernas aktiebolag betalningsskyldig för 1 653 179 kr för utebliven skatt.

5.3.5.2 Rättsfall 2

Den 29 mars 2022 åtalades en 68-årig man född i Thailand men medborgare i Sverige för grovt koppleri då det misstänktes att han styrde en koppleriverksamhet på en oseriös thaimassagesalong i centrala Stockholm.⁴²

Tingsrätten i Stockholm dömde mannen för grovt koppleri till fängelse i två år och tre månader.⁴³

Den tidigare ägaren till den oseriösa massagesalongen, en 47-årig thailändsk kvinna gift med en svensk man, bodde 15 år i Sverige och ägde under den perioden flera thaimassagesalonger, inklusive den aktuella massagesalongen. Hon lämnade landet två dagar innan polisen gjorde tillslag i den oseriösa massagesalongen.

Det framkom uppgifter om att den 68-årige mannen hade kontakt med ”visumagenter” i Thailand som hjälpte honom att rekrytera thailändska kvinnor till den oseriösa massagesalongen. Misstankar fanns därför att han var inblandad i människosmuggling från Thailand via Ungern till Sverige. Dessa kunde dock inte bevisas.

På den oseriösa massagesalongen, som hade öppet i stort sett varje dag året runt, erbjöds både massage och sexuella tjänster mot betalning.

Vid tillslaget fann polisen oanvända kondomer och ett antal påsar med använda kondomer som frysts för att senare slängas i allmänna papperskorgar. Kondomerna testades för dna.

Verksamheten bedrevs under en legal täckmantel för att försvåra myndigheternas kontroller med dubbla redovisningar för legala och illegala inkomster. Verksamheten var välorganiserad, med noggrann redovisning av antalet köp av sexuell tjänst och övriga intäkter.

Utredningen visar att närmare 92,5 procent av massagesalongens kunder köpte sexuella tjänster och det kunde fastställas att ägaren främjat 2 673 köp av sexuell tjänst. Brottsvinsten för 2 600 köp av sexuell tjänst (baserat på antalet dubbla Swishbetalningar) under de 110 dagar som den åtalade

⁴² Stockholms tingsrätt, mål nr B 826–22 (27 april 2022).

⁴³ Svea hovrätts dom 2020-12-23 i mål nr B 12909–20.

mannen tillsammans med den 47-åriga thailändska kvinnan drev den oseriösa massagesalongen uppgick till 855 360 kronor.

Åklagaren beslutade ursprungligen att inte åtala någon av de många männen som hade köpt sexuella tjänster i massagesalongen. Domstolen konstaterade dessutom att närmare 2700 köp av sexuell tjänst hade ägt rum under den aktuella perioden och att ”koppleriverksamheten pågått i stor omfattning och under lång tid, att den varit välplanerad och yrkesmässig.”

Endast två sexköpande män kom dock att åtalas i efterhand – en man som tidigare dömts för köp av sexuell tjänst och som genomfört fem köp av sexuell tjänst i den aktuella oseriösa massagesalongen. Den andre mannen gjorde tre köp av sexuell tjänst under den undersökta perioden.

De flesta av kvinnorna som utnyttjades i massagesalongen kom från Thailands fattigaste regioner. De var särskilt utsatta på den oseriösa massagesalongen eftersom de inte kunde svenska eller engelska och inte hade några kontakter i Sverige utanför den thailändska diasporan. Kvinnorna bodde på massagesalongen, ett boende som också var de rum där de arbetade.

I stämmingsansökan betraktades två av de thailändska kvinnor som utförde massage i massagesalongen ursprungligen som vittnen eftersom de nekade till att ha utnyttjats i prostitution. Trots att det senare kunde bekräftas att de hade utfört sexuella tjänster hördes de endast som vittnen i ärendet.

Eftersom ingen av kvinnorna sågs som målsägande i koppleriärendet tilldömdes de heller inte skadestånd för de men som de drabbats av under tiden som de utnyttjades på den oseriösa massagesalongen.

Domstolen beslutade att 400 000 kronor skulle förverkas som brottsinkomst av grovt koppleri.

5.3.6 Övriga rättsfall avseende massagesalonger år 2021

Utöver de två polisregioner som deltog i Projekt Människohandel under 2020–2021 utmärkte polisregion Bergslagen sig särskilt för att prioritera arbetet för att förebygga och motverka koppleri och köp av sexuell tjänst inom oseriösa massagesalonger.

5.3.6.1 Rättsfall 3

Under 2021 dömdes en 37-årig kvinna från Thailand och en 36-årig man, särbo med kvinnan, av tingsrätten för koppleri till fängelse i ett år och sex

månader respektive ett år.⁴⁴ Brotten begicks på en oseriös thaimassagesalong som förestods av kvinnan där ytterligare en kvinna från Thailand arbetade. På salongen erbjöds både traditionell kroppsmassage och sexuella tjänster mot betalning.

Den 36-årige mannen rekryterade sexköpande män till den oseriösa massagesalongen genom att publicera annonser om försäljning av sexuella tjänster på webbsidan realescort.se. I stort sett alla besökande på massagesalongen var män. Åklagaren uppgav att 200 kunder till den oseriösa massagesalongen identifierades under utredningen genom registrering av kunders bilar och genom Swishbetalningar. 17 kunder erkände köp av sexuell tjänst efter besök på salongen vid totalt 35 sexköpställen och fick strafförelägganden. Dessutom säkrade nationellt forensiskt centrum (NFC) tio unika spermaprover som inte kunde knytas till någon kund. Efter domen har ett flertal män åtalats för köp av sexuell tjänst i oseriösa massagesalongen.

5.3.6.2 Rättsfall 4

Under 2021 dömdes en 47-årig kvinna från Thailand och hennes 30-åriga dotter av tingsrätten för grovt koppleri till fängelse i tre år vardera.⁴⁵ Brotten begicks på fyra oseriösa thaimassagesalonger i Karlstad, Göteborg, Stockholm och Jönköping. På salongerna erbjöds både traditionell kroppsmassage och sexuella tjänster mot betalning.

Tingsrätten beslutade att 737 288 kronor skulle förverkas som utbyte av brott. Samtidigt dömde tingsrätten sju män i åldrarna 24–54 år för köp av sexuell tjänst till mellan 50–150 dagsböter.

Domstolen konstaterade att den brottsliga verksamheten bedrivits i ytterst stor omfattning och under lång tid samt att det hade köpts tusentals sexuella tjänster på salongerna. Domstolen ansåg att det var en rimlig uppskattning av åklagaren att vinsten i Göteborg och Jönköping uppgick till 1 000 000 kronor och att vinsten i Karlstad och Stockholm uppgick till 800 000 kronor.

I Karlstadsärendet identifierades ett 50-tal män som köpt sexuella tjänster. Sammantaget skrevs cirka 40 anmälningar, eftersom vissa sexköpare misstänktes för flera tillfällen av köp av sexuell tjänst. Endast hälften av dessa sexköpare erkände brott. Polisen överförde 18 ärenden till åklagare.

⁴⁴ Falu tingsrätts dom 2021-12-08 i mål nr B 1881–21.

⁴⁵ Värmlands tingsrätts dom 2021-07-16 i mål nr B 1203–21.

Ytterligare två förundersökningar om koppleri/grovt koppleri kopplat till oseriösa massagesalonger ledde till fällande domar under 2021. Den ena förundersökningen bedrevs i Stockholm och den andra i Malmö.⁴⁶

5.3.7 Prostitution i lägenheter och på hotell

Sedan 2009 har Polismyndigheten haft ett samarbete med flera hotellkedjor och även genomfört utbildning för hotellpersonal. Den ökade kunskapen hos hotellpersonal om prostitution och människohandel för sexuella ändamål och samverkan mellan polisen och hotellbranschen har genom åren lett till ett stort antal framgångsrika ingripanden mot sexköpande män och hallickar som använts sig av hotell runt om i Sverige.

Det här samarbetet har resulterat i en successiv övergång från organiserade prostitutionsverksamheter på hotell till lägenheter hyrda i andra hand och till lägenhetshotell, framför allt i storstadsregionerna.

I dag är andrahandslägenheter och lägenhetshotell som är obemannade nattetid de mest attraktiva marknadsplatserna för dem som organisera prostitutionsverksamheter. Förövarna hyr oftast lägenheterna under en kortare period på två till tre veckor genom olika lokala andrahandsförmedlingar.⁴⁷

I de norra delarna av Sverige förekommer sedan länge köp av sexuella tjänster både på hotell och i andrahandslägenheter, men också på vandrarhem, campingar och i områden med hyrstugor.

5.3.8 Försäljning och köp av sexuella tjänster via internet

Öppnare gränser i kombination med ökade möjligheter för kontakter, transaktioner och betalningslösningar via internet underlättar för kriminella aktörer. Internet används för att förbereda brott, inhämta information om lämpliga potentiella marknader, kartlägga och rekrytera offer, annonsera offrens tjänster, publicera hot och undanröja bevis samt för betalningar för sexuella tjänster och penningtvätt. Brottsligheten frigörs därmed från både tid och rum eftersom förövarna kan begå dessa brott när och var som helst.

⁴⁶ Södertörns tingsrätts dom 2021-12-03 i mål nr 8459–21 respektive Malmö tingsrätts dom 2021-07-20 i mål nr B 11484–20 samt Hovrätten över Skåne och Blekinges dom 2021-09-30 i mål nr B 2902–21.

⁴⁷ Hyresgästföreningen Region Stockholm, Lägenhetshotell– Hur bostäder blir lägenhetshotell: en rapport om problem, omfattning och konsekvenser (20 november 2021). Länk: <https://www.hyresgastforeningen.se/globalassets/bilder/regionernas-bilder/stockholm/dokument/dokumentbank/rapport-lagenhetshotell-20-nov-2021.pdf>

Eftersom internetbrottslighet till sin natur är gränsöverskridande är internationellt rättsligt samarbete en förutsättning för effektiv brottsbekämpning. Samtidigt försvåras samarbetet av att många länders lagstiftning på området är outvecklad eller skiljer sig åt betydligt. Det är ofta fallet när det gäller möjligheten att stänga ner webbsidor som används för koppleri och webbsidor där sexköpande män utbyter erfarenheter av att köpa och sexuellt utnyttja kvinnor och där de publicerar bilder på övergreppen. Sexuella tjänster säljs idag framför allt via internet, både i Sverige och i andra länder.

I de utredningar som gjordes under 2021 publicerade förövarna annonser på webbsidor utformade så att sexköpande män skulle få intrycket av att offren själva var ansvariga för annonserna. I vissa fall använde förövarna webbsidor som kategoriserar hundratals prostitutionsannonser efter stad och land. Ytterligare sökverktyg användes för att kategorisera kvinnorna efter etnicitet eller de sexköpande männens sexuella preferenser. I själva verket hade kvinnorna oftast ingen vetskap om vad som faktiskt beskrevs i annonserna, och vilka aktiviteter de förväntades delta i. Det gällde särskilt flickor och kvinnor med rumänskt, sydamerikanskt och nigerianskt ursprung som ofta inte var läs- och skrivkunniga.

Sexköpande män använder också internet för att recensera de kvinnor som de köpt och sexuellt utnyttjat, utbyta erfarenheter och varna andra män för att köpa kvinnor för sexuella ändamål via vissa annonser eller webbsidor.

Annonseringen på webbsidor som riktades till svenska män under 2021 rörde huvudsakligen utländska flickor och kvinnor från Rumänien, Nigeria, Colombia, Ungern, Ryssland, Ukraina och Polen. Annonserna gällde dessutom ett mindre antal svenska flickor och kvinnor samt enstaka kvinnor från Bulgarien och Brasilien. Liksom under 2020 förekom också annonser där transkvinnor⁴⁸ som ursprungligen kom från Sydamerika bjöds ut till prostitution. Under 2021 såg polisen fortsatt att de kvinnor och transkvinnor som förekom i annonserna ofta var kopplade till flera olika annonser och telefonnummer. Därför stämde inte alltid antalet annonser överens med antalet faktiska kvinnor som såldes för sexuella ändamål.

Majoriteten av kvinnorna från Sydamerika kom ursprungligen från Colombia. Kvinnorna såldes via annonser på olika webbplatser, och det förekom att telefonnumret i annonsen gick till ett callcenter i ett annat land, till exempel i Spanien.

⁴⁸ I dessa fall rörde det sig om personer vars könsidentitet var kvinna, men som är biologiska män.

Under 2021 publicerades annonser där kvinnor och flickor bjöds ut till prostitution på bland annat följande webbplatser:

- cityoflove.com
- rosasidan.ws
- sex-tjejer.com
- realescort.se
- sugardaters.com
- richmeetbeautiful.com
- eskort69.se
- ts-ating.com
- eurogirlsescort.com.

De flesta webbplatser där flickor och kvinnor såldes för prostitutionsändamål under 2021 kunde lokaliseras till en server utanför Sverige, till exempel Tyskland, där de inte kan stängas ner på laglig grund.⁴⁹

Webbplatsadministratörerna använde sig av tjänster som analyserar besöksstrafiken för att ta reda på var de sexköpande männen befann sig geografiskt och för att kunna skraddarsy annonserna till mottagargruppen och del av landet.

Precis som tidigare år visade informationen från 2021 att sexköpande män beställde kvinnor och flickor till eller i Sverige via annonser på internet genom att ringa eller skicka ett sms till ett svenskt mobiltelefonnummer. Ibland kopplades samtalet eller sms:et vidare till ett callcenter i utlandet, ibland direkt till kvinnan eller den ansvariga hallicken. Det förekom också att mobilnumret kopplades till en person, oftast en kvinna som utgav sig för att vara kvinnan i annonsen, men som i stället hade till uppgift att boka ett möte mellan den sexköpande mannen och den kvinna som skulle utnyttjas.

På webbsidorna angavs priser för köp av olika sexuella tjänster. Resor och hotellrum kunde beställas av en bokningscentral, som också såg till att kvinnorna skickades till Sverige om de inte redan var i landet, eller till ett annat land beroende på sexköparnas önskemål. Information om tid och plats för överenskomna köp av sexuella tjänster förmedlades till offren och de sexköpande männen genom telefonsamtal eller krypterade chattapplikationer som Viber, KiK, Signal, Telegram och WhatsApp.

En del annonser innehöll svenska mobilnummer som aktiverades när kvinnorna anlände till Sverige. På webbplatserna kunde sexköpande män

⁴⁹ Se till exempel ett fall från 2017 i Tyskland, Elysium Case. Länk: <https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/14-arrests-in-takedown-of-massive-child-sexual-abuse-platform>.

beställa en kvinna till sitt hem eller hotellrum, så kallat outcall eller boka ett besök hos kvinnan i en lägenhetsbordell eller på ett hotellrum, så kallat incall. Många sexköpande män föredrar outcalls, eftersom de bedömer att risken för upptäckt då är mindre.

Vissa sexköpande män berättade för polisen att de föredrog att köpa sexuella tjänster av svenska kvinnor eller på en massagesalong. De antog att polisen fokuserade sina insatser på annonser där utländska kvinnor såldes för att det kunde vara ett tecken på att prostitutionsverksamheten var organiserad av en hallick eller människohandlare. Genom att undvika att köpa utländska kvinnor via internet eller att köpa sexuella tjänster på en massagesalong antog de att risken för upptäckt minskade.

I ett flertal av de fall som polisen granskade under 2021 fanns det misstankar om att försäljningen organiserades av kriminella nätverk baserade i kvinnornas hemländer. Undantag förekom där kvinnan var knuten till en agentur som kunde vara baserad i utlandet. Vissa webbsidor innehöll bilder av flera kvinnor som hade fotograferats i samma miljö, till exempel i ett hotellrum, och/eller var knutna till e-postadresser med liknande namn eller tema, eller till samma mobilnummer. Annonserna publicerades på flera olika webbplatser men runt samma datum. Det förekom också att bilder på kvinnor tagna från modellsidor eller så kallade stockfoton lades ut på webbsidorna för att attrahera sexköpande män medan det i verkligheten var en annan kvinna som var till försäljning.⁵⁰

Liksom året innan hade webbsidorna en verifieringspolicy som garanterade att bilderna på webbsidorna verkligen visade den kvinna som såldes. Det är ett resultat av att sexköpande män ställt krav på att kunna se foton på och bedöma kvinnan innan de beställer, köper och utnyttjar henne. Kraven ställdes antingen i recensioner på nätet, där andra sexköpare varnades genom kommentarer som ”don’t go there” eller ”fake pictures”, men också genom att vissa sexköpare vände i dörren om de tyckte att bilderna på kvinnan inte stämde med hur hon såg ut i verkligheten.

I juni 2020 lanserade Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE- på engelska OSCE) tillsammans med Tech Against Trafficking en rapport som undersökte hur internet och digitalisering missbrukas av kriminella nätverk och grupper för att underlätta människohandel med rekommendationer för hur regeringar, det civila samhället och den privata

⁵⁰ Ett stockfoto är ett fotografi eller en video som har licensierat för ett specifikt användningsområde. Licenserna säljs vanligtvis via en bildbyrå.

sektorn kan använda tekniken på ett strategiskt sätt för att bekämpa människohandel.

Rapporten lyfter fram ett stort antal digitala verktyg som kan vara användbara för att till exempel bekämpa människohandel bland annat genom att använda blockkedjeteknik. Dessa verktyg skulle kunna användas i för att stödja förebyggande av människohandel i Sverige och på global nivå.⁵¹

5.3.8.1 Onlyfans

Onlyfans är en social medieplattform och en abonnemangstjänst⁵² som ofta används av både vuxna och barn för att sända direkt genom webb-kamera eller för att skapa bilder och filmer av olika slag som sen delas med betalande prenumeranter.⁵³ Antalet användare och plattformens profit ökade radikalt under covid-19-pandemin särskilt av de som drabbats av ekonomisk otrygghet och förlorat sina arbeten och som därför spenderade mer tid på nätet. Den som producerar materialet lägger innehållet bakom en betalvägg och får behålla 80 procent av intäkterna. Resten går till Onlyfans ägare.

Kända personer och influencers som har många följare i andra sociala medier försöker ofta styra över fansen till Onlyfans där de erbjuds exklusivt innehåll mot betalning.⁵⁴ Webbplatsen har inga begränsningar när det gäller innehåll, vilket betyder att till exempel nakenbilder, bilder och filmer med sexuell innehåll, och pornografi, det vill säga övergreppsbilder på barn och kvinnor, kan laddas upp. Det finns också information om att plattformen används för prostitutions- och människohandelsändamål.

I augusti 2021 meddelade Onlyfans ägare att plattformen skulle förbjuda publicering av ”sexuellt explicit innehåll” från och med den 1 oktober 2021.

⁵¹ OSCE, Leveraging innovation to fight trafficking in human beings: a comprehensive analysis of technology tools (22 juni 2020). Länk: <https://www.osce.org/secretariat/455206>

⁵² Onlyfans skapades 2016 av den brittiska internetentreprenören Tom Stokeley under företagsnamnet Fenix International Ltd. Länk: <https://onlyfans.com/about> Plattformen, som har över 1,5 miljoner ”creators” har visat sig vara mycket lönsam för ägarföretaget. Se till exempel <https://www.forbes.com/sites/thomasbrewster/2021/06/16/the-shady-secret-history-of-onlyfans-billionaire-owner/?sh=6a6f35885c17>

⁵³ Webcamming innebär direktsändning av ljud och bild till mottagare genom dator eller mobilkamera.

⁵⁴ Influencer är en opinionsbildare som påverkar andra till visst konsumtionsmönster, eller vissa åsikter; ofta via sociala medier och mot betalning.

Företaget drog dock snabbt tillbaka beslutet efter att ha fått omfattande kritik från plattformens användare.⁵⁵

5.3.8.2 Köp av sexuella tjänster utomlands

Studier samt intervjuer med män i Sverige som köper sexuella tjänster⁵⁶ visar att många genomfört sitt första köp utanför Sveriges gränser.

Folkhälsomyndigheten konstaterade i sin befolkningsstudie som publicerades 2019 att ”det är vanligare att män hade betalat för sex utomlands än i Sverige; 80 procent av dem som gett ersättning för sex hade gjort det utomlands.”⁵⁷

Männen menar att det är relativt riskfritt att köpa sexuella tjänster i andra länder eftersom utnyttjande genom prostitution ofta är lagligt i dessa länder eller normaliserat genom lagändringar som favoriserar en utbyggnad av prostitutionsverksamheter eller tradition. De flesta sexköpande män uttrycker också att ett förbud mot köp av en sexuell tjänst i de länder där det inte finns ett motsvarande förbud och därmed en risk att bli åtalad i Sverige för köp av en sexuell tjänst utomlands skulle fungera avskräckande på deras beteende.

I lagrådsremissen Straffrättsliga åtgärder mot sexköp utomlands och mot utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling föreslog regeringen att kravet på dubbel straffbarhet för att svensk domstol skulle kunna döma för brottet köp av sexuell tjänst som begåtts utomlands tas bort.⁵⁸ Förslaget kunde dock inte läggas till riksdagen eftersom det saknades majoritet.

5.3.9 Offer för människohandel för sexuella ändamål

Det är inte möjligt att med exakthet uppskatta hur många personer som var offer för människohandel för sexuella ändamål i Sverige under 2021. Hur många fall av människohandel som upptäcks i Sverige beror som tidigare till stor del på

- vilka resurser polisregionerna lägger på dessa brott
- hur många tips som kommer in till Polismyndigheten

⁵⁵ Alex Hern och Jim Waterson ” Why OnlyFans had second thoughts on banning sexually explicit content” The Guardian (29 augusti 2021). Länk: <https://www.theguardian.com/technology/2021/aug/29/why-onlyfans-had-second-thoughts-on-banning-sexually-explicit-content>

⁵⁶ Bland annat genom Projekt Människohandel.

⁵⁷ Folkhälsomyndigheten, Sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR) i Sverige 2017 (2019). Länk: <https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/sexuell-halsa-hivprevention/sexuell-och-reproduktiv-halsa-och-rattigheter/srhr2017/>

⁵⁸ Ett starkt straffrättsligt skydd mot köp av sexuell tjänst och utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling, m.m. (SOU 2016:42)

- vilken kompetens att utreda de brotten som finns inom Polismyndigheten.

Nivån på insatserna varierar mellan de sju polisregionerna och från år till år. Det är inte heller möjligt att identifiera eller ens lokalisera alla offer, mestadels flickor och kvinnor, som omnämns under telefonavlyssning eller iakttagas under polisens spaning mot prostitutionsverksamheter. Inte heller kan uppskattningen baseras uteslutande på antalet offer som ses som målsägande i människohandelsutredningar, eftersom de flesta åtal fortfarande resulterar i domar om koppleri eller grovt koppleri.

Händelseförloppet i ett kopplerimål och det utnyttjande som offren utsätts för uppvisar ofta mycket stora likheter med det i ett människohandelsmål. Koppleri är dock i första hand ett brott mot staten, där den utsatta kvinnan betraktas som ett vittne. Brottet kan dock under vissa omständigheter anses som ett brott mot en person om gärningsmannen till exempel otillbörligt ekonomiskt utnyttjat en kvinnas prostitution. Hon anses då som brottsoffer och blir målsägande med möjlighet att få ett målsägandebiträde och att ansöka om kompensation för de skadeverkningar som utnyttjandet lett till.

5.3.10 Människohandel för sexuella ändamål med offer inom Sverige

5.3.10.1 Rättsfall

Under första halvåret 2021 fick polisen i polisregion Bergslagen in en anmälan om att en kvinna blivit drogad och våldtagen samt en anmälan om att två kvinnor som utnyttjats i prostitution inte hade fått betalt för sexuella tjänster. Utredningen ledde till att samma man kunde misstänkas i båda ärendena. Mannen kontaktade kvinnorna genom webbsidan sugardaters.com. Han bokade och betalade tågbiljetter till ett stort antal kvinnor som reste till hans hem i västra Värmland. Ett flertal kvinnor identifierades och kontaktades av polisen. Åtminstone 48 kvinnor var på besök hos förövaren under det år utredningen avsåg.

Kvinnorna berättade att mannen använde ett fiktivt namn och ljög om sin ålder, vad han arbetade med och sin inkomst för att vara mer attraktiv. Han erbjöd dem mellan 7 000 kr och 30 000 kr i månaden för långtidsförhållanden trots att det inte var hans avsikt. Han utsatte flera av kvinnorna för hot och våldtäkt och höll dem i ett isolerat hus utan möjlighet för dem att resa hem.

Han åtalades för 13 fall av våldtäkt, 11 fall av köp av sexuell tjänst samt olika bedrägeribrott mot sammanlagt 26 kvinnor, dock inte för människohandel för sexuella ändamål. Dom förväntas falla under 2022.

5.3.11 Offer för människohandel för sexuella ändamål till Sverige

Sedan 1999 har alla offer för människohandel för sexuella ändamål, koppleri och grovt koppleri i Sverige som är kända av polisen varit flickor och kvinnor i åldrarna 13–50 år. I de relativt få fall där män eller pojkar fallit offer för människohandel i Sverige handlar det om utnyttjande för andra ändamål än sexuella, till exempel genom tiggeri, stöld och tvångsarbete.

Olika erfarenheter och studier i Sverige och internationellt visar att offer för människohandel för sexuella ändamål ofta har ett bristande förtroende för myndigheter och är ovilliga att delta i rättsprocessen. De kan också sakna tilltro till de tolkar som finns tillgängliga eftersom tolkarna kan ha samma bakgrund som de själva, vara medlem av samma diaspora eller komma från samma plats, etniska grupp eller land.

Det gör att offret kan känna oro för sin personliga säkerhet och för att kränkande och känslig information kan spridas i deras hemländer, till familj och vänner eller bland landsmän i destinationslandet. De kan också vara rädda för repressalier från förövarna, eller att förövarna använder traditions- eller religionsbaserade riter eller hot om våld. Kvinnorna kan också känna skam och skuld när de tvingas berätta om de allvarliga och förnedrande sexuella övergrepp som sexköpande män, hallickar och människohandlare ofta utsatt dem för. Trots det finns det brottsoffer som är villiga att vittna mot förövarna – ofta för att förhindra att förövarna utsätter andra kvinnor och flickor för liknande kränkningar och våld.

5.3.11.1 Varifrån kom de kvinnor som utnyttjades i prostitution i Sverige?

Det begränsade antal flickor och kvinnor som rekryterades till Sverige för prostitutionsändamål under 2021 kom i första hand från Rumänien och Ukraina, men också från Colombia, Polen, Ungern, Thailand och Venezuela. Några enstaka kvinnor kom även från Bulgarien, Brasilien, Dominikanska republiken, Kamerun, Moldavien och Nigeria. Liksom tidigare år var de flesta offren kvinnor mellan 20 och 40 år.

5.3.11.2 Kvinnornas bakgrund

De kvinnor som utsattes för människohandel eller människohandelsliknande brott i Sverige under 2021 hade, liksom tidigare år, olika erfarenheter av prostitution. Det kunde röra sig om kvinnor som prostituerats för första gången eller kvinnor som utnyttjats i prostitutionsverksamheter i många år i andra EU-länder eller i sina ursprungsländer. Kvinnorna kom ofta från en fattig eller missgynnad bakgrund i länder där kvinnors och flickors rättigheter begränsas på olika sätt: genom systemisk diskriminering bland annat i utbildningssystemet och på arbetsmarknaden, eller från länder där det sociala trygghetsnätet inte fungerar.

Många av flickorna och kvinnorna flydde dessutom från situationer där de utsatts för olika former av fysiskt, psykologiskt och sexuellt våld som tvångsgifte, våldtäkter, sexuella övergrepp eller våld i nära relationer. Många saknade kunskaper om hur det svenska samhället fungerar och om möjligheterna att söka hjälp och skydd hos polisen, sociala myndigheter och frivilligorganisationer. De flesta kvinnorna och flickorna förstod inte svenska och bara ett fåtal behärskade engelska. En del av kvinnorna var ensamstående mammor med barn i hemlandet eller med barn som de hade med sig till Sverige och som de måste försörja.

Flertalet av de kvinnor och flickor som påträffades under 2021 var medvetna om att de skulle komma att utnyttjas i prostitution, men de blev vilseledda när det gäller de verkliga villkoren, levnadsförhållandena, de ekonomiska uppläggen och de allvarliga sexuella och fysiska övergreppen som de utsattes för och begränsningarna i deras personliga frihet. Antagandet att kvinnorna inte kände till de verkliga villkoren stöds bland annat av att många kvinnor rapporterade att de vägrade att utföra vissa sexuella tjänster som beskrevs i de webbaserade annonserna.

För många kvinnor var de förnedrande och våldsamma övergrepp som de utsattes för av sexköpande män och människohandlare normaliserade eftersom de tidigare hade utnyttjats i prostitution eller utsatts för sexuella övergrepp i hemlandet eller transitländer.

Vissa kvinnor vågar eller vill inte samarbeta med de rättsvårdande myndigheterna i en utredning om koppleri eller människohandel för sexuella ändamål. Det beror ofta på bristande tilltro till polisen, men kan också orsakas av rädsla för att de själva, deras anhöriga eller vänner kan komma att utsättas för repressalier av människohandlarna.

De människohandelsoffer som inte vill eller inte kan samarbeta kan i vissa fall avvisas med stöd av utlänningslagen (2005:716) till det land i EU där de har uppehållstillstånd.⁵⁹

I fall där en person som uppehåller sig i Sverige utan föreskrivet tillstånd och därigenom misstänks för brott mot utlänningslagen, men som bedöms kunna vara utsatt för människohandel ska utredning av människohandelsbrottet ha företräde framför utredning av brottet mot utlänningslagen.

5.3.11.3 Förövarnas tillvägagångssätt – rekrytering av offren

Precis som tidigare är utnyttjade människohandlare och hallickar offrens socioekonomiska och individuella sårbarhet för att få dem att lämna sina hemmiljöer. De erbjöd kvinnorna försörjningsmöjligheter som verkade attraktiva eller åtminstone ansågs bättre än vad som erbjöds i ursprungslandet. I vissa fall manipulerade de kvinnorna att ingå ett känslomässigt förhållande som kunde vara svårt för kvinnorna att motstå på grund av deras redan utsatta situation. Vissa förövare utnyttjade dessutom familje- och släktband för att rekrytera kvinnor och flickor till prostitutionsverksamheter i Sverige. Kvinnorna blev på så sätt lojala mot förövarna och mindre benägna att vittna mot dem.

Europol noterar i sina rapporter om människohandel från 2016 och 2018⁶⁰ att det anmälts många fall i bland annat Nederländerna och Belgien, där pojkvänshallickar lurat eller tvingat minderåriga flickor in i prostitution.⁶¹ Flickorna har sedan blivit offer för människohandel för sexuella ändamål. Med pojkvänshallickar menas unga män eller pojkar som inleder en relation med minderåriga flickor eller unga kvinnor med löften om en känslomässig relation eller giftermål och ett bättre liv. Avsikten är att binda flickorna till sig känslomässigt för att sedan utnyttja dem i prostitution.

⁵⁹ Enligt 8 kap. 3 § 1 st. 2 p. utlänningslagen ”får en utlänning avvisas om det kan antas att han eller hon under vistelsen i Sverige inte kommer att försörja sig på ett ärligt sätt”. Bestämmelsen är inte tillämplig på medborgare i EU. Om en person har sökt asyl i ett annat EU-land eller har uppehållstillstånd i ett annat EU-land, ska hon eller han avvisas till detta land enligt den s.k. Dublinförordningen, Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 604/2013 av den 26 juni 2013 om kriterier och mekanismer för att avgöra vilken medlemsstat som är ansvarig för att pröva en ansökan om internationellt skydd som en tredjelandsmedborgare eller en statslös person har lämnat in i någon medlemsstat.”

⁶⁰ Europol, Situation Report - Trafficking in human beings in the EU (February 2016). Länk: <https://www.europol.europa.eu/publications-documents/trafficking-in-human-beings-in-eu>

⁶¹ Se också Europol, Situation Report (2018). Dessa kallades tidigare ”lover boys”, men begreppet har nu ändrats till pojkvänshallickar för att tydligare beskriva vilka handlingar dessa unga män utför och är ansvariga för.

Liknande tillvägagångssätt har använts i Sverige de senaste åren och även under 2021.⁶²

Det förekom också att kvinnor reste till Sverige efter att ha ingått en överenskommelse med en rekryterare som de fått kontakt med via arbetsplatsannonser, internet, sociala medier som Facebook och Instagram, appar, lokala rekryteringsagenturer eller genom personliga kontakter. Så fort kontakt etablerats är det vanligt att man väljer att kommunicera på forum som inte kan övervakas eller kontrolleras, som till exempel Snapchat, eller som är krypterade, som till exempel WhatsApp, Telegram eller Signal.

5.3.11.4 Förövarnas tillvägagångssätt – transport av offren

Trots restriktionerna under covid-19-pandemin under 2021 använde människohandlare precis som tidigare år flyg, bil, buss eller färja för att transportera flickorna och kvinnorna till Sverige, dock i mindre omfattning med anledning av reserestriktioner. När kvinnorna kom till Sverige fick de i många fall själva ta sig till en överkommen adress, oftast en lägenhet hyrd i andra hand, eller så fördes de dit av förövarna.

Kvinnorna utnyttjades för prostitutionsändamål i lägenheter som oftast hyrts i andra hand, på hotellrum, i kroppsvårdsverksamheter som massagesalonger eller, i begränsad omfattning, på strippklubbar och i gatuprostitution. Många kvinnor tvingades dessutom att bo i samma lokal där de utnyttjades för prostitutionsändamål.

Det förekom också att hallickar och människohandlare tog kvinnorna till en sexköpande mans bostad eller hotellrum för att minska risken för upptäckt och för att hålla nere kostnaderna för lokaler.

Några människohandelsoffer berättade för polisen att de utnyttjats i prostitution av hallickar och människohandlare i flera andra EU-länder innan de fördes till Sverige. Det tillvägagångssättet är vanligt bland kriminella nätverk som bedriver människohandel inom EU för att kunna erbjuda sexköpande män omväxling och för att förövarna ska kunna maximera sina vinster. Förflyttningen av offren gör det svårt att etablera närmare kontakter med personer eller organisationer som skulle kunna ge dem stöd att ta sig ur prostitutionen.

På det sättet minskar också risken för att information om offren och de kriminella nätverken når fram till polisen.

⁶² Göteborgs tingsrätts dom 2021-06-28 i mål nr B 6061-21.

5.3.11.5 Vad händer med pengarna från prostitutionsverksamheten?

Människohandlarna behöll ofta hela eller större delen av inkomsterna från prostitutionsverksamheterna.⁶³ Som bäst kunde kvinnorna få behålla hälften av inkomsterna, men de förväntades betala tillbaka kostnader för resor och resehandlingar till människohandlarna och hallickarna. Den ursprungliga skulden ökade också eftersom kvinnorna tvingades betala för olika kringkostnader i Sverige som kostnader för webbannonsering, lokalhyra, transporter, hygienartiklar, kondomer, bostad, städning och mat – ett kostnadsansvar som offret inte informerades om vid rekryteringen.

Förövarna skapade på så sätt en skuldfälla så att offret skulle vara fortsatt knuten till förövaren. Skuldsatthet var också en ytterligare anledning till att kvinnorna mycket sällan vågade fly.

I parallella ekonomiska utredningar upptäcktes att förövarna ofta överförde vinsterna från prostitutionsverksamheterna via växlingskontor eller med hjälp av betalda kurirer till mottagare i ursprungslandet eller i tredjeland. För att undvika upptäckt omvandlas ofta kontanta medel genom att förövarna köper dyrbara konsumtionsvaror såsom klockor, smycken och andra värdeföremål i lyxaffärer i Sverige⁶⁴ som sedan säljs vidare i destinationslandet. I vissa fall under 2021 kunde pengarna spåras till investeringar i nybyggda fastigheter utomlands.

5.3.11.6 Våld mot kvinnor i prostitution

Under 2021 dömdes tre män av tingsrätten vid tre olika tillfällen för allvarliga brott mot kvinnor som de kontaktat via webbsidan sextjejer.com i syfte att köpa sexuella tjänster. Männerna var i åldrarna 24–36 år och kvinnorna de köpte kom från Rumänien och Ryssland.

Männerna dömdes bl.a. för försök till mord, grov misshandel, grov våldtäkt, våldtäkt och grovt olaga hot till fängelse mellan tre och nio år.⁶⁵

⁶³ Uppsala tingsrätts dom 2019-04-26 i mål nr B 4530–18.

⁶⁴ Lagen (2017:630) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism (penningtvättslagen) gäller för enskilda företagare och juridiska personer inom vissa branscher. De verksamhetsutövare som står under länsstyrelsens tillsyn ska också följa reglerna i Länsstyrelsens föreskrifter och allmänna råd. Särskilt uppmärksamhet ska ges till kontantintensiva kunder eller kunder i en specifik bransch. Verksamhetsutövare har skyldighet att omedelbart rapportera misstänkta transaktioner och aktiviteter till Finanspolisen.

⁶⁵ Örebro tingsrätts dom 2021-05-28 i mål nr B 4893–20, Göteborgs tingsrätts dom 2021-09-21 i mål nr B 8996–21 samt Helsingborgs tingsrätts dom 2021-10-11 i mål nr B 3228–21.

5.4 Människohandel för andra ändamål än sexuella

5.4.1 Allmänt

Bestämmelsen om människohandel i brottsbalken⁶⁶ används även i situationer där ett offer utnyttjats för krigstjänst, vid avlägsnande av organ, och i tvångsarbete eller annan verksamhet i en situation som innebär nödläge för den utsatta.⁶⁷

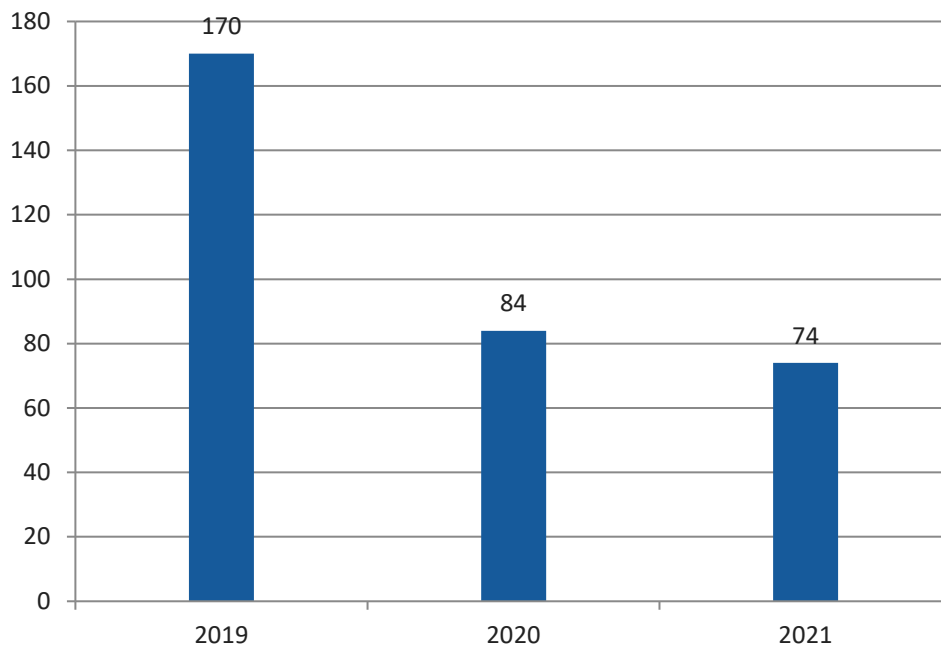
Kategorin människohandel för andra ändamål än sexuella kan också innefatta övriga ändamål, det vill säga sådana ändamål som inte räknas upp i lagparagrafen. Det kan till exempel röra sig om situationer där individer tvingas begå brott eller ingå ett oönskat eller påtvingat äktenskap.

Det är svårt att ange omfattningen av människohandel för andra ändamål än sexuella till, inom och genom Sverige. Ett av skälen är att det är ett brott som sällan anmäls och som dessutom kan vara svårt att upptäcka. Att det inte anmäls kan också bero på allmänhetens bristande kunskaper om offrens situation, offrens rädsla för repressalier av förövaren eller att offren ibland känner tacksamhet gentemot förövarna eftersom de får det marginellt bättre i Sverige än i hemlandet, trots sin svåra situation.

Enligt Brottsförebyggande rådets årliga brottsstatistik för 2021 anmäldes 74 brott rörande människohandel för andra ändamål än sexuella såsom tvångsarbete, tiggeri, krigstjänst, organhandel samt för övriga ändamål dvs. något högre än de 64 anmälningar som rörde människohandel för sexuella ändamål. Liksom föregående år kan vissa av de anmälda brotten om annan människohandel vara felkodade och handla om människosmuggling, människoexploatering eller människohandel för sexuella ändamål.

⁶⁶ 4 kap. 1 a § brottsbalken.

⁶⁷ Med nödläge menas att offret hindras från att fritt bestämma över sina göranden och låtanden eller befinner sig i en verkligt svår belägenhet som inte är helt tillfällig eller övergående. Se: prop. 2009/10:152 Förstärkt straffrättsligt skydd mot människohandel, s. 21.

Människohandel för andra ändamål än sexuella – antal anmälda brott 2019–2021

Statistik: Brottsförebyggande rådet (Brå) 2021

5.4.2 Människohandel för tvångsarbete

Under 2021 anmäldes 20 brott gällande människohandel för tvångsarbete med vuxna, vilket inte är någon större förändring jämfört med 2020 då 19 brott anmäldes. Under 2021 anmäldes också 4 brott gällande människohandel för tvångsarbete med barn jämfört med 5 under 2020.

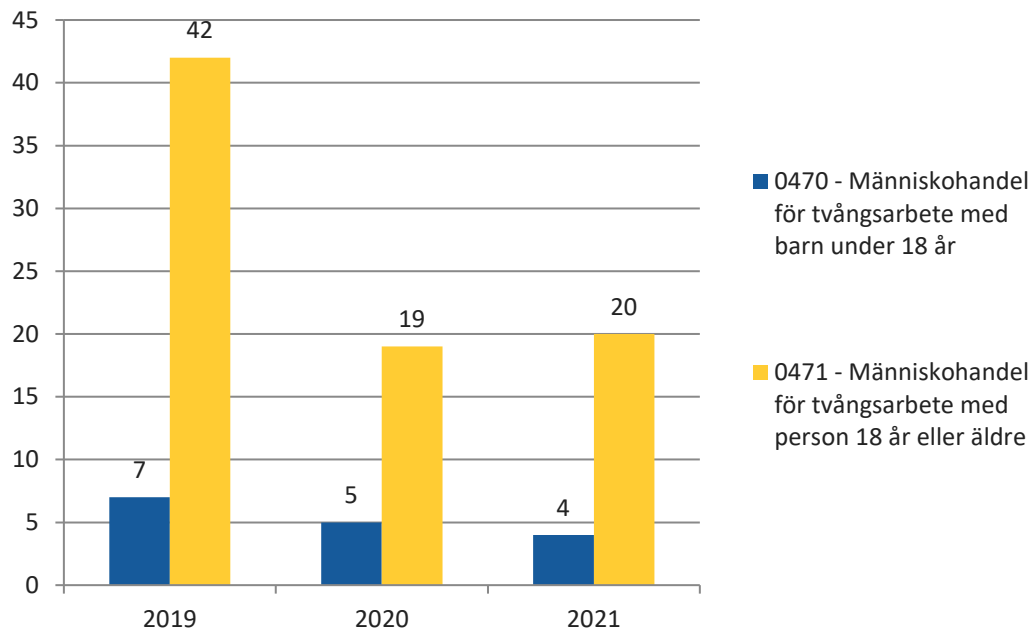
Brotten anmäldes ofta av Migrationsverket men anmälningar gjordes också av målsägande, polisen, socialtjänsten, andra myndigheter och frivilligorganisationer. I majoriteten av fallen inleddes en förundersökning som oftast var nedlagd vid årets slut. Under 2021 väcktes ett åtal om människohandel för tvångsarbete. I flera fall hade brotten kopplingar till andra brott såsom brott mot utlänningslagen, brott mot arbetsmiljöreregler, bidragsbrott, skatte- och bokföringsbrott, penningtvätt och bedrägeri.

Majoriteten av brottsoffren var män som är tredjelandsmedborgare dvs. de kom till Sverige från länder utanför EU såsom Afghanistan, Bangladesh, Brasilien, Chile, El Salvador, Filippinerna, Indien, Kina, Kroatien, Moldavien, Mongoliet, Thailand, Turkiet, Ukraina, Uzbekistan, Vitryssland och Vietnam. Ett mindre antal brottsoffer kom från länder inom EU som Bulgarien, Litauen, Polen och Rumänien.

Informationsklass Öppen

Fallen var svårutredda eftersom det från början var oklart om det rörde sig om människohandel för tvångsarbete eller människoexploatering eller om förövarna i stället gjort sig skyldiga till bedrägeri eller avtalsbrott.

Tvångsarbete – anmälda brott 2019–2021

Siffrorna 0470 och 0471 utgör brottskoder.

Statistik: Brottsförebyggande rådet (Brå) 2021.

5.4.2.1 Arbetskraftsexploatering och tvångsarbete

Inom flera sektorer på den svenska arbetsmarknaden används i allt högre grad utländsk arbetskraft. Det gäller särskilt i sektorer med okvalificerade och lågavlönade arbeten där inhemsk arbetskraft inte finns tillgänglig eller är ovillig att utföra dessa arbeten.⁶⁸ Det rör framförallt verksamheter som inte kan flyttas till låglöneländer vilket leder till att arbetsgivarna förväntar sig att arbetarna kommer till Sverige istället. Till skillnad från arbetskraft från EU-länder som har rätt att röra sig fritt inom EU:s arbetsmarknad⁶⁹ behöver medborgare i länder utanför EU arbetstillstånd för att få rätt att arbeta i Sverige.

I takt med att inslaget av utländsk arbetskraft ökat under 2000-talet har det även skett en ökning av information till polisen om arbetskraftsexploatering i form av dåliga arbetsförhållanden, orimliga arbetsvillkor, låga löner och

⁶⁸ Ollus, N. Jokinen, A., & Joutsen, M., Exploitation of Migrant Workers in Finland, Sweden, Estonia and Lithuania. Uncovering the Links Between Recruitment, Irregular Employment Practices and Labour Trafficking (HEUNI-rapport 75, 2013).

⁶⁹ Enligt artikel 45.1 i Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (2012/C 326/01): Fri rörlighet för arbetstagare ska säkerställas inom unionen.

svårigheter att få ut inarbetad lön, men även rörande människohandel för tvångsarbete.

Arbetskraftsexploatering är ett samlingsbegrepp som beskriver en situation där en individ utnyttjas av en arbetsgivare och utsätts för olika typer av missförhållanden på arbetsplatsen. Gemensamt för sådana fall är att offren försätts i ett tvångstillstånd som innebär att de helt eller delvis förlorar sin handlingsfrihet. För att en förövare ska kunna ställas till straffansvar krävs det att offret är förhindrat att fritt bestämma över sina göranden och låtanden.⁷⁰

I de allvarligaste fallen kan arbetskraftsexploatering innefatta allvarligt utnyttjande eller tvång och betraktas då som människohandel för tvångsarbete eller som människoexploatering.⁷¹

En grundläggande aspekt av arbetskraftsexploateringen är att de som exploaterar brottsoffren ofta härrör från samma länder som de som exploateras. Exploatörerna har sedan tidigare etablerat sig i Sverige och använder sina nätverk för att genomföra den egna brottsliga verksamheten. De tycks ha god kännedom om svensk lagstiftning och figurerar i olika bolag men är själva inte registrerade som bolagsmän.

Enligt artikel 2 i Internationella arbetsorganisationens (ILO) konvention nr 29 angående tvångsarbete eller obligatoriskt arbete definieras tvångsarbete som

- a) varje arbete eller tjänst
- b) som avfordras en person under hot om något slag av straff, och
- c) till vars utförande ifrågavarande person icke inbjudit sig av fri vilja.⁷²

ILO uppskattar i sin rapport *Global Estimates of Modern Slavery* att ungefär 27,6 miljoner människor i världen utnyttjades i tvångsarbete under 2021. Av dessa var 11,8 miljoner kvinnor och 3,3 miljoner barn.⁷³

5.4.2.2 Utmaningar för rättsväsendet i ärenden om människohandel för tvångsarbete

⁷⁰ Se: Agneta Bäcklund m fl., *Brottsbalken: En kommentar* (8 juni 2022).

⁷¹ 4 kap. 1 a och 1 b §§ brottsbalken.

⁷² International Labour Organisation, <http://ilo.org>. Se också ILO:s Decent Work Agenda. Länk: <http://www.ilo.org/global/topics/decent-work/lang--en/index.htm>.

⁷³ ILO, *Global Estimates of Modern Slavery: Forced Labour and Forced Marriage* (12 september 2022). Länk: https://www.ilo.org/global/topics/forced-labour/publications/WCMS_854733/lang--en/index.htm

Människohandel för tvångsarbete kan vara svårt att påvisa eftersom de personer som utnyttjas inte alltid ser sig som offer för människohandel – även i de fall då polisen och åklagare misstänker att de utsatts för dessa brott. Offren rör sig oftast fritt, men kontrolleras av förövarna genom hot om våld, att förövarna tar deras passhandlingar eller sätter dem i skuld till de kriminella individer eller grupper som organiserar verksamheten. Arbetstagare från länder utanför EU som arbetar illegalt i Sverige hos oseriösa svenska arbetsgivare ställs dessutom under stor press av arbetsgivare och andra som kan hota dem med utebliven lön eller att avslöja deras illegala vistelse i Sverige för myndigheterna om arbetstagarna protesterar över dåliga villkor.

Offren är särskilt utsatta eftersom de befinner sig i ett land med för dem en främmande kultur där de oftast inte känner till de regler och förordningar som styr arbetsmarknaden och inte kan språket.

Det kan också vara svårt att utreda i vilken utsträckning en person har blivit utnyttjad och om utnyttjandet är tillräckligt allvarligt för att ses som brottsligt under människohandelslagstiftningen eller om personen har vilseletts.

Sedan 2018 finns det därför en alternativ brottsrubricering i brott som rör tvångsarbete: människoexploatering.⁷⁴ För att kunna åtala någon krävs bevis för att personen utsatts för olaga tvång, blivit vilseledd eller att förövaren exploaterat personens beroendeställning, skyddslöshet eller svåra situation i tvångsarbete, arbete under uppenbart orimliga villkor eller tiggeri.

För att åtala en gärningsperson för att ha utnyttjat av en persons utsatta belägenhet måste rättsväsendet bevisa att utnyttjandet har varit sådant att personen i princip inte har haft något annat godtagbart val än att foga sig. Ett sådant beviskrav kan vara svårt att uppfylla.

Under 2021 fick polisen återigen information om att utländska arbetstagare utlovas arbete inom olika näringsverksamheter såsom:⁷⁵

- byggbranschen (Moldavien, Polen, Ukraina)
- restaurangbranschen (Bangladesh, Mongoliet, Thailand, Vietnam)
- livsmedelsbranschen (Rumänien, Ukraina)
- städbranschen (Rumänien)
- bilvård/bilverkstäder
- skrothantering
- jordbruk (Rumänien)

⁷⁴ 4 kap. 1 b § brottsbalken.

⁷⁵ Landet inom parentes anger varifrån offren ofta kommer kopplat till vissa branscher.

- bärbranschen (Bulgarien)
- kroppsvård (Thailand, Vietnam)
- vård och omsorg
- hushållsarbete.

I samband med resan till Sverige eller strax efter ankomsten fick de besked om att arbetsförhållandena hade ändrats. Arbetstagarna tvingades acceptera avsevärt försämrade arbetsvillkor eller tigga, begå brott eller helt förlora möjligheten till arbete och inkomst och i stället bli hemskickade. Det handlade dock inte bara om dåliga villkor och låga löner. I en del fall uppgav de utländska arbetarna att de hade tvingats betala stora summor för att arbetsgivaren skulle erbjuda dem arbete i Sverige.⁷⁶

Handel med arbetserbjudanden eller arbetstillstånd är en lukrativ och relativt riskfri verksamhet. Arbetstagarna kan tvingas betala på olika sätt. En del betalar en kontant summa till arbetsgivaren innan avresan, andra får avdrag från sin lön efter ankomsten till Sverige. Det finns i dag inte något förbud mot att ta betalt för en anställning eller kräva återbetalning av lön från en arbetstagare.

Handel med arbetserbjudanden och arbetstillstånd är också ett lukrativt sätt för människosmugglare att tjäna pengar på utsatta människor som vill fly från sina hemländer. En person kan tvingas betala mellan 200 000 kronor och 300 000 kronor för en sådan handling. Det kan vara svårt att upptäcka falska intyg eftersom de ofta upprättas i samförstånd mellan arbetsgivare och arbetstagare.

Polisen noterar att formerna för fusk på arbetsmarknaden håller på att förändras. Numera sker brotten inom reglerna för arbetstillstånd för tredjelandsmedborgare och med äkta handlingar. Även när uppgifterna som ligger till grund för tillstånden är falska eller om personer vilseletts vid utfärdandet av tillstånden är det ändå ett giltigt tillstånd som visas upp när polisen eller andra myndigheter gör arbetsplatsinspektioner.

5.4.2.3 Rättsfall 1

I mars 2021 väcktes åtal om bland annat människohandel mot en man och en kvinna från Vietnam.⁷⁷ Mannen och kvinnan medverkade i rekryteringen av personal till en nagelsalong i Stockholmsområdet. Enligt åklagaren

⁷⁶ För mer information, se Brottsförebyggande rådet, Intyget som dörröppnare till välfärdssystemet – En rapport om välfärdsbrott med felaktiga intyg (Rapport 2015:8) s. 39.

⁷⁷ Åklagarmyndigheten, dnr AM-140404-18 (12 mars 2021).

rekryterade de misstänkta en kvinna från Vietnam genom vilseledande. De tog emot henne i Sverige och inhyste henne i syfte att hon skulle exploateras i en situation som innebar ett nödläge för henne eller i varje fall genom ett tvångsarbete.

Vilseledandet bestod enligt åklagaren i att paret hade erbjudit kvinnan att få anställning i en nagelsalong i Stockholm mot att hon och hennes medföljande make betalade en ersättning om 45 000 USD. Beloppet skulle motsvaras av kostnader för arbetstillstånd, advokatkostnader och skatter trots att de faktiska kostnaderna endast uppgått till en mycket liten del av det begärda beloppet. Kvinnan och hennes make betalade 20 000 USD innan avresan till Sverige och det resterande beloppet (25 000 USD) efter deras ankomst till Sverige

Dessutom ingick i åtalet om vilseledande att paret felaktigt uppgett att kvinnans månadslön skulle uppgå till 2 000–2 500 USD per månad trots att paret aldrig haft för avsikt att betala henne en lön på mer än ca 7 000–10 000 kr per månad efter avdragen skatt. Detta trots att kvinnan arbetade sex dagar per vecka, ca 60 timmar per vecka och utan rätt till semesterdagar.

Enligt åklagaren exploaterades kvinnan i en situation som innebar ett nödläge eftersom hon var i beroendeställning till sin arbetsgivare och hamnat i ett ekonomiskt skuldförhållande. Hennes arbetstillstånd och framtida vistelse i Sverige var i huvudsak avhängigt av anställningen på nagelsalongen. Hon hade dessutom bristande språkkunskaper och bristande insikt i det svenska samhället samt saknade alternativ till försörjning och boende.

Åklagaren menade att arbetet i vart fall var ett tvångsarbete eftersom kvinnan befunnit sig i ett skuldförhållande och eftersom hon inte haft ett egentligt val att kunna avbryta sin anställning eftersom detta kunnat medföra en utebliven förlängning av arbetstillståndet och därmed i förlängningen även ett uteblivet permanent uppehållstillstånd.

5.4.2.4 Åtgärder mot utnyttjande av arbetskraft

I februari 2018 presenterades en promemoria till regeringen med förslag om ny lagstiftning och ändringar i utlänningslagen rörande arbetskraftsinvandring. Förslagen skulle säkerställa att arbetskraftsinvandrare inte skulle drabbas på ett orimligt vis på grund av att arbetsgivare utan uppsåt begått mindre eller obetydliga fel gällande villkoren för arbetstillstånd.⁷⁸

I promemorian föreslog att en arbetskraftsinvandrare som hade fått sitt tidigare beviljade uppehållstillstånd för arbete återkallat skulle ha rätt till

⁷⁸ Konsekvenser för arbetsgivare vid återkallelse av uppehållstillstånd för arbete (Ds 2018:7)

ersättning av arbetsgivaren om återkallelsen hade skett till följd av att arbetsgivaren underlåtit att tillhandahålla en anställning som uppfyller kraven för arbetstillstånd enligt 6 kap. 2 § första stycket utlänningslagen.

Vidare föreslogs vissa ändringar i utlänningslagen för att göra det möjligt för arbetskraftsinvandrare att beviljas ett tidsbegränsat uppehållstillstånd för att kunna driva en tvist mot arbetsgivaren om ersättning. Det övervägdes även en möjlighet att införa sanktioner, såväl straffrättsliga som administrativa, mot arbetsgivare som tillämpar anställningsvillkor som inte lever upp till utlänningslagens krav.

I syfte att attrahera internationell kompetens och motverka utnyttjande av arbetskraftsinvandrare tillsatte regeringen en särskild utredare i februari 2020 som bland annat ska förslå åtgärder som syftar till att motverka utnyttjande av arbetskraftsinvandrare.⁷⁹ Bland annat ska utredningen kartlägga förekomsten av handel med uppehållstillstånd för arbete och överväga om ytterligare åtgärder bör vidtas och vid behov vidta förslag.⁸⁰

I november 2021 överlämnade den särskilda utredaren ett betänkande till regeringen med förslag som förväntas motverka exploatering av arbetskraftsinvandrare.⁸¹ I betänkandet föreslås bland annat nya brott för arbetsgivare som utnyttjar utländska arbetstagare och andra åtgärder för att motverka missbruk av systemet för arbetskraftsinvandring.

I utredningens slutbetänkande föreslås också:

- En bestämmelse i utlänningslagen som innebär att arbetstillstånd får vägras om arbetsgivaren har blivit påförd vissa sanktioner.
- En bestämmelse i utlänningslagen som reglerar vad som ska gälla när arbetsgivare tillhandahåller boende för en arbetskraftsinvandrare. Det handlar om att hyran inte får stå i missförhållande till lönen eller bostadens standard. Krav ställs också på bostadens skick. Om arbetsgivaren inte uppfyller kraven kan en sanktionsavgift dömas ut.
- En skyldighet för Migrationsverket att i vissa fall underrätta Inspektionen för vård och omsorg och Försäkringskassan om de avslår en ansökan om arbetstillstånd som personlig assistent.
- Ett nytt brott för den som exploaterar en utländsk medborgare i arbete under uppenbart orimliga villkor.

⁷⁹ Kommittédirektiv, Dir. 2020:8 Åtgärder för att attrahera internationell kompetens och motverka utnyttjande av arbetskraftsinvandrare.

⁸⁰ Uppdraget ska redovisas till regeringen genom två delbetänkanden varav de första i februari och det andra i november 2021.

⁸¹ SOU 2021:88 Ett förbättrat system mot arbetskraftsexploatering

- En rätt till ersättning för arbetskraftsinvandrare i vissa fall om tillståndet återkallas eller inte förlängs på grund av att anställningen inte uppfyllde villkoren för ett arbetstillstånd.

Utredningen föreslår att lagändringarna träder i kraft den 1 januari 2023.

5.4.2.5 Sanktioner mot arbetsgivare

I takt med att fler personer får avslag på sin ansökan om asyl i Sverige växer andelen personer som avviker och ”går under jorden.” De som håller sig gömda lever ofta ett mycket svårt liv. Om de arbetar utnyttjas de ofta av sina arbetsgivare under svåra förhållanden och får vanligen extremt låg lön. Det förekommer också att de som inte lyckas få ett arbete tvingas in i kriminalitet såsom narkotikahandel, bedrägeri, stöld och rån eller att de utnyttjas sexuellt i prostitution. I Stockholm varnar gränspolisen för att ensamkommande unga män har utnyttjats som ”underhuggare” av kriminella grupperingar.

I Sverige är det brottsligt att anställa en person om han eller hon inte har rätt att vistas i landet eller saknar arbetstillstånd. När oseriösa arbetsgivare inte respekterar förbudet finns det stor risk för att dessa personer utnyttjas och faller utanför de skyddsnet som finns i fråga om arbets- och anställningsvillkor. Denna utveckling är inte bara skadlig för individen, utan för samhället i stort. Oseriösa arbetsgivare som utnyttjar obetald eller underbetald arbetskraft snedvrider konkurrensen, dumpar arbetstagarnas löner och riskerar därmed att konkurrera ut de arbetsgivare som följer reglerna.

För att komma tillrätta med problemen med oseriösa arbetsgivare infördes en ändring i utlänningslagen den 1 juli 2018. Ändringen innebär att Polismyndigheten får genomföra inspektioner på arbetsplatser inom verksamhetssektorer som är identifierade som risksektorer för att kontrollera om anställda har rätt att vistas eller arbeta i Sverige.⁸² För att ytterligare motverka utnyttjandet av sådan arbetskraft dubblerades också straffavgiften för arbetsgivare.

Arbetsplatsinspektioner kan genomföras av polisen på egen hand eller av Polismyndigheten i samverkan med andra myndigheter som till exempel Skatteverket och Arbetsmiljöverket. Inspektionerna genomförs inom identifierade risksektorer och kan bedrivas som i förväg planerade insatser eller äga rum utan anmälan till arbetsgivaren.

⁸² 9 kap. 14–16 §§ och 20 kap. 12–12 a §§ utlänningslagen.

Under 2021 identifierades följande risksektorer som fortsatt prioriteras nationellt för myndighetsgemensamma kontroller:

- Jordbruk, skogsbruk och fiske
- Tillverkning
- Vattenförsörjning; avloppsrening, avfallshantering och sanering
- Byggverksamhet
- Handel; reparation av motorfordon och motorcyklar
- Transport och magasinering
- Hotell- och restaurangverksamhet
- Uthyrning, fastighetservice, resetjänster och andra stödtjänster
- Vård och omsorg; sociala tjänster
- Kultur, nöje och fritid
- Annan serviceverksamhet.⁸³

En arbetsplatsinspektion föregås alltid av att en behörig beslutsfattare bestämmer att inspektionen ska genomföras. Den kan också ha planerats i samverkan med andra myndigheter. Därefter beslutas vilken eller vilka verksamheter som ska inspekteras. Inspektionen förbereds genom att ansvariga myndigheter tar fram uppgifter om företaget samt om hur lokalerna är utformade.

Vid en arbetsplatsinspektion kan även andra brott uppdagas som prostitution, människohandel för olika ändamål, människoexploatering, narkotikabrott och brott mot alkohol- och tobakslagen. Om en individ identifieras som brottsoffer informeras han eller hon om möjligheten att ansöka om ett tidsbegränsat uppehållstillstånd för bevispersoner för att kunna medverka i en eventuell brottsutredning.⁸⁴

Under 2020 genomförde polisen totalt 2 062 arbetsplatsinspektioner jämfört med 2 675 under 2019. En minskning som kan förklaras av de restriktioner som infördes med anledning av den rådande covid-19-pandemin.

Resultat av en europeisk aktionsvecka mot arbetskraftsexploatering

I juni 2021 deltog samtliga polisregioner i Sverige i en aktionsvecka inom EU riktad mot arbetskraftsexploatering. Syftet med insatsen var att:

⁸³ Risksektorer enligt förordningen (2014:1102) med instruktion för Polismyndigheten. (I 19 § förordningen med instruktion för Polismyndigheten stadgas bland annat att Polismyndigheten ska i enlighet med artikel 14 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/52/EG av den 18 juni 2009 om minimistandarder för sanktioner och åtgärder mot arbetsgivare för tredjelandsmedborgare som vistas olagligt, i den ursprungliga lydelsen, identifiera risksektorer).

⁸⁴ 5 kap. 15 § utlänningslagen, (2005:716)

- utveckla och stärka den multidisciplinära planeringen och samarbetet mellan olika myndigheter, när det gäller inspektioner av arbetsplatser samt även det internationella samarbetet.
- upptäcka och identifiera offer för människohandel eller människoexploatering.
- uppdatera internationella, nationella samt regionala lägesbilder om exploatering av arbetskraft.

I Sverige inspekterade polisen främst arbetsplatser inom kroppsvård, restauranger, livsmedel, byggnadsbranschen, bilverkstäder samt inom jordbruket tillsammans med Arbetsmiljöverket, Skatteverket, Arbetsförmedlingen, Jämställdhetsmyndigheten och ansvariga kommunala myndigheter.⁸⁵ Totalt deltog ett par hundratal myndighetspersoner under aktionsveckan, som tillsammans inspekterade 113 företag och genomförde 432 personkontroller.

Nio av de 432 kontrollerade personerna saknade 19 tillstånd att arbeta i Sverige. Två personer bedömdes vara offer för människohandel eller människoexploatering. Arbetsgivarna till de som saknade tillstånd att arbeta i Sverige rapporterades för brott mot utlänningslagen.

Polisregionerna rapporterade att det fanns tecken på ett större antal anställda bodde på sina arbetsplatser. Vid en kontroll av lokaler i ett industriområde anträffades dessutom illegalt uppförda bostäder. Vid några arbetsplatser fanns det tecken på att prostitution förkom i lokalerna.

5.4.2.6 Aktionsvecka i 23 av EU:s medlemsländer

Under aktionsveckan deltog polisen i 23 medlemsländer samt Schweiz och Storbritannien i samverkan med andra myndigheter. Insatserna var särskilt inriktade på arbetskraftsexploatering inom olika sektorer som transport-, bygg- och kroppsvårdssektorerna.

Totalt kontrollerades 56 251 personer och 16 532 fordon. Dessutom inspekterades 4 897 arbetsplatser med följande resultat:

- 73 personer identifierades som misstänkta för människohandel
- 630 potentiella offer för människohandel identifierades
- 747 förundersökningar inleddes varav 150 hade kopplingar till människohandel.

⁸⁵ Räddningstjänsten, socialtjänsten och miljö- och hälsoskyddsförvaltningar.

5.4.3 Människohandel för tiggeri

Tiggeri – att utan någon motprestation be om pengar – är i sig inte straffbart eller otillåtet i Sverige, inte heller om det görs organiserat. Organiserat tiggeri innebär att enskilda som tigger samordnar sina aktiviteter, och bor, reser och lever tillsammans. Om någon däremot tvingas eller luras till att tigga kan anmälan om människohandel för tiggeri eller tvångsarbete bli aktuellt.⁸⁶

Liksom för människohandel för sexuella ändamål och tvångsarbete är det svårt att beräkna omfattningen av människohandel för tiggeriändamål till, inom och genom Sverige.

Högsta förvaltningsdomstolen beslöt 2018 att kommuner får reglera passiv penninginsamling (tiggeri) för att upprätthålla ordningen på offentlig plats genom lokala ordningsföreskrifter under ordningslagen.⁸⁷ Ett sådant förbud ska vara geografiskt begränsat, inte lägga onödigt tvång på allmänheten eller göra obefogade inskränkningar i den enskildes frihet och utformas så att det kan tillämpas.⁸⁸

I januari 2021 fastställde Europadomstolen att ett tiggeriförbud inte är förenlig med artikel 8 i Europakonventionen. Fallet rörde en romsk kvinna från Rumänien som bötfälldes i Genève 2015 för att hon tiggde. Boten utfärdades med hänvisning till ett lokalt tiggeriförbud. Hon vände sig till Europadomstolen och menade att tiggeriförbudet berövade henne möjligheten till försörjning, vilket strider mot hennes rätt till privat- och familjeliv. Domstolen konstaterade att Tiggeriförbudet inte kunde rättfärdigas eftersom kvinnans möjlighet till överlevnad stod på spel. Domstolen menade att rätten att göra det som är nödvändigt för att överleva är inneboende i rätten till mänsklig värdighet.⁸⁹

5.4.4 Anmälda brott om människohandel för tiggeri

Samtliga polisregioner rapporterade en upplevd minskning av antalet individer i tiggeri under 2021 jämfört med 2020. Detta avspeglar sig också i statistiken över antalet anmälda brott under 2021 då det inte anmäldes något brott om människohandel för tiggeri med vuxna. Detta kan jämföras med 2020 då det anmäldes 12 sådana brott. Däremot anmäldes 8 brott rörande

⁸⁶ 4 kap. 1 a § brottsbalken.

⁸⁷ Ordningslagen (1993:1617) syftar bland annat till att trygga ordningen och säkerhet på offentliga platser och vissa andra områden. Med offentlig plats avses bland annat gator, vägar, torg, parker och andra platser som i detaljplan redovisas som allmän plats och som har upplåtits för sitt ändamål.

⁸⁸ Högsta förvaltningsdomstolens dom 2018-12-17 i mål nr. 2149–18.

⁸⁹ *Lăcătuș v. Switzerland* (application no. 14065/15)

människohandel för tiggeri med offer under 18 år under 2021 jämfört med 1 brott under 2020.

En förklaring till minskningen kan vara att samhället har blivit mer kontantlöst och att det därmed blir mindre lönsamt att tigga. En annan förklaring kan vara covid-19-pandemin som under 2021 fortsatt påverkade möjligheterna att resa fritt inom Europa. En tredje förklaring kan vara att tiggeri och lokala tiggeriförbud har i större utsträckning uppmärksammats i svensk och utländsk media.

5.4.5 Offer för människohandel för tiggeri

Offren för misstänkt människohandel för tiggeri i Sverige 2021 kom främst från Bulgarien och Rumänien.

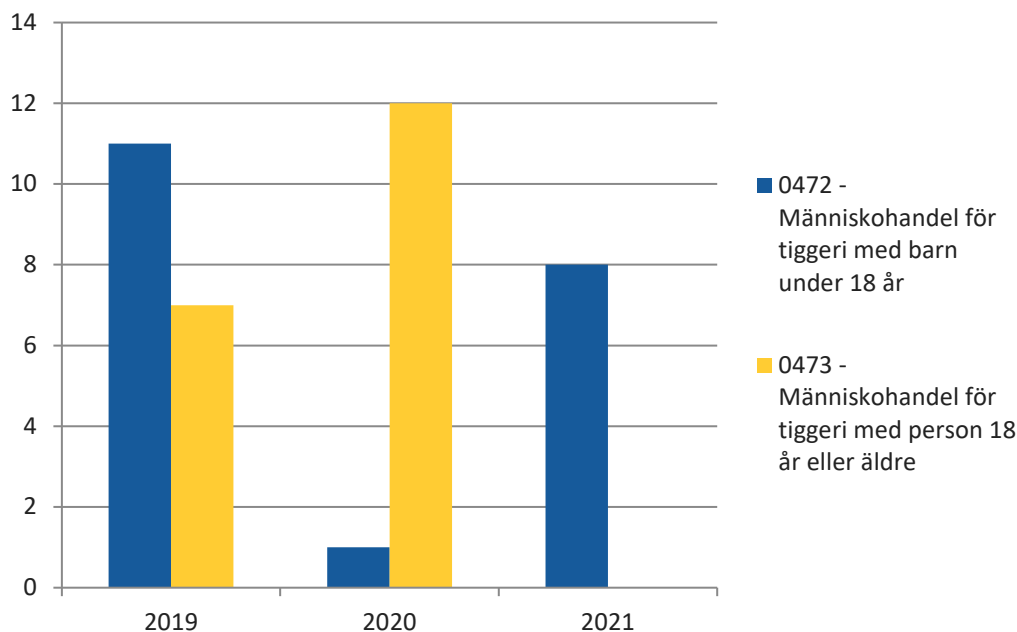
Erfarenheter från Sverige och andra länder visar att de som är utsatta för människohandel för tiggeriändamål ofta är personer, oftast kvinnor och flickor, från diskriminerade folkgrupper såsom romer, personer med fysiska eller intellektuella funktionsnedsättningar och barn under 18 år. Enligt Europol är en orsak att dessa grupper ofta lever i fattigdom och att de dessutom genererar störst vinster åt förövarna.

Polisen fick också information om att personer som utnyttjades för tiggeri även utnyttjades på andra sätt eftersom tiggeriverksamheten inte längre var lika lönsam – kvinnor och flickor utsätts för sexuellt utnyttjade och bjuds ut för prostitution och män för att genomföra tillgreppsbrott.

De som rekryterar personer som ska utnyttjas att tigga har ofta någon form av relation till offret, de kan vara familjemedlemmar eller andra släktingar, bekanta eller grannar. En relation kan göra det svårt för offren att våga anmäla brott mot förövarna eller vittna på grund av rädsla för repressalier. I några fall har förhör genomförts via videolänk till en domstol i hemlandet eftersom offret inte vågat vittna på plats i svensk domstol.

Under 2021 dömdes ingen för människohandel för tiggeriändamål.

5.4.6 Tiggeri – anmälda brott åren 2019–2021

Siffrorna 0472 och 0473 utgör brottskoder.

Statistik: Brottsförebyggande rådet (Brå) 2021.

5.4.7 Människohandel för övriga ändamål

I Brottsförebyggande rådets statistik (Brå) om människohandel delas de olika exploateringsformerna som inte rör sexuell exploatering upp i människohandel för andra ändamål som

- tvångsarbete
- tiggeri
- organhandel
- krigstjänst
- övriga ändamål.

Den sista kategorin, människohandel för övriga ändamål, är tänkt att fånga upp andra fridskränkande situationer där förövaren tvingar brottsoffret att begå brottslig verksamhet.

Under 2021 ökade antalet anmälda brott om människohandel för övriga ändamål med vuxna jämfört med 2020; från 17 anmälningar under 2020 till 35 under 2021.

I många av anmälningarna om människohandel för övriga ändamål var uppgifterna om vilka brott som offren hade utsatts för, var brottet skedde och

vem som var förövare generellt mycket vaga. Fallen rörde både män och kvinnor bland annat från Ukraina och Etiopien. Uppgifterna visade att offren kunde ha utnyttjats i hushållsarbete, för tvångsäktenskap, för surrogatmoderskap och olagliga adoptioner.⁹⁰

Vissa av brotten var dessutom felkodade och avsåg människosmuggling och människohandel för tvångsarbete. Det resulterade i att majoriteten av förundersökningarna lades ner med motiveringen att det inte fanns tillräckligt med bevis för de skulle kunna fullföljas.

5.4.7.1 Rättsfall

I ett par fall prövades människohandel för övriga ändamål där pojkar tvingades sälja narkotika. Rättsfall som rör människohandel för övriga ändamål redovisas i det avsnitt som rör människohandel med barn.

5.4.8 Människoexploatering

5.4.8.1 Allmänt

För att stärka det straffrättsliga skyddet mot exploatering av personer i arbete och tiggeri infördes ett nytt gradindelad brott – människoexploatering - i brottsbalken den 1 juli 2018. Brottet består i att genom olaga tvång, vilseledande eller utnyttjande av någons beroendeställning, skyddslöshet eller svåra situation exploatera en person i tvångsarbete, arbete under uppenbart orimliga villkor eller tiggeri. Om brottet har avsett en verksamhet som drivits i större omfattning, medfört betydande vinning eller inneburit ett särskilt hänsynslöst utnyttjande av annan, kan gärningspersonen dömas för grov människoexploatering.

Detta brott skiljer sig från brottet människohandel genom att människoexploatering

- bara gäller exploatering i tvångsarbete, i arbete under uppenbart orimliga villkor eller tiggeri
- inte ställer krav på att förövaren ska ha rekryterat, transporterat, överfört, inhyst eller tagit emot en person i syfte att ska exploateras
- inte ställer krav på att gärningen inneburit nödläge för den utsatta personen.

⁹⁰ Se ”Ny rapport om oegentligheter vid adoptioner i Chile” Adoptionscentrum (14 oktober 2019). Länk: <https://www.adoptionscentrum.se/sv/arkiv/Nyhetsarkiv/rapport-om-chile/>

Även om det inte alltid går att bevisa att en person är utsatt för människoexploatering visar flera olika källor att arbetskraftsinvandrare kommer till Sverige och arbetar för mycket låga löner.

Offer för människoexploatering i arbetslivet kan till exempel vara personer vars vistelse i Sverige är illegal som inte kan språket, har en mycket svår ekonomisk situation och en tung försörjningsbörda i hemlandet. Vissa kan också vara offer för människohandel. Det är vanligt att brottsoffren har begränsad kunskap om sina rättigheter på arbetsmarknaden i Sverige. Det gäller både de som har arbetstillstånd och de som arbetar illegalt i landet. Deras utsatthet ställer höga krav på de utredande myndigheterna. Få fall har än så länge lett till åtal i Sverige.

5.4.8.2 Anmälda och lagförda brott

Under 2021 anmäldes 61 brott om människoexploatering för tvångsarbete eller arbete under orimliga villkor med vuxna, vilket är något färre än under 2020 då 72 brott anmäldes. Dessutom rörde en anmälan människoexploatering för tvångsarbete eller arbete under orimliga villkor med barn.

Under 2021 anmäldes 4 brott om människoexploatering för tiggeri med vuxna vilket är samma antal som under 2020.

Under 2021 anmäldes 12 brott om människoexploatering för tiggeri med barn vilket är en ökning från 2020 då 2 sådana brott anmäldes.

De anmälda brotten om människoexploatering under 2021 rörde huvudsakligen samma branscher som människohandel för tvångsarbete:

- byggbranschen
- restaurangbranschen
- bilvård/bilverkstäder
- städbranschen
- bärplockningsbranschen
- kroppsvård (till exempel i nagelsalonger och frisörsalonger)
- vård- och omsorgssektorn
- hushållsarbete.

De flesta brott om människoexploatering anmäldes av Migrationsverket och polisen. Det förekom också att utsatta personer själva anmälde brottet till polisen när de inte fått lön för utfört arbete.

Närmare hälften av förundersökningarna under 2021 leddes av åklagare och resten av polisiär förundersökningsledare. Majoriteten av ärendena skrevs av med motiveringar som:

- det finns inte längre anledning att fullfölja förundersökningen
- det saknas anledning att anta att brott som hör under allmänt åtal har förövats
- det framstår som uppenbart att brottet inte går att utreda.

Enstaka förundersökningar pågick fortfarande vid årets slut.

Under 2021 väcktes fem åtal om människoexploatering varav några rörde människoexploatering för tiggeri med barn. Dessa rättsfall presenteras under det avsnitt som rör handel med barn.

5.4.8.3 Offer för människoexploatering och förövare

Majoriteten av offren för människoexploatering för tvångsarbete eller arbete under orimliga villkor med vuxna under 2021 var huvudsakligen män som ursprungligen kom från länder såsom Albanien, Bangladesh, Filippinerna, Indien, Iran, Kina, Mongoliet, Polen, Slovenien, Turkiet, Ukraina och Uzbekistan.

Gärningspersonerna var oftast också män, bosatta i Sverige med ursprung i samma land som offren eller talade samma språk.

5.4.8.4 Förundersökningar och åtal om människoexploatering

5.4.8.5 Rättsfall 1

Under våren 2021 avbröt en stor byggkoncern samarbetet med en underentreprenör som polisanmälts av tre anställda män för missförhållanden i form av människoexploatering i arbete under orimliga villkor.

Underentreprenören var en turkisk firma med säte i Sverige som rekryterade byggarbetskraft från Turkiet. Männerna hade under lång tid tvingats betala tillbaka en stor del av sina löner till arbetsgivaren. De menade att samtliga 70–80 personer som anstälts av underentreprenören för samma projekt arbetade under liknande missförhållanden

Byggkoncernen initierade en intern utredning som mynnade ut i att samarbetet med underentreprenören avbröts eftersom den bekräftade de tre anställdas erfarenheter. Det visade sig bland annat att flera av de andra anställda tvingats betala tillbaka en del av sin lön kort efter att den betalats ut.

Ärendet leddes av åklagare som lade ner utredningen efter en tid eftersom det saknades anledning att anta att brott som hör under allmänt åtal hade begåtts. När kontraktet bröts reste de anställda hem till Turkiet på egen bekostnad.

5.5 Människohandel med barn för sexuella och andra ändamål

5.5.1 Allmänt

Barn är särskilt sårbara för utnyttjanden av olika slag, bland annat på grund av sin beroendeställning gentemot vuxna. Såväl flickor och pojkar som unga kvinnor och unga män utnyttjas genom människohandel, framför allt för sexuella ändamål. Vissa grupper av barn riskerar att bli utsatta för människohandel, som till exempel:

- ensamkommande barn
- barn i gatusituationer
- utsatta EU-/EES-medborgare
- medföljande barn till vuxna som är utsatta för människohandel
- barn som utnyttjas för hushållslaveri
- barn med funktionsnedsättningar
- barn som utsatts för tvångsgifte
- barn som flyr väpnade konflikter eller naturkatastrofer med eller utan vårdnadshavare.

Barns rätt till skydd mot utnyttjanden regleras i flera internationella dokument.⁹¹ Av särskild betydelse är FN:s konvention om barnets rättigheter (Barnkonventionen), vars bestämmelser omfattar varje person under 18 år.⁹²

Barnkonventionens artiklar 34 och 35 ställer krav på stater att skydda barn från, och bekämpa utnyttjande av barn i prostitution, pornografi och handel med barn. Till konventionen hör ett fakultativt protokoll om försäljning av barn, barnprostitution och dokumenterade sexuella övergrepp på barn

⁹¹ European Commission, Handbook - Children deprived of parental care found in an EU member State other than their own- A guide to enhance child protection focusing on victims of trafficking (2019). Länk: <https://fra.europa.eu/en/publication/2019/children-deprived-parental-care-found-eu-member-state-other-their-own>

⁹² Artikel 1 FN:s konvention om barnets rättigheter.

(barnpornografibrott). Dessutom har flickor vissa rättigheter såsom rätt till utbildning under FN:s kvinnokonvention.⁹³

I juni 2018 röstade en majoritet i riksdagen för regeringens förslag att göra barnkonventionen till svensk lag.⁹⁴ Beslutet innebär ett förtydligande av att domstolar och rättstillämpare ska beakta de rättigheter som följer av barnkonventionen. Barnets bästa ska beaktas vid avvägningar och bedömningar som görs i beslutsprocesser i mål och ärenden som rör barn.⁹⁵ I de fall barn är offer för människohandel måste särskild hänsyn tas till deras specifika behov, rättigheter och förutsättningar. Lagen trädde i kraft den 1 januari 2020.

Handel med kvinnor, flickor och pojkar för sexuella ändamål fortsätter att vara en strukturell form av våld mot kvinnor. Enligt det europeiska institutet för jämställdhet, EIGE, är människohandel för sexuella ändamål en form av våld mot kvinnor. EU:s medlemsländer är därför enligt lag skyldiga att vidta könsspecifika åtgärder för att skydda och stödja offren oavsett om de är vuxna eller barn.

Europakommissionen konstaterade i en rapport publicerad 2020 att 22 procent av alla registrerade offer för människohandel i de 27 EU-länderna var barn, och att majoriteten av dessa utsattes för människohandel för sexuell exploatering (64 procent). Bara 6 procent var offer för människohandel för tvångsarbete. Betydligt fler flickor (78 procent) än pojkar (21 procent) var offer för människohandel för sexuella ändamål. Flickor representerade också 69 procent av de barn som registrerades som människohandelsoffer inom EU och som var tredjelandsmedborgare.⁹⁶

De två kommittéerna som överser FN:s Kvinnokonvention och FN:s Barnkonvention konstaterade i en gemensam rekommendation 2020 att det trots de många rättsliga och politiska ramar som finns för att bekämpa människohandel på nationell, regional och internationell nivå så utgör

⁹³ Artikel 10 i Kvinnokonventionen. Det inkluderar rätten till information om reproduktiv hälsa och åtgärder. Se också CEDAW General Recommendation 36 (2017): on the rights of girls and women to education. Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination of Women. Länk: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-elimination-all-forms-discrimination-against-women>

⁹⁴ Proposition 2017/18:186, Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter.

⁹⁵ Artikel 3 FN:s konvention om barnets rättigheter.

⁹⁶ European Commission, Data Collection on Trafficking in Human Beings in the EU (2020) s. 8. Länk: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/5b93c49f-12a0-11eb-9a54-01aa75ed71a1>

kvinnor och flickor fortfarande majoriteten av offren för människohandel i världen.

Situationen kvarstår, menar de, på grund av en bristande förståelse av könsdimensionerna av handeln med kvinnor och flickor som utsätts för olika typer av exploatering, inklusive sexuell exploatering. Kommittéerna understryker vidare att det därför är en prioriterad skyldighet för FN:s medlemsländer att motverka den efterfrågan som främjar exploatering och leder till människohandel.⁹⁷

5.5.2 Utmaningar för rättsväsendet i ärenden om människohandel med barn

I en rapport som publicerades 2015 om människohandel med barn konstaterades det att trots att ett stort antal förundersökningar inleddes lades i stort sett alla åtal ner på grund av bristande bevisning.⁹⁸ Situationen är fortfarande oförändrad 2021.

Det kan finnas flera orsaker till att en förundersökning läggs ner eller inte leder till att åtal väcks. Det kan bero på att människohandelsparagrafen är komplicerad och ofta svårtillämpad.⁹⁹ Många förundersökningar inleds med utgångspunkt från ett barns vittnesmål, men det kan vara svårt att få uppgifterna bekräftade. Ett barns egen berättelse räcker generellt inte för ett åtal, utan det behövs stödjande bevisning i form av vittnesuppgifter, spaning, telefonavlyssning och kameraövervakning. Men fysisk spaning får inte bedrivas när barn utnyttjas, utan ett ingripande måste göras direkt för att rädda flickan eller pojken ur en farlig situation.

Barnet vet ibland inte var hon eller han befinner sig eller vem förövaren är. Barnen kanske inte vågar lämna uppgifter om förövarnas identitet av rädsla för repressalier även om de känner till vem de är. Förövarna är också ofta de enda vuxna som barnen litar på och är lojala mot. Det förekommer därför ibland att äldre barn som varit omhändertagna under en utredning om människohandel försvinner från familjehemmet och söker upp förövarna.

⁹⁷ CEDAW General recommendation No.38 (2020) on trafficking in women and girls in the context of global migration (CEDAW/C/GC/38) (20 November 2020). Länk: <https://www.ohchr.org/en/documents/general-comments-and-recommendations/general-recommendation-no38-2020-trafficking-women>

⁹⁸ Länsstyrelsen Stockholm, Människohandel med barn – Nationell kartläggning 2015.

⁹⁹ Se: Slutbetänkandet av 2014 års människohandelsutredning – SOU 2016:70 Ett starkt straffrättsligt skydd mot människohandel och annat utnyttjande av utsatta personer, s. 13.

För att underlätta för yrkesverksamma att kommunicera med barn i migrationsprocessen eller barn som är offer för människohandel publicerade Europarådet en rapport 2019 som ger råd om hur yrkesverksamma och andra kan förmedla information på ett barnvänligt sätt.¹⁰⁰

Slutligen kan vissa av brotten ha begåtts utomlands och därmed vara svåra att bevisa. I de fallen har förövarna dessutom ofta lämnat landet med barnet innan förhör har kunnat hållas.

5.5.3 Förövarnas tillvägagångssätt

Det förekommer att människohandlare tar kontakt med föräldrar som lever i fattigdom med erbjudanden om att köpa eller hyra deras barn i syfte att utnyttja dem för stölder. Flickorna och pojkarna, som ofta är runt 10–14 år, får inte gå i skola, utan tränas tidigt att stjäla i butiker eller begå fickstölder.¹⁰¹ Människohandlarna utnyttjar barnens låga ålder eftersom det gör att barnen undgår straff och registrering i brottsregister.

Ofta förser människohandlarna barnen och sig själva med flera olika falska identitetshandlingar. Det och att grupperna ofta rör sig mellan olika EU-länder gör det svårt för polisen att identifiera och kartlägga brottsligheten. Barnen isoleras socialt, frantas alla möjligheter till utbildning och knyts känslomässigt till förövarna. Barnen saknar också ofta tilltro till myndigheter, särskilt till polisen, och ser sig inte alltid som offer för ett brott. Det leder till tidskrävande förundersökningar där förutsättningarna för att åtala förövarna hittills har varit små.

Barnen utgör en viktig ekonomisk investering för människohandlarna. De polisutredningar som gjorts under tidigare år visar att det förekommer att en vuxen utger sig för att vara barnets vårdnadshavare eller släkting för att kunna hämta henne eller honom efter att barnet omhändertagits av polisen eller socialtjänsten.

Sedan tidigare år är det välkänt att vissa brottsgrupperingar i länder som Rumänien och Bulgarien specialiserar sig på handel med barn för att utnyttja dem för stölder och tiggeri, eller sexuellt genom prostitution. Enligt Europol

¹⁰⁰ Europarådet, How to convey child-friendly information to children in migration- A handbook for frontline professionals (2019). <https://rm.coe.int/how-to-convey-child-friendly-information-to-children-in-migration-a-ha/1680902f91>

¹⁰¹ Europol, Serious and Organised Crime Threat Assessment (SOCTA) 2017, Crime in the Age of Technology. Länk: <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/european-union-serious-and-organised-crime-threat-assessment-2017>

förekommer det också att familjer utnyttjar sina egna barn för stölder och tiggeri.¹⁰²

5.5.4 Människohandel med barn för sexuella ändamål

Sedan lagstiftningen om människohandel infördes 2002 har alla fall som rapporterats till polisen rörande barn som fallit offer för människohandel för sexuella ändamål i Sverige varit flickor. Majoriteten av dem har varit i åldrarna 16–17 år, i enstaka fall under 15 år.¹⁰³

Enligt statistik från Brottsförebyggande rådet anmäldes 7 brott om människohandel för sexuella ändamål med barn under 2021 jämfört med 15 under 2020. Majoriteten av brotten anmäldes av Migrationsverket, vid besök på en polisstation eller genom polisens kontaktcenter. I samtliga fall utom ett var offren flickor i åldrarna 2–17 år och brotten var begångna i Sverige.

I samtliga fall inleddes en förundersökning som i majoriteten av fallen leddes av en åklagare. Vid årets slut var alla utom en förundersökning nedlagda med motiveringen att det inte längre fanns anledning att fullfölja förundersökningen eller att det saknades anledning att anta att brott som hör under allmänt åtal hade förövats.

5.5.5 Människohandel med barn för andra ändamål än sexuella

I Brottsförebyggande rådets statistik om människohandel delas de olika exploateringsformerna som inte rör sexuell exploatering upp i människohandel för andra ändamål i fem former (antal anmälda brott under 2021 inom parentes):

- tvångsarbete (4)
- tiggeri (8)
- organhandel (0)
- krigstjänst (0)
- övriga ändamål (7).

¹⁰² Europol, Child trafficking for exploitation in forced criminal activities and forced begging 2018. Länk: <https://www.europol.europa.eu/publications-documents/child-trafficking-for-exploitation-in-forced-criminal-activities-and-forced-begging>

¹⁰³ Enstaka fall har rört flickor i 12–13-årsåldern.

Det gjordes alltså endast ett fåtal anmälningar som rörde handel med barn för tvångsarbete, tiggeri, organhandel och krigstjänst under 2021. Ingen av anmälningarna ledde till att åtal väcktes.

Flera organisationer som till exempel Rädda Barnen varnade under 2020 för att handeln med barn för olika ändamål riskerade att öka som ett resultat av covid-19-pandemin, bland annat eftersom många familjer förlorat sin försörjning. En särskild sårbar grupp är barn till utsatta EU-medborgare, som riskerar att bli utnyttjade i andra EU-länder.¹⁰⁴

Antagandet styrks av en ökning av antalet anmälda brott om människohandel för tiggeri och människoexploatering för tiggeri med barn ökade från 1 anmälan 2020 till 8 anmälda brott 2021. Antalet anmälda brott om människoexploatering med barn för tiggeri ökade från 2 under 2020 till 12 under 2021.

Kategorin ”människohandel för övriga ändamål” är tänkt att fånga upp andra fridskränkande situationer såsom att tvinga någon att delta i eller begå brottslig verksamhet.

Under 2021 anmäldes 7 brott om människohandel för övriga ändamål med barn jämfört med 2020 då 25 brott anmäldes. Brotten anmäldes i första hand av Migrationsverket och polisen och i de flesta fall var offren pojkar.

Minskningen antas till stor del bero på att färre ensamkommande barn sökte asyl i Sverige som ett resultat av reserestriktioner under covid-19-pandemin. Migrationsverkets statistik visar att det totala antalet ensamkommande barn till Sverige är i stort sett oförändrat under 2021.

Myndighetens årsstatistik visar att totalt 507 ensamkommande barn sökte asyl i Sverige under 2021 – 126 flickor och 381 pojkar. Detta är en obetydlig ökning från 2020 då totalt 500 ensamkommande barn sökte asyl i Sverige – 157 flickor och 338 pojkar.¹⁰⁵ Intressant är att antalet ensamkommande flickor har ökat under 2021 samtidigt som antalet pojkar har minskat. Enligt Migrationsverkets statistik för 2021 kom det 12 fler flickor från Somalia, 5 fler flickor från Afghanistan, medan det kom 5 färre flickor från Eritrea under året.

Under 2021 rapporterade flera polisregioner om fall där tonårspojkar utnyttjats av gängkriminella för att begå narkotika- och vapenbrott, stölder och rån. En stor utmaning för polisens utredare är att förmå pojkarna att

¹⁰⁴ Rädda Barnen (15 juli 2020). <https://press.raddabarnen.se/pressreleases/stor-oekning-av-barnfattigdom-i-europa-barn-i-rumaenien-riskerar-att-drabbas-haart-3021634>

¹⁰⁵ Migrationsverket, Inkomna ansökningar om asyl 2020.

berätta om vad de har utsatts för eftersom de är rädda både för repressalier från förövarna och för rättsliga konsekvenser av att de begått brott.

5.5.5.1 Kriminella gäng i utsatta områden rekryterar barn för att begå brott

Kriminella gäng rekryterar barn i utsatta områden för att begå brott. Under 2021 följde rekryteringen samma mönster som tidigare år. En rekryterare, som var en yngre man, blev bekant med någon eller några yngre pojkar i området. Initialt var rekryteraren vänlig, bjöd barnen på mat, cigaretter och gav dem presenter, till exempel kläder eller pengar. Det gjorde att barnen hamnade i tacksamhetsskuld och inte kunde säga nej när rekryteraren bad om tjänster.

Barnen kunde bland annat tvingas förvara droger i sina bostäder, väga och paketera droger eller leverera droger till köpare. Uppdragen blev allt allvarligare med tiden och kunde sluta med att barnen tvingades hantera skjutvapen. För ett barn är det svårt att utan hjälp från vuxna ta sig ur en sådan situation oavsett om hon eller han tvingas till att begå kriminella handlingar, eller gör det eftersom det ger en viss status.

5.5.5.2 Rättsfall 1

Polisen bedrev spaning, telefonavlyssning och hemlig kameraövervakning under 2019 och 2020 mot ett större kriminellt nätverk i en förort till Stockholm. Polisen kunde vid ett tillslag i februari 2020 knyta 15 personer till nätverket, som bedrev öppen och välorganiserad handel med illegala droger i förortens centrum.

Drogerna såldes i en trappuppgång med narkotikagömmor och förvarades i förrådsutrymmen där de också förpackades. Vidare hade ett omfattande samarbete mellan personerna ägt rum och marknadsföring gjordes via en särskild kontanttelefon. Kunderna kom mestadels från samma förort, men vissa reste också från andra delar av Stockholm för att handla droger.

Åklagaren väckte åtal i september 2020 mot 23 personer för bland annat grovt narkotikabrott, narkotikabrott, ringa narkotikabrott, penningtvättbrott och människohandel.¹⁰⁶ Åtalet för människohandel gällde en av de misstänkta som misstänktes ha rekryterat två minderåriga pojkar i syfte att exploatera dem genom narkotikaförsäljning. Åklagaren gjorde gällande att pojkarna var i ett nödläge då de befunnit sig i en kriminell, våldsam och

¹⁰⁶ Åklagarmyndigheten (dnr AM-17105-20) (16 september 2020).

socialt nedbrytande miljö som riskerade att allvarligt skada deras hälsa och utveckling.

Tingsrätten ogillade åtalet om människohandel men dömde den 28-årige mannen till fängelse i sex månader för narkotikabrott.¹⁰⁷ När det gällde åtalet mot människohandel ansåg tingsrätten att utredningen inte visat hur rekryteringen av pojkarna hade gått till. Utredningen gav inte heller stöd för att pojkarna skulle ha befunnit sig i ett nödläge dvs. att de inte hade varit förhindrade att bestämma själva över sitt agerande eller sin situation, vilket ytterligare är en förutsättning för ansvar för människohandel.

Hovrätten gjorde samma bedömning och fastställde tingsrättens dom i denna del.¹⁰⁸

5.5.5.3 Rättsfall 2

I juli månad 2021 åtalades två statslösa män, 33 respektive 29 år och bosatta i Sverige, för bland annat människohandel.¹⁰⁹ Åklagaren menade att männen tillsammans och i samförstånd rekryterat två minderåriga pojkar i syfte att exploatera dem i narkotikaförsäljning i en situation som inneburit ett nödläge för dem. Enligt åklagaren bestod nödläget i att pojkarna befunnit sig i en kriminell, våldsam och socialt nedbrytande miljö som riskerade att allvarligt skada deras hälsa och utveckling.

Tingsrätten ogillade åtalet om människohandel och ansåg inte att pojkarna befunnit sig i sådana omständigheter att de varit förhindrade att bestämma själva över sitt agerande eller i övrigt i en sådan situation som kan anses ha inneburit ett nödläge i lagens bemärkelse.¹¹⁰

Tingsrätten dömde däremot den 33-årige mannen till fängelse i tre år och tre månader för misshandel och grovt narkotikabrott samt den 29-årige mannen till fängelse i fyra år och sex månader för olaga hot, utpressning och grovt narkotikabrott.

¹⁰⁷ Södertörns tingsrätts dom 2021-02-03 i mål nr B 1794–20.

¹⁰⁸ Svea hovrätts dom 2021-06-29 i mål nr B 2206–21

¹⁰⁹ Åklagarmyndigheten, dnr AM-104861-21 (7 juli 2021).

¹¹⁰ Uddevalla tingsrätts dom 2021-08-17 i mål nr B 2513–19.

5.5.5.4 Tre rättsfall om människoexploatering för tiggeri med barn

Under 2021 fälldes tre personer för människoexploatering för tiggeri med barn i tre separata fall. I samtliga fall var offren flickor under 18 år. I två av fallen var förövarna kvinnor från Rumänien som exploaterade sina 17-åriga döttrar för tiggeri i Göteborg.¹¹¹ Kvinnorna dömdes till fängelse i två månader vardera.

I det tredje fallet dömdes en man från Bulgarien till fängelse i sex månader för att ha exploaterat en 17-årig flicka från Bulgarien i tiggeri.¹¹²

¹¹¹ Göteborgs tingsrätts dom 2021-09-28 i mål nr B 12961–21 samt 2021-09-30 i mål nr B 12960–21.

¹¹² Varbergs tingsrätts dom 2021-10-04 i mål nr B 1754–21.

6 FÖRSLAG TILL ÅTGÄRDER

6.1 Allmänt

Baserat på de årligen insamlade uppgifterna analyserar den nationella rapportören situationen i Sverige, ger rekommendationer om hur människohandel kan förebyggas och bekämpas. Vissa rekommendationer förekommer i flera lägesrapporter eftersom de föreslagna åtgärderna inte eller endast delvis har genomförts och behovet därför kvarstår.

6.2 Ärenden om människoexploatering bör i ännu större utsträckning handläggas av specialiståklagare

År 2018 infördes det gradindelade brottet människoexploatering i brottsbalken för att stärka det straffrättsliga skyddet mot exploatering av personer i arbete och tiggeri. Brottet består i att genom olaga tvång, vilseledande eller utnyttjande av någons beroendeställning, skyddslöshet eller svåra situation exploatera en person i tvångsarbete, arbete under uppenbart orimliga villkor eller tiggeri. Om brottet har avsett en verksamhet som bedrivits i större omfattning, medfört betydande vinning eller inneburit ett särskilt hänsynslöst utnyttjande av annan, kan gärningsmannen dömas för grov människoexploatering.

Brottet skiljer sig från människohandel genom att människoexploatering

- bara gäller exploatering i tvångsarbete, i arbete under uppenbart orimliga villkor eller tiggeri
- inte ställer krav på att förövaren har rekryterat, transporterat, överfört, inhyst eller tagit emot en person
- inte ställer krav på att gärningen inneburit nödläge för den utsatta personen.

Särskilt rekvisitet ”uppenbart orimliga villkor” i människoexploateringsparagrafen har visat sig vara alltför högt ställt och därför svårt att leda i bevis.

Åklagarnas kunskaper om lagstiftningen gällande människoexploatering är viktiga för att en förundersökning ska leda till åtal och i slutändan till fällande dom. Idag handlägger specialiståklagare endast de människoexploateringsbrotten som har en internationell koppling.

Sedan lagens tillkomst har endast ett fåtal ärenden nått domstolen, vilket tyder på att ärendenas komplexitet kräver ökad kunskap och förståelse.

Förslag till åtgärd: I egenskap av nationell rapportör föreslår Polismyndigheten att brottet människoexploatering, precis som brottet människohandel, alltid handläggs av åklagare med specialistkompetens, till exempel vid riksenheten mot internationell och organiserad brottslighet (RIO)¹¹³.

6.3 Kompetenshöjande insatser om människohandel för olika ändamål och människoexploatering för berörda myndigheter

Metod- och kompetensutvecklande åtgärder inom rättsväsendet är viktiga för att öka kunskapen om mekanismerna bakom människohandel och människoexploatering, särskilt rörande offrens bevekelsegrunder, agerande och reaktioner. De senaste tjugo åren har vissa grupper inom rättsväsendet genomgått grundläggande utbildningar för att stärka deras kapacitet att hantera människohandelsärenden och relaterade brott.

Förslag till åtgärd: I egenskap av nationell rapportör anser Polismyndigheten att Åklagarmyndigheten därför bör re-introducera kompetenshöjande insatser för alla åklagare i frågor som rör människohandel för olika ändamål och relaterade brott såsom koppleri och köp av sexuell tjänst/utnyttjande av barn under 18 år genom köp av sexuell handling.

Dessutom är det angeläget att all personal inom andra rättsvårdande myndigheter som Domstolsverket och Kriminalvården ges regelbunden möjlighet att genomgå både grundutbildningar och fördjupande fortbildning i dessa frågor, och att de grupper som tidigare inte omfattats av sådana utbildningar snarast inkluderas.

Kompetenshöjande insatser bör också genomföras inom myndigheter som kan beröras av frågor som rör människohandel och människoexploatering bland annat genom den myndighetsgemensamma satsningen för att bekämpa organiserad brottslighet som initierades av regeringen 2009 och inom

¹¹³ Åklagarmyndigheten, Rio. Länk:

<https://www.aklagare.se/kontakt/aklagaromraden/nationella-aklagaravdelningen/riksenheten-mot-internationell-och-organiserad-brottslighet/>

myndigheter som deltar i arbetet med att genomföra inspektioner på arbetsplatser. Exempel på sådana myndigheter är

- Jämställdhetsmyndigheten
- Migrationsverket
- Arbetsmiljöverket
- Skatteverket
- Arbetsförmedlingen
- Försäkringskassan
- Socialstyrelsen
- Kronofogden
- Tullverket
- Ekobrottsmyndigheten.
- De sju center mot arbetslivskriminalitet som planeras öppnas under 2022–2023.

Kompetenshöjande insatser måste inriktas på de faktorer som möjliggör människohandel för olika ändamål och människoexploatering, utformningen och analys av straffrättsparagraferna, betydelsen av de lagar som förbjuder köp av sexuella tjänster och utnyttjande av barn under 18 år genom köp av sexuell handling, identifiering av brottsoffren och deras faktiska situation med målet att ge ett heltäckande skydd och stöd, och en analys av rättstillämpningen i syfte att verka för en större enhetlighet. Det gäller människohandel för alla former av utnyttjande, men särskilt människohandel för andra ändamål än sexuella samt människoexploatering där bristen på kunskap är relativt stor och erfarenheterna begränsade.

Under de senaste åren har stora skillnader i åtalsfrekvensen av köp av sexuell tjänst kunnat urskiljas. I vissa polisregioner har män som köper sexuella tjänster i till exempel oseriösa massagesalonger åtalats, i andra har åklagare valt att inte väcka åtal trots stödjande bevisning om brott. Denna utveckling är bekymmersam och kompetenshöjande och andra åtgärder måste snarast vidtas för att vända denna trend.

Kompetenshöjande åtgärder är särskilt viktiga eftersom ny personal ständigt tillkommer och nationell och internationell lagstiftning, policy och praxis ständigt uppdateras och förbättras, och för att de brottsansvariga ofta ändrar sina metoder för att undvika upptäckt. Om det här föreslagna utbildningsarbetet inte prioriteras kan effektiviteten inom det brottsförebyggande och operativa arbetet försämrats med förödande långsiktiga konsekvenser för samhället i stort och särskilt för brottsoffren.

Även kommunernas verksamheter som kommer i kontakt med frågor som rör människohandel och människoexploatering såsom socialtjänsten kan behöva

stöd i att fördjupa sina kunskaper i dessa frågor för att kunna identifiera potentiella brott och brottsoffer.

6.4 Utökat skydd och stöd till offer för människohandel

EU:s brottsofferdirektiv¹¹⁴ kräver att medlemsländerna garanterar att de som fallit offer för brott behandlas med respekt och att de erbjuds lämpligt skydd och stöd för att underlätta deras återhämtning och att de får en rättslig prövning.

Enligt EU:s människohandelsdirektiv måste medlemsstaterna dessutom vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att brottsoffer får hjälp och stöd före, under och en lämplig tid efter de straffrättsliga förfarandena så att de kan utöva sina rättigheter.¹¹⁵ Eftersom offer för människohandel ofta utsatts för förnedrande behandling och sexuell exploatering, sexuella övergrepp, våldtäkt eller slaveriliknande förhållanden är det medlemsstaternas skyldigheter att se till att de skyddas från sekundär viktimisering och ytterligare trauma under brottsutredningar och rättegångar.

FN:s CEDAW-kommitté pekade särskilt på bristen på tillräckliga, specialiserade skyddade boenden för kvinnor och flickor som är utsatta för människohandel i sina slutsatser rörande Sveriges tionde periodiska rapport 2021 under FN:s Kvinnokonvention.¹¹⁶ Kommittén har också avkrävt svar från Sverige om de här frågorna inför presentationen av Sveriges elfte periodiska rapport som ska läggas fram i november 2025

Viktiga nyckelaktörer för arbetet med att förebygga och bekämpa prostitution och människohandel är de kommunala prostitutionsgrupperna inom socialtjänsten i de tre storstadsregionerna och i Borås och Umeå, de så kallade Mika-mottagningarna.¹¹⁷ De har mångårig kunskap och erfarenhet av att arbeta med stöd till offer för prostitution och människohandel.

¹¹⁴ Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/29/EU av den 25 oktober 2012 om fastställande av miniminormer för brottsoffers rättigheter och för stöd till och skydd av dem samt om ersättande av rådets rambeslut 2001/220/RIF.

¹¹⁵ Se artikel 11 i EU:s människohandelsdirektiv.

¹¹⁶ CEDAW Committee, Concluding observations on the tenth periodic report of Sweden (CEDAW/C/SWE/CO/10), punkt 25(e). Länk: <https://www.ohchr.org/en/documents/concluding-observations/cedawcsweco10-concluding-observations-tenth-periodic-report>

¹¹⁷ I Malmö benämns verksamheten - Evonhuset.

Sveriges kvinno- och tjejjourer har också en viktig roll i arbetet för att ge kvinnor med erfarenhet av prostitution och utnyttjande i pornografi stöd och skydd. Även om många brottsoffer tar kontakt med en kvinnojour med anledning av att de utsatts för andra former av mäns våld, kan prostitution vara en del i en bredare utsatthet som inkluderar fysiskt, psykiskt, ekonomiskt och sexuellt våld.¹¹⁸

Regionkoordinatorer mot prostitution och människohandel, som finns i sju regioner, är anställda inom socialtjänsten och finansieras av Jämställdhetsmyndigheten tillsammans med vissa kommuner och länsstyrelser. Deras uppgifter är att bistå myndigheter med stöd i människohandelsärenden och att fungera som regionala aktörer med spetskompetens i frågorna.

Trots alla dessa åtgärder och kunniga samhällsaktörer är stödet för och skyddet av brottsoffren fortfarande bristfälligt, särskilt utanför de tre storstadsregionerna. Enligt Plattformen för civila Sverige mot människohandel har en stor andel av offren för människohandel de senaste åren aldrig haft kontakt med eller fått hjälp av en myndighet.

6.5 En nationell sammanhållen strategi för skydd och stöd till offer för prostitution och människohandel för sexuella ändamål

Syftet med regeringens nationella handlingsplan mot prostitution och människohandel 2018 är att förebygga och motverka prostitution och människohandel för alla ändamål och att bidra till ett bättre skydd och stöd för utsatta personer.¹¹⁹ Sedan den nationella handlingsplanen antogs har regeringen genomfört ett antal delåtgärder för att på kort sikt stärka offrens rättigheter och tillgång till stöd, behandling och skydd.

För att uppfylla de krav som ställs på Sverige nationellt och internationellt behövs det dock ytterligare och sammanhållna, långsiktiga och multidisciplinära insatser för att ge ett holistiskt skydd och stöd till offer för människohandel, människoexploatering och prostitution.

¹¹⁸ Unizon, Porr och prostitution: en rapport om utsatthet och efterfrågan (Stockholm: Unizon, 2015) del 1. Länk: <https://www.unizonjourer.se/media/cpgi01p2/porr-och-prostitution-unizons-rapport.pdf>

¹¹⁹ Handlingsplan mot prostitution och människohandel (augusti 2018). Länk: https://www.regeringen.se/4a7d0d/contentassets/24797d74f0bf447998138bc6b18aadb9/handlingsplan_prostitution-manniskohandel_aug-2018.pdf

Det är angeläget att alla insatser tar hänsyn till offrens olika behov och upplevelser av exploatering, och att de är könsspecifika. Dessutom måste det framgå tydligt i en sammanhållen strategi att brottsoffer från olika delar av världen och Sverige ska behandlas lika utan diskriminering grundat i kön, nationalitet, etnisk bakgrund och andra diskrimineringsgrunder.

Förslag till åtgärd: I egenskap av nationell rapportör i frågor som rör människohandel föreslår Polismyndigheten i första hand att det snarast utarbetas en samlad nationell strategi för det långsiktiga arbetet för att ge stöd och skydd till individer som utnyttjas för prostitution, människohandel för sexuella och andra ändamål och människoexploatering

Strategin föreslås genomföras i samarbete med alla berörda myndigheter och frivilligorganisationer, inklusive de som organiserar överlevare av prostitution och andra utnyttjanden: de kommunala prostitutionsgrupperna, de två riksförbunden för kvinno- och tjejjourer, Roks och Unizon, forskare med specialkompetens inom traumabaserad behandling och andra berörda. För att de ska kunna prioritera arbetet med att ge stöd till offer för människohandel och prostitution krävs dessutom en gedigen och långsiktig finansiering både från nationellt och lokalt håll.

6.6 Traumabaserad behandling för särskilt utsatta brottsoffer

Enligt människohandelsdirektivet ska EU:s medlemsländer prioritera och vidta kompletterande och särskilt anpassade åtgärder för att stödja offer med särskilda behov. Exempel på sådana offer kan vara gravida kvinnor och flickor, kvinnor och flickor som saknar läskunnighet och kunskaper i svenska eller engelska språken, offer som har intellektuella eller fysiska funktionsnedsättningar eller som utsatts för särskilt allvarliga former av sexualiserat våld. Insatserna bör också inkludera minderåriga flickor och pojkar.

Kunskapen om och tillgången på traumabaserad behandling för den här gruppen av särskilt utsatta individer är ytterst begränsad i Sverige, något som också påpekats av frivilligorganisationer som organiserar överlevare av prostitution, människohandel och allvarliga sexuella övergrepp.

Förslag till åtgärd: I egenskap av nationell rapportör föreslår Polismyndigheten att stödet till offer med särskilda behov stärks i enlighet med människohandelsdirektivet genom ett uppdrag från regeringen till berörda myndigheter i samverkan med landets kommuner. Uppdraget bör också innebära att specialiserade skyddsenheter och frivilligorganisationer

med specialkompetens erhåller förstärkt statsbidrag, och även startbidrag till nya verksamheter.

6.7 Kompetenshöjande insatser och konsultation om offrens situation och levnadsvillkor

Trots olika riktade kompetenshöjande insatser inom rättsväsendet uppmärksammas inte offrens sårbarhet och faktiska situation tillräckligt, med följden att offren inte får det stöd och skydd som de har behov av och rätt till.

Människohandelsoffer granskas och deras bevekelsegrunder och situation ifrågasätts, ibland på ett kränkande sätt. Det tyder på bristande kunskap inom rättsväsendet om de sociala, ekonomiska, politiska och juridiska omständigheter i offrens hemländer och i Sverige som lett till att de blivit offer för människohandel. Det gäller även konsekvenserna för offren när de till exempel återvänder hem eller om personlig information hanteras på ett olämpligt sätt.

Det är inte enbart rättsvårdande och sociala myndigheter som är involverade i arbetet för att ge ett heltäckande skydd och stöd till offer för människohandel för olika ändamål. Kvinnojourer, barnrätts- och brottsofferorganisationer, fackförbund och andra aktörer i samhället kommer också i sitt dagliga arbete i kontakt med offer för människohandel och kan bidra med värdefull kunskap.

Förslag till åtgärd: I egenskap av nationell rapportör föreslår Polismyndigheten att de rättsvårdande myndigheterna alltid bör konsultera dessa aktörer om offrens situation, bakgrund och behov av åtgärder samt skydd och stöd för att stärka rättsväsendets handläggning av människohandelsfall.

6.8 Granska skyddade boenden för offer för prostitution och människohandel för sexuella ändamål

6.8.1 Allmänt

Många offer för prostitution och människohandel för sexuella ändamål befinner sig i riskfyllda situationer där de till exempel kan stå under hot från enskilda förövare och kriminella nätverk. I dag finns det inte ett enhetligt system som ser till att offer för prostitution och människohandel får tillgång till kvalitetssäkrade boenden med specialkompetent personal och adekvata

säkerhetsanordningar. Det finns exempel på att skyddsbehövande offer för människohandel har placerats på vandrarhem och hotell i brist på andra bostadslösningar.

Socialstyrelsens kartläggning av över 200 skyddade boende för våldsutsatta 2019 visade att:

- 54 procent drivs ideellt
- 37 procent drivs i privat regi
- 9 procent drivs av kommunerna.

När det gäller kompetensen att ge adekvat stöd och skydd till personer som utsatts för prostitution och människohandel för sexuella ändamål hade 85 procent av de kommunala boendena tillräcklig kompetens, men bara 63 procent av de privata och de ideellt drivna boendena hade motsvarande kompetens. Det visade sig också att en fjärdedel av de skyddade boendena bara hade friliggande lägenheter.¹²⁰

Förslag till åtgärd: I egenskap av nationell rapportör föreslår Polismyndigheten att det bör göras en granskning av alla skyddade boenden i Sverige som tar emot eller kommer att ta emot personer som utsatts för prostitution och människohandel. Granskningen skulle utreda boendenas

- tillgängliga boendeformer
- säkerhets- och skyddsanordningar
- bemanningsnivå
- kompetens att möta offrens komplexa behov
- jämställdhetsintegrering

Behovet av enkönade behandlingsmiljöer ska prioriteras i granskningen.

6.8.1.1 Utredning om eventuella lagstiftningsåtgärder

De skyddade boenden som ger skydd och stöd för personer som utsatts för prostitution och människohandel för sexuella och andra ändamål regleras idag inte i lagstiftning. Polismyndigheten anser därför att det är angeläget att det utreds om de bör definieras och regleras genom lagstiftning i till exempel socialtjänstlagen.

¹²⁰ Socialstyrelsen, Kartläggning av skyddade boenden i Sverige (Juni 2020). Länk: <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2020-6-6817.pdf>

6.8.1.2 Kvinnor med särskilda behov

Särskild uppmärksamhet bör ges de boenden som tar emot kvinnor med utländsk bakgrund, kvinnor som har medföljande barn och de kvinnor som lider av fysiska och psykiska skador som ett resultat av de kränkningar som de utsatts för.

6.8.1.3 Krav på professionell kompetens

Kvinnor som utsatts för prostitution och människohandel för sexuella ändamål har ofta komplexa, individuella behov som ett resultat av övergreppen. Ansvariga för stöd och behandling bör därför ha professionell kompetens för att kunna möta kvinnornas hälsotillstånd, eventuella funktionshinder, om de är gravida samt till det fysiska och psykiska lidandet som de utsatts för som en konsekvens av den brottsliga verksamheten. och andra personliga förhållanden.

6.9 Införande av tillstånds- och anmälningsplikt för skyddade boenden för offer för prostitution och människohandel

6.9.1 Allmänt

Det krävs i dag inga tillstånd för att öppna och driva ett skyddat boende. Det är av stor vikt att alla enskilda och företag som önskar driva skyddade boenden för offer för prostitution och människohandel måste uppfylla grundläggande och enhetliga kvalitetskrav för att kunna ta emot både vuxna och barn. Den nationella rapportören ser därför ett starkt behov av att införa en tillståndsplikt för att bedriva sådana verksamheter.

Inspektionen för vård och omsorg (IVO) ansvarar för tillsyn över hälso- och sjukvård, hälso- och sjukvårdspersonal, socialtjänst och verksamhet enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS). Myndigheten ansvarar också för viss tillståndsprövning.¹²¹

Förslag till åtgärd: Införande av tillståndsplikt för enskilda och företag som önskar driva skyddade boenden

¹²¹ Se: <https://www.ivo.se/>

Polismyndigheten i egenskap av nationella rapportör anser att IVO skulle kunna vara en lämplig instans att ansvara för ett sådant tillståndsförfarande.

I ett tillståndsförfarande bör därför ingå en djupgående granskning av det skyddade boendets verkliga huvudman,¹²² en ekonomisk utredning för att säkerställa att etablering och finansiering av ett boende inte härrör från brottslig verksamhet, och en genomgång av brottsregister.

Det bör också ställas krav på att all personal ska visa ett aktuellt utdrag ur belastningsregistret som en del av anställningsförfarandet. Granskningen bör kompletteras med kvalitetsuppföljningar vart tredje till vart femte år.

6.9.1.1 Offers reproduktiva hälsa och rättigheter måste tillgodoses

Det är viktigt att offrens behov av reproduktiva hälso- och sjukvårdsåtgärder, rådgivning, tillgång till abort och preventivmedel tillgodoses. Granskningen bör därför också genomlysas de åtgärder som de skyddade boenden som tar emot kvinnor och flickor som utsatts för prostitution och människohandel för sexuella ändamål genomför för att på bästa sätt följa den nationella strategin för sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter i behandlingsarbetet.¹²³

6.9.1.2 Anmälningsskyldighet för kommuner och landsting

I IVO:s mandat ingår inte att ansvara för tillsyn över verksamheter som erbjuder skyddat boende och som drivs av kommuner och landsting.

I egenskap av nationell rapportör anser Polismyndigheten att det är angeläget att det tillsammans med övriga frågor också utreds om en anmälningsskyldighet till IVO ska införas för de kommuner och landsting som driver skyddade boenden för offer för prostitution och människohandel. Kommunernas yttersta ansvar för att de insatser som ges till enskilda i form av skyddat boende är av god kvalitet ska kvarstå.

¹²² Se: 1 § lagen (2017:631) om registrering av verkliga huvudmän: ”För att förhindra att juridiska personer eller truster utnyttjas för penningtvätt eller finansiering av terrorism finns i denna lags bestämmelser om krav på registrering av verkliga huvudmän i juridiska personer och truster.

¹²³ Folkhälsomyndigheten, Nationell strategi för sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR): En god, jämlik och jämställd sexuell och reproduktiv hälsa i hela befolkningen (Oktober 2020). Länk:

<https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/0d489b0821164e949c03e6e2a3a7e6cc/nationell-strategi-sexuell-reproduktiv-halsa-rattigheter.pdf>

6.9.1.3 Vistelser bör ingå i den officiella statistiken

Slutligen bör de vistelser i skyddat boende som rör offer för prostitution och människohandel för sexuella och andra ändamål inkluderas i den officiella statistiken.

6.10 Adekvat stöd utan krav på förundersökning gällande uppehållstillstånd till medföljande barn till bevispersoner

Enligt nuvarande reglering omfattas människohandelsoffer och andra bevispersoner som inte är svenska medborgare av ett heltäckande skydd bland annat i de fall där det behövs för att förundersökning i brottmål ska kunna genomföras.¹²⁴

Offret får då möjlighet till betänketid för att ta ställning till om hon eller han vill samarbeta med de brottsutredande myndigheterna och kan därefter få ett tidsbegränsat uppehållstillstånd som utfärdas av Migrationsverket. Med uppehållstillståndet följer en rätt till skydd och ekonomisk, social och medicinsk hjälp för offret i större utsträckning än för till exempel asylsökande. Uppehållstillståndet ger också kommunerna möjlighet att få ersättning från staten för deras kostnader.¹²⁵

Den starka kopplingen mellan rätten till uppehållstillstånd och den rättsliga processen betyder att offer för människohandel som identifieras utanför den rättsliga processen, i en situation då offret behöver betänketid innan en anmälan görs till polisen, inte kan få det stöd och den hjälp som de har rätt till enligt de internationella överenskommelser som Sverige har anslutit sig till.¹²⁶

Om ett offer för människohandel identifieras utanför den rättsliga processen, till exempel när socialtjänsten eller en frivilligorganisation anar att en person är offer för människohandel men förövarna inte kan identifieras, kan hans eller hennes grundläggande behov endast tillgodoses genom till exempel utbetalning av akut ekonomisk ersättning från socialtjänsten, så kallat nödbistånd.

¹²⁴ Ett tidsbegränsat uppehållstillstånd kan också beviljas en utlänning som vistas här om det behövs för att huvudförhandling i brottmål ska kunna genomföras.

¹²⁵ Ersättning från staten till kommunerna regleras i förordningen (2002:1118) om statlig ersättning för asylsökande m.fl.

¹²⁶ Se till exempel artikel 12 i Europarådets konvention om bekämpande av handel med människor (2005).

Kommunerna får inte någon ersättning från staten för nödbistånd, vilket betyder att offret skyndsamt måste bestämma sig för om hon eller han kan, vågar eller orkar delta i den rättsliga processen. Det gör att offret hamnar i en pressad situation och kanske måste fatta beslut om ett eventuellt deltagande alltför snabbt. Om offret väljer att inte delta får det till följd att rättsväsendets möjligheter att kunna utreda brottet minskar.

I EU:s människohandelsdirektiv understryks det att medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändigt för att säkerställa att brottsoffer får hjälp och stöd före, under och en lämplig tid efter de straffrättsliga förfarandena så att de kan utöva sina rättigheter.¹²⁷ Nödvändiga åtgärder ska vidtas oavsett om brottsoffret är villigt att samarbeta vid brottsutredning, åtal eller rättegång eller ej.

EU:s brottsofferdirektiv¹²⁸ kräver också att medlemsländerna ytterligare garanterar att de personer som har fallit offer för brott behandlas med respekt och erbjuds lämpligt skydd och stöd samt ges tillgång till rättslig prövning.

Fler förundersökningar skulle kunna inledas om personer som misstänks vara offer för människohandel erbjuds adekvat hjälp och skydd utan krav på att en förundersökning har inletts. Likaså skulle fler offer kunna delta i rättsprocessen om till exempel uppehållstillstånd för medföljande barn till bevispersoner kunde utfärdas.

6.11 Heltäckande stöd till brottsoffer även i fall där inte förundersökning inletts

I egenskap av nationell rapportör i frågor om människohandel anser Polismyndigheten att det är angeläget att möjligheterna till ett mer heltäckande brottsofferstöd utreds, och att skydd för personer som misstänks vara offer för människohandel oavsett ändamål även i fall där en förundersökning inte har inletts, tillhandahålls för att på så sätt ytterligare stärka möjligheterna för de rättsvårdande myndigheterna att förebygga och bekämpa människohandel.

Polismyndigheten ser också ett behov av en möjlighet att utfärda uppehållstillstånd till medföljande barn till bevispersoner och att socialtjänsten får rätt att ansöka om tidsbegränsat uppehållstillstånd för offer för människohandel för att ge betänketid, innan en anmälan görs till polisen.

¹²⁷ Se artikel 11 i människohandelsdirektivet.

¹²⁸ Se artikel 1 i människohandelsdirektivet.

6.12 Införande av könsuppdelad statistik

För att myndigheter och frivilligorganisationer på bästa sätt ska kunna möta de olika behov av stöd och hjälp som offer för människohandel och prostitution har, bör all inhämtning och analys av data och statistik när det gäller människohandel, oavsett ändamål, vara enhetlig. Med hjälp av fakta i form av uttömmande statistik kan aktörerna få en ökad kunskap om bland annat människohandeln och de jämställdhetsproblem som finns i samhället, och hitta lämpliga lösningar.

Europakommissionen kräver dessutom att medlemsländerna genom sina nationella rapportörer i frågor som rör människohandel systematiskt samlar in statistik och rapporter rörande tillämpningen av EU:s människohandelsdirektiv¹²⁹ och specifikt om hur brottsoffrens rättigheter tillvaratas inom rättsväsendet och i deras kontakter med till exempel socialtjänst, sjukvårdvård, behandlingsinstitutioner och andra verksamheter. All sådan statistik ska vara könsuppdelad.

Förslag till åtgärd: Införande av könsuppdelad statistik hos alla berörda myndigheter

I egenskap av nationell rapportör föreslår Polismyndigheten att könsuppdelad statistik snarast införs av alla berörda myndigheter. Könsuppdelad statistik är ett nödvändigt medel för en jämställdhetsanalys av handel med människor för sexuella och andra ändamål.¹³⁰ Det är dessutom ett lagstiftat krav att individbaserad officiell statistik ska vara uppdelad efter kön.¹³¹ Det är viktigt att de åtgärder som genomförs faktiskt reflekterar de erfarenheter och behov som brottsoffer har beroende på till exempel om de är kvinnor och flickor eller män och pojkar.

¹²⁹ Se artikel 1 i brottsofferdirektivet.

¹³⁰ Se till exempel den statistik som samlas in, sammanställs och analyseras av EU:s jämställdhetsinstitut, EIGE, European Institute for Gender Equality. Länk: <https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/methods-tools/sex-disaggregated-data>.

¹³¹ Se 14 § förordningen (2001:100) om den officiella statistiken.

7 Bilagor

Bilaga 1 – Aktuell lagstiftning för år 2021

Bilaga 2 – Anmällda brott år 2021

BILAGA 1 Lagstiftning för år 2021

Människohandel

4 kap. 1 a § brottsbalken

”Den som, i annat fall än som avses i 1 §, genom

1. olaga tvång,
2. vilseledande,
3. utnyttjande av någons utsatta belägenhet som allvarligt begränsar personens alternativ, eller
4. annat sådant otillbörligt medel om det allvarligt begränsar personens alternativ

rekryterar, transporterar, överför, inhyser eller tar emot en person i syfte att han eller hon ska exploateras för sexuella ändamål, avlägsnande av organ, krigstjänst, tvångsarbete eller annan verksamhet i en situation som innebär nödläge för den utsatte, döms för **människohandel** till fängelse i lägst två och högst tio år.

Den som begår en gärning som avses i första stycket mot en person som inte har fyllt arton år döms för människohandel även om inte något sådant otillbörligt medel som anges där har använts. Detta gäller även om den som begår en sådan gärning inte haft uppsåt till men varit oaktsam beträffande omständigheten att den andra personen inte fyllt arton år.

Är ett brott som avses i första eller andra stycket mindre grovt, döms till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år.”

Människohandel är till sin natur ett brott mot person och behandlas i 4 kap. brottsbalken om brott mot frihet och frid. Gemensamt för de omständigheter som nämns i bestämmelsen är att de på olika sätt syftar till att bemästra offrets fria och verkliga vilja, oavsett tilltänkt utnyttjande.

I mars 2018 överlämnade regeringen propositionen Det straffrättsliga skyddet mot människohandel och människoexploatering (prop. 2017/18:123) till riksdagen. För att säkerställa ett starkt straffrättsligt skydd mot människohandel föreslog regeringen en tydligare brottsbeskrivning, ett bättre skydd för barn och en skärpning av straffskalan.

Den av regeringen nya föreslagna människohandelsbestämmelsen trädde i kraft den 1 juli 2018. Bestämmelsen innebär i sak ett förtydligande av de otillbörliga medlen, att straffansvar för brott mot en person som är under 18 år ska gälla även vid oaktsamhet i fråga om offrets ålder och att minimistraffet för människohandel, mindre grovt brott, skärps till fängelse i sex månader.

Människoexploatering/grov människoexploatering

4 kap. 1 b § brottsbalken

”Den som, i annat fall än som avses i 1 eller 1 a §, genom olaga tvång, vilseledande eller utnyttjande av någons beroendeställning, skyddslöshet eller svåra situation exploaterar en person i tvångsarbete, arbete under uppenbart orimliga villkor eller tiggeri, döms för **människoexploatering** till fängelse i högst fyra år.

Den som begår en gärning som avses i första stycket mot en person som inte har fyllt arton år döms till ansvar även om det inte förekommit något olaga tvång, vilseledande eller utnyttjande av någons

beroendeställning, skyddslöshet eller svåra situation. Detta gäller även om den som begår en sådan gärning inte haft uppsåt till men varit oaktsam beträffande omständigheten att den andra personen inte fyllt arton år.

Är ett brott som avses i första eller andra stycket att anse som grovt, döms för **grovt människoexploatering** till fängelse i lägst två och högst tio år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningen avsett en verksamhet som bedrivits i större omfattning, medfört betydande vinning eller inneburit ett särskilt hänsynslöst utnyttjande av annan.”

För att stärka det straffrättsliga skyddet mot exploatering av personer i arbete och tiggeri infördes ett nytt gradindelad brott i brottsbalken den 1 juli 2018: **människoexploatering**. Brottet består i att genom olaga tvång, vilseledande eller utnyttjande av någons beroendeställning, skyddslöshet eller svåra situation exploatera en person i tvångsarbete, arbete under uppenbart orimliga villkor eller tiggeri. Om brottet har avsett en verksamhet som bedrivits i större omfattning, medfört betydande vinning eller inneburit ett särskilt hänsynslöst utnyttjande av annan, kan gärningsman dömas för **grovt människoexploatering**.

Brottet är subsidiärt till människohandel. För straffansvar krävs inte att gärningen har inneburit nödläge för den utsatta personen eller att hon eller han har blivit föremål för några handelsåtgärder. Vidare krävs inte heller för straffansvar att den utsatta personens alternativ har allvarligt begränsats, dvs. det förutsätts inte att omständigheterna vid en helhetsbedömning har varit sådana att den utsatta personen har saknat något annat verkligt eller godtagbart alternativ än att underkasta sig exploateringen. Det är således fråga om lättnader vad gäller rekvisit som ska uppfyllas i denna straffbestämmelse i jämförelse med människohandelsparagrafen.

Äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott

4 kap. 4 c § brottsbalken

”Den som, i annat fall än som avses i 1 a §, genom olaga tvång eller utnyttjande av utsatt belägenhet förmår en person att ingå ett äktenskap som är giltigt i den stat där det ingås, i den stat enligt vars lag det ingås eller i en stat i vilken minst en av makarna är medborgare eller har hemvist döms för **äktenskapstvång** till fängelse i högst fyra år.

Detsamma gäller den som på sätt som anges i första stycket förmår någon att ingå en äktenskapsliknande förbindelse, om den ingås enligt regler som gäller inom en grupp och som

1. innebär att parterna betraktas som makar och anses ha rättigheter eller skyldigheter i förhållande till varandra, och
2. innefattar frågan om upplösning av förbindelsen.

Den som begår en gärning som avses i första eller andra stycket mot en person som inte har fyllt arton år, döms för **barnäktenskapsbrott** till fängelse i högst fyra år. För barnäktenskapsbrott döms också den som i annat fall förmår eller tillåter en person som inte har fyllt arton år att ingå ett äktenskap som är giltigt på sätt som anges i första stycket eller en äktenskapsliknande förbindelse enligt vad som anges i andra stycket. Detta gäller även om den som begår en sådan gärning inte haft uppsåt till men varit oaktsam beträffande omständigheten att den andra personen inte fyllt arton år.”

Brottet, barnäktenskapsbrott, innebär att det blir straffbart att förmå eller tillåta ett barn att ingå ett äktenskap eller en äktenskapsliknande förbindelse. Till skillnad från brottet äktenskapstvång krävs det inte att det har använts något olaga tvång eller utnyttjande av offrets utsatta situation om brottet har begåtts mot ett barn.

Koppleri/grovt koppleri

6 kap. 12 § brottsbalken

”Den som främjar eller på ett otillbörligt sätt ekonomiskt utnyttjar att en person har tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning, döms för **koppleri** till fängelse i högst fyra år.

Om en person som med nyttjanderätt har upplåtit en lägenhet får veta att lägenheten helt eller till väsentlig del används för tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning och inte gör vad som skäligen kan begäras för att få upplåtelsen att upphöra, ska han eller hon, om verksamheten fortsätter eller återupptas i lägenheten, anses ha främjat verksamheten och dömas till ansvar enligt första stycket.

Är brott som avses i första eller andra stycket att anse som grovt, döms för **grovt koppleri** till fängelse i lägst två och högst tio år. Vid bedömning av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om brottet avsett en verksamhet som bedrivits i större omfattning, medfört betydande vinning eller inneburit ett hänsynslöst utnyttjande av annan.”

Koppleriansvaret träffar den som främjar eller utnyttjar att annan har mer än en tillfällig sexuell förbindelse mot ersättning. Koppleriet kan bedömas som grovt om brottet avsett en verksamhet som bedrivits i större omfattning, medfört betydande vinning eller inneburit ett hänsynslöst utnyttjande. Ett koppleribrott kan också vara att bedöma som grovt om det har människohandelsliknande inslag och där flickor och kvinnor i prostitutionssyfte förs till Sverige från andra länder.

Den 1 juli 2018 höjdes straffmaximum för grovt koppleri från åtta till tio års fängelse. Detta bl.a. för att kunna straffa de som har planerat och organiserat koppleriverksamhet av människohandelsliknande karaktär, men där kravet på otillbörlig påverkan inte kunnat bevisas, och för att skapa ytterligare utrymme i straffskalan för de särskilt hänsynslösa fallen.

Köp av sexuell tjänst

6 kap. 11 § brottsbalken

”Den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, skaffar sig en tillfällig sexuell förbindelse mot ersättning, döms för **köp av sexuell tjänst** till böter eller fängelse i högst ett år.

Vad som sägs i första stycket gäller även om ersättningen har utlovats eller getts av någon annan.”

Den 1 augusti 2022 ändrades straffsatsen för brottet köp av sexuell tjänst. Bötesstraffet togs bort och har ersatts av fängelse i minst 1 år. (Prop. 2021/22:231 *Skärpt syn på våldtäkt och andra sexuella kränkningar*).

Utnyttjande av barn under 18 år genom köp av sexuell handling

6 kap. 9 § brottsbalken

”Den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, förmår ett barn som inte fyllt arton år att mot ersättning företa eller tåla en sexuell handling, döms för utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling till fängelse i högst fyra år.

Vad som sägs i första stycket gäller även om ersättningen har utlovats eller getts av någon annan. Lag (2019:806).”

Människosmuggling/grov människosmuggling

20 kap. 8 § utlänningslagen

”Den som uppsåtligen hjälper en utlänning att olovligen komma in i eller passera genom Sverige, en annan EU-stat eller Island, Norge, Schweiz eller Liechtenstein döms för **människosmuggling** till fängelse i högst två år.

Är brottet att anse som grovt döms för **grov människosmuggling** till fängelse, lägst sex månader och högst sex år. Vid bedömning av om brottet är grovt ska särskilt beaktas om gärningen

1. utförts mot ersättning,
2. utgjort ett led i en verksamhet som avsett ett stort antal personer, eller
3. utförts under former som innebär livsfara för utlänningen eller annars utförts under hänsynslösa former.

Är brottet att anse som ringa döms till böter eller fängelse i högst sex månader.

För försök eller förberedelse till brott enligt denna paragraf döms till ansvar enligt 23 kap. brottsbalken. Lag (2011:1209).”

Att notera är att en initial brottsmisstanke om människosmuggling i många fall skulle kunna utgöra andra brott, t.ex. människohandel, försök till människohandel eller koppleri. Det är viktigt att utreda och bedöma omständigheterna i det enskilda fallet. Insmugglingen och/eller mottagandet av personen i Sverige kan vara ett led i en människohandelskedja eller ett främjande av prostitutionstjänster, dvs. ett koppleribrott.

Ocker/grovt ocker

9 kap. 5 § brottsbalken

”Den som vid avtal eller någon annan rättshandling utnyttjar någons trångmål, oförstånd, lättsinne eller beroendeställning till att bereda sig förmån, som står i uppenbart missförhållande till motprestationen eller för vilken motprestation inte ska lämnas, döms för **ocker** till böter eller fängelse i högst två år.

För ocker döms också den som vid kreditgivning i näringsverksamhet eller i annan verksamhet, som bedrivs vanemässigt eller annars i större omfattning, bereder sig ränta eller annan ekonomisk förmån, som står i uppenbart missförhållande till motprestationen.

Är brottet grovt, döms för **grovt ocker** till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningen har avsett betydande värde eller varit av särskilt farlig eller hänsynslös art.”

Enligt bestämmelsen om ocker och grovt ocker straffas den som vid avtal eller någon annan rättshandling begagnar sig av någons trångmål, oförstånd, lättsinne eller beroendeställning till att bereda sig förmån, som står i uppenbart missförhållande till motprestationen eller för vilken motprestation inte ska lämnas.

Betydelsen av den nya sexualbrottslagstiftningen

Den 1 juli 2018 trädde en ny sexualbrottslagstiftning byggd på frivillighet i kraft. Enligt straffbestämmelsen avseende våldtäkt i 6 kap. 1 § brottsbalken, som fler straffbestämmelser i 6 kap. brottsbalken hänvisar till, så krävs det inte för straffansvar att den som genomför den sexuella handlingen är densamma som den som utövat våldet, hotet eller tvånget mot målsäganden. Den nya lagstiftningen innebär att den gärningsperson som genomför en sexuell handling mot en person som inte deltar frivilligt på grund av våld, hot eller tvång eller som av någon anledning befinner sig i en särskilt utsatt situation kan dömas för våldtäkt, sexuell övergrepp och oaktsamma former av dessa brott om gärningspersonen hade vetskap eller insikt (uppsåt) eller var grovt oaktsam i fråga om att målsägandens deltagande inte var frivilligt. Detta utvidgade straffansvar kan aktualiseras vid människohandel som syftar till prostitution, där sexköparen i större utsträckning än tidigare kan dömas för något av ovan nämnda brott i tillägg till att de döms för köp av sexuell tjänst.

Andra brott

Skattebrottslagen, utlänningslagen och brottsbalken

I Sverige kan den som köper/anlitar offrens tjänster riskera att fällas till ansvar, utöver för ocker, för brott mot bestämmelserna i skattebrottslagen (1971:69).

Även bestämmelsen i 20 kap. 5 § utlänningslagen bör kunna tillämpas i vissa fall om någon uppsåtligen eller av oaktsamhet har en utlänning anställd, om utlänningen inte har rätt att vistas i Sverige eller om denna har rätt att vistas här men saknar föreskrivet arbetstillstånd. Här kan också nämnas arbetsmiljöbrott i 3 kap. 10 § brottsbalken i de fall någon uppsåtligen eller av oaktsamhet har åsidosatt vad som i enlighet med arbetsmiljölagen åligger honom för att förebygga ohälsa eller olycksfall och därigenom vållar annans död, kroppsskada eller sjukdom.

Ytterligare brott som kan vara aktuella i de fall människohandel eller andra närliggande brott inte kan styrkas är t.ex. olaga tvång, olaga hot, bedrägeri, anstiftan av grov stöld, brott mot utlänningslagen, brott mot olika typer av arbetsrättsliga bestämmelser samt olika typer av sexualbrott.

Tidsbegränsat uppehållstillstånd för att kunna genomföra förundersökning eller huvudförhandling i brottmål

5 kap. 15 § utlänningslagen (2005:716)

”Ett tidsbegränsat uppehållstillstånd får på ansökan av förundersökningsledaren beviljas en utlänning som vistas här, om det behövs för att förundersökning eller huvudförhandling i brottmål ska kunna

genomföras. Ett tidsbegränsat uppehållstillstånd om minst sex månader ska på ansökan av förundersökningsledaren ges till en utlänning som vistas här, om

1. det behövs för att förundersökning eller huvudförhandling i brottmål skall kunna genomföras,
2. utlänningen klart visat sin vilja att samarbeta med de brottsutredande myndigheterna,
3. utlänningen brutit alla förbindelser med de personer som är misstänkta för brott som förundersökningen avser, och
4. hänsyn till den allmänna ordningen och säkerheten inte talar emot att tillstånd beviljas.

Om utlänningen vill ha betänketid för att återhämta sig och för att kunna ta ställning till om han eller hon vill samarbeta med de brottsutredande myndigheterna, skall på ansökan av förundersökningsledaren ett tidsbegränsat uppehållstillstånd om 30 dagar meddelas om de förutsättningar som anges i första stycket 1 och 4 är uppfyllda.

Ett uppehållstillstånd som meddelats enligt första stycket får förlängas om förundersökningsledaren begär det och de där angivna förutsättningarna fortfarande är uppfyllda. Ett uppehållstillstånd som meddelats enligt andra stycket får förlängas om förundersökningsledaren begär det, om det av särskilda skäl finns behov av en längre betänketid och de förutsättningar som anges i första stycket 1 och 4 fortfarande är uppfyllda.”

För att underlätta lagföring av gärningspersoner infördes 2005 en bestämmelse i utlänningslagen¹ om att bevilja tidsbegränsade uppehållstillstånd för utländska vittnen och målsägande, s.k. bevispersoner, när det anses befogat för genomförande av förundersökning och huvudförhandling i brottmål.

Den 1 juli 2007 ändrades bestämmelsen i utlänningslagen för att överensstämja med ett EG-direktiv om offer för människohandel². Det ställs nu krav på bevispersonen att denna ska samarbeta med de brottsutredande myndigheterna, bryta alla förbindelser med de personer som är misstänkta för brott m.m. På ansökan av förundersökningsledaren kan nu också ett uppehållstillstånd under 30 dagar utfärdas om bevispersonen vill ha betänketid (även kallad reflektionsperiod) för att återhämta sig och för att kunna ta ställning till om hon eller han vill samarbeta med de brottsutredande myndigheterna.

¹ 5 kap. 15 § utlänningslagen.

² Rådets direktiv 2004/81/EG av den 29 april 2004 om uppehållstillstånd till tredjelandsmedborgare som har fallit offer för människohandel eller som har fått hjälp till olaglig invandring och vilka samarbetar med de behöriga myndigheterna.

Bilaga 2 – Anmälda brott under 2018–2021

Antal anmälda brott

	Antal per år			
	2018	2019	2020	2021
Hela landet				
0418 - Människohandel för sexuella ändamål med barn under 18 år	14	12	15	7
0419 - Människohandel för sexuella ändamål med person 18 år eller äldre	79	94	95	59
0470 - Människohandel för tvångsarbete med barn under 18 år	5	7	5	4
0471 - Människohandel för tvångsarbete med person 18 år eller äldre	24	42	19	20
0472 - Människohandel för tiggeri med barn under 18 år	16	11	1	8
0473 - Människohandel för tiggeri med person 18 år eller äldre	20	7	12	..
0474 - Människohandel för organhandel med barn under 18 år	0
0475 - Människohandel för organhandel med person 18 år eller äldre	0	2	4	..
0476 - Människohandel för krigstjänst med barn under 18 år	0	1	1	..
0477 - Människohandel för krigstjänst med person 18 år eller äldre	0
0478 - Människohandel för övriga ändamål med barn under 18 år	25	47	25	7
0479 - Människohandel för övriga ändamål med person 18 år eller äldre	31	53	17	35
0493 - Människoexploatering inkl. grovt för tvångsarbete el. arbete under orimliga villkor, med barn under 18 år	1	1	1	1
0494 - Människoexploatering inkl. grovt för tvångsarbete el. arbete under orimliga villkor, med person 18 år eller äldre	3	42	72	61
0495 - Människoexploatering inkl. grovt för tiggeri, med barn under 18 år	1	2	2	12
0496 - Människoexploatering inkl. grovt för tiggeri, med person 18 år eller äldre	3	3	4	4
0609 - Koppleri, inkl. grovt	182	133	191	178
0610 – Utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling	131	224	163	234

	2018	2019	2020	2021
4024 - Köp av sexuell tjänst (from juni 2006 15 år eller äldre och from maj 2007 18 år eller äldre)	848	764	1 055	1886
Region Nord				
0418 - Människohandel för sexuella ändamål med barn under 18 år	1	2	3	1
0419 - Människohandel för sexuella ändamål med person 18 år eller äldre	9	13	11	6
0470 - Människohandel för tvångsarbete med barn under 18 år	0	1	1	1
0471 - Människohandel för tvångsarbete med person 18 år eller äldre	6	6	3	3
0472 - Människohandel för tiggeri med barn under 18 år	4	3	1	1
0473 - Människohandel för tiggeri med person 18 år eller äldre	2
0474 - Människohandel för organhandel med barn under 18 år	0
0475 - Människohandel för organhandel med person 18 år eller äldre	0
0476 - Människohandel för krigstjänst med barn under 18 år	0
0477 - Människohandel för krigstjänst med person 18 år eller äldre	0
0478 - Människohandel för övriga ändamål med barn under 18 år	1	2	1	..
0479 - Människohandel för övriga ändamål med person 18 år eller äldre	4	3	2	1
0493 - Människoexploatering inkl. grovt för tvångsarbete el. arbete under orimliga villkor, med barn under 18 år	0
0494 - Människoexploatering inkl. grovt för tvångsarbete el. arbete under orimliga villkor, med person 18 år eller äldre	1	5	5	10
0495 - Människoexploatering inkl. grovt för tiggeri, med barn under 18 år	0	1	..	3
0496 - Människoexploatering inkl. grovt för tiggeri, med person 18 år eller äldre	1	..	1	2
0609 - Koppleri, inkl. grovt	13	10	16	15
0610 - Köp av sexuell handling av barn under 18 år	19	27	12	29

4024 - Köp av sexuell tjänst (from juni 2006 15 år eller äldre och from maj 2007 18 år eller äldre)	117	54	126	66
---	-----	----	-----	----

	2018	2019	2020	2021
Region Mitt				
0418 - Människohandel för sexuella ändamål med barn under 18 år	0	1
0419 - Människohandel för sexuella ändamål med person 18 år eller äldre	9	9	4	6
0470 - Människohandel för tvångsarbete med barn under 18 år	0
0471 - Människohandel för tvångsarbete med person 18 år eller äldre	1	3	1	3
0472 - Människohandel för tiggeri med barn under 18 år	2	3	..	3
0473 - Människohandel för tiggeri med person 18 år eller äldre	5	4
0474 - Människohandel för organhandel med barn under 18 år	0
0475 - Människohandel för organhandel med person 18 år eller äldre	0
0476 - Människohandel för krigstjänst med barn under 18 år	0
0477 - Människohandel för krigstjänst med person 18 år eller äldre	0
0478 - Människohandel för övriga ändamål med barn under 18 år	1	1	1	1
0479 - Människohandel för övriga ändamål med person 18 år eller äldre	0	5	3	5
0493 - Människoexploatering inkl. grovt för tvångsarbete el. arbete under orimliga villkor, med barn under 18 år	0	1
0494 - Människoexploatering inkl. grovt för tvångsarbete el. arbete under orimliga villkor, med person 18 år eller äldre	0	..	4	6
0495 - Människoexploatering inkl. grovt för tiggeri, med barn under 18 år	0	..	1	..
0496 - Människoexploatering inkl. grovt för tiggeri, med person 18 år eller äldre	0
0609 - Koppleri, inkl. grovt	9	17	9	5

0610 - Köp av sexuell handling av barn under 18 år	8	9	11	36
4024 - Köp av sexuell tjänst (from juni 2006 15 år eller äldre och from maj 2007 18 år eller äldre)	137	93	69	185

	2018	2019	2020	2021
Region Stockholm				
0418 - Människohandel för sexuella ändamål med barn under 18 år	4	6	5	3
0419 - Människohandel för sexuella ändamål med person 18 år eller äldre	29	34	33	23
0470 - Människohandel för tvångsarbete med barn under 18 år	2	1	1	1
0471 - Människohandel för tvångsarbete med person 18 år eller äldre	6	12	6	7
0472 - Människohandel för tiggeri med barn under 18 år	2	1	..	3
0473 - Människohandel för tiggeri med person 18 år eller äldre	3	..	5	..
0474 - Människohandel för organhandel med barn under 18 år	0
0475 - Människohandel för organhandel med person 18 år eller äldre	0	2
0476 - Människohandel för krigstjänst med barn under 18 år	0	..	1	..
0477 - Människohandel för krigstjänst med person 18 år eller äldre	0
0478 - Människohandel för övriga ändamål med barn under 18 år	12	27	13	3
0479 - Människohandel för övriga ändamål med person 18 år eller äldre	14	21	6	9
0493 - Människoexploatering inkl. grovt för tvångsarbete el. arbete under orimliga villkor, med barn under 18 år	0	..	1	..
0494 - Människoexploatering inkl. grovt för tvångsarbete el. arbete under orimliga villkor, med person 18 år eller äldre	1	20	31	24
0495 - Människoexploatering inkl. grovt för tiggeri, med barn under 18 år	1
0496 - Människoexploatering inkl. grovt för tiggeri, med person 18 år eller äldre	1

0609 - Koppleri, inkl. grovt	66	46	76	65
0610 - Köp av sexuell handling av barn under 18 år	50	92	63	107
4024 - Köp av sexuell tjänst (from juni 2006 15 år eller äldre och from maj 2007 18 år eller äldre)	235	176	337	554
Region Öst				
0418 - Människohandel för sexuella ändamål med barn under 18 år	4	..	1	..
0419 - Människohandel för sexuella ändamål med person 18 år eller äldre	3	3	7	5
0470 - Människohandel för tvångsarbete med barn under 18 år	1
	2018	2019	2020	2021
0471 - Människohandel för tvångsarbete med person 18 år eller äldre	3	4	1	..
0472 - Människohandel för tiggeri med barn under 18 år	1	3
0473 - Människohandel för tiggeri med person 18 år eller äldre	2	2	6	..
0474 - Människohandel för organhandel med barn under 18 år	0
0475 - Människohandel för organhandel med person 18 år eller äldre	0
0476 - Människohandel för krigstjänst med barn under 18 år	0
0477 - Människohandel för krigstjänst med person 18 år eller äldre	0
0478 - Människohandel för övriga ändamål med barn under 18 år	3	4	..	1
0479 - Människohandel för övriga ändamål med person 18 år eller äldre	2	..	1	3
0493 - Människoexploatering inkl. grovt för tvångsarbete el. arbete under orimliga villkor, med barn under 18 år	0
0494 - Människoexploatering inkl. grovt för tvångsarbete el. arbete under orimliga villkor, med person 18 år eller äldre	0	5	5	3
0495 - Människoexploatering inkl. grovt för tiggeri, med barn under 18 år	0	1
0496 - Människoexploatering inkl. grovt för tiggeri, med person 18 år eller äldre	1	2	1	1

0609 - Koppleri, inkl. grovt	11	9	23	22
0610 - Köp av sexuell handling av barn under 18 år	4	16	8	8
4024 - Köp av sexuell tjänst (from juni 2006 15 år eller äldre och from maj 2007 18 år eller äldre)	107	116	190	175
Region Väst				
0418 - Människohandel för sexuella ändamål med barn under 18 år	1	1	2	..
0419 - Människohandel för sexuella ändamål med person 18 år eller äldre	10	16	14	8
0470 - Människohandel för tvångsarbete med barn under 18 år	0	1	..	2
0471 - Människohandel för tvångsarbete med person 18 år eller äldre	0	3	5	3
0472 - Människohandel för tiggeri med barn under 18 år	2	1
0473 - Människohandel för tiggeri med person 18 år eller äldre	1	1	1	..
0474 - Människohandel för organhandel med barn under 18 år	0
	2018	2019	2020	2021
0475 - Människohandel för organhandel med person 18 år eller äldre	0
0476 - Människohandel för krigstjänst med barn under 18 år	0	1
0477 - Människohandel för krigstjänst med person 18 år eller äldre	0
0478 - Människohandel för övriga ändamål med barn under 18 år	1	5	4	..
0479 - Människohandel för övriga ändamål med person 18 år eller äldre	2	13	..	4
0493 - Människoexploatering inkl. grovt för tvångsarbete el. arbete under orimliga villkor, med barn under 18 år	1	1
0494 - Människoexploatering inkl. grovt för tvångsarbete el. arbete under orimliga villkor, med person 18 år eller äldre	1	6	8	8
0495 - Människoexploatering inkl. grovt för tiggeri, med barn under 18 år	0	..	1	9
0496 - Människoexploatering inkl. grovt för tiggeri, med person 18 år eller äldre	0

0609 - Koppleri, inkl. grovt	41	24	34	24
0610 - Köp av sexuell handling av barn under 18 år	16	15	41	10
4024 - Köp av sexuell tjänst (from juni 2006 15 år eller äldre och from maj 2007 18 år eller äldre)	122	77	142	354
Region Syd				
0418 - Människohandel för sexuella ändamål med barn under 18 år	2	1	2	3
0419 - Människohandel för sexuella ändamål med person 18 år eller äldre	15	14	24	11
0470 - Människohandel för tvångsarbete med barn under 18 år	2	3	3	..
0471 - Människohandel för tvångsarbete med person 18 år eller äldre	8	10	2	3
0472 - Människohandel för tiggeri med barn under 18 år	0	1
0473 - Människohandel för tiggeri med person 18 år eller äldre	4
0474 - Människohandel för organhandel med barn under 18 år	0
0475 - Människohandel för organhandel med person 18 år eller äldre	0	..	4	..
0476 - Människohandel för krigstjänst med barn under 18 år	0
0477 - Människohandel för krigstjänst med person 18 år eller äldre	0	..	2	..
0478 - Människohandel för övriga ändamål med barn under 18 år	3	7	5	..
	2018	2019	2020	2021
0479 - Människohandel för övriga ändamål med person 18 år eller äldre	6	9	3	9
0493 - Människoexploatering inkl. grovt för tvångsarbete el. arbete under orimliga villkor, med barn under 18 år	0
0494 - Människoexploatering inkl. grovt för tvångsarbete el. arbete under orimliga villkor, med person 18 år eller äldre	0	4	14	6
0495 - Människoexploatering inkl. grovt för tiggeri, med barn under 18 år	0
0496 - Människoexploatering inkl. grovt för tiggeri, med person 18 år eller äldre	0	..	2	1

0609 - Koppleri, inkl. grovt	32	18	27	32
0610 - Köp av sexuell handling av barn under 18 år	15	5	9	18
4024 - Köp av sexuell tjänst (from juni 2006 15 år eller äldre och from maj 2007 18 år eller äldre)	90	97	145	188
Region Bergslagen				
0418 - Människohandel för sexuella ändamål med barn under 18 år	2	1	2	..
0419 - Människohandel för sexuella ändamål med person 18 år eller äldre	4	5	2	..
0470 - Människohandel för tvångsarbete med barn under 18 år	0	1
0471 - Människohandel för tvångsarbete med person 18 år eller äldre	0	4	1	1
0472 - Människohandel för tiggeri med barn under 18 år	5
0473 - Människohandel för tiggeri med person 18 år eller äldre	3
0474 - Människohandel för organhandel med barn under 18 år	0
0475 - Människohandel för organhandel med person 18 år eller äldre	0
0476 - Människohandel för krigstjänst med barn under 18 år	0
0477 - Människohandel för krigstjänst med person 18 år eller äldre	0
0478 - Människohandel för övriga ändamål med barn under 18 år	4	1	1	2
0479 - Människohandel för övriga ändamål med person 18 år eller äldre	3	2	2	4
0493 - Människoexploatering inkl. grovt för tvångsarbete el. arbete under orimliga villkor, med barn under 18 år	0
0494 - Människoexploatering inkl. grovt för tvångsarbete el. arbete under orimliga villkor, med person 18 år eller äldre	0	2	5	4
	2018	2019	2020	2021
0495 - Människoexploatering inkl. grovt för tiggeri, med barn under 18 år	0
0496 - Människoexploatering inkl. grovt för tiggeri, med person 18 år eller äldre	0	1

0609 - Koppleri, inkl. grovt	10	9	6	15
0610 - Köp av sexuell handling av barn under 18 år	19	60	19	26
4024 - Köp av sexuell tjänst (from juni 2006 15 år eller äldre och from maj 2007 18 år eller äldre)	40	151	46	364

